

Kulturskuvlla rámmaplána

MÁNGGABEALATVUOHTA JA ČIEKNUDEAPMI

Live Lundh, Gjovika dáidda- ja kulturskuvla

NORSK KULTURSKOLERÅD

NOROGGA KULTURSKUVLARÁÐÐI

Kulturskuvlla rámmaplána

MÁŃGGABEALATVUOHTA JA ČIEKŃUDEAPMI

NORSK KULTURSKOLERÅD

NORGGA KULTURSKUVLARÁÐÐI

Ovdasátni

Norgga kulturskuvla – erenoamáš skuvlašládja

Suohkaniid kulturskuvllain lea dehálaš rolla Norgga oahpahusvuogádagas ja báikkálaš kultureallimis. Álggu rájes 1960-logus leat kulturskuvllat ovdánan ja lassánan hirbmosit. Riikka báikkálaš kulturskuvllain leat dál birrasiid 125 000 ohppiidsaji¹. Olu almmolaš čielggadeamit ja dieđáhusat duodáštit ahte skuvlašládja boktá olu beroštumi.

1997 rájes leat kulturskuvllat leamaš oassin Oahpahuslágas:

§ 13-6. Musihkka- ja kulturskuvlafálaldat:

«Buot suohkaniin galgá juogo alddis dahje ovttas eará suohkaniiguin leat musihkka- ja kulturskuvlafálaldat mánáide ja nuoraide, organiserejuvvon lahkálaga skuvllain ja kultureallimin muđui.»

Norgga kulturskuvlamodealla lea boktán stuora beroštumi maiddá olggobealde riikkarájiid, eurohpálaš kulturskuvlaovttasbargus ja min davviriikalaš ránnjáriikkain.

Dát boahtá čielgasit ovdan Davviriikkaid ráđi kultur- ja oahpahuslávdegotti cealkámušas/2009:

«Lávdegoddi lea hui mielas dasa ahte Norgga Kulturskuvlaortnet áiggi mielde viidu ja šaddá našuvnnalaš vuoruheapmin miehtá Davviriikkaid».

Hástalusat

Norgga kulturskuvlaráđi višuvdna lea «Kulturskuvla buohkaide». Dát lea guovddáš áigumuš kulturskuvllaid huksemis. Kulturskuvllaid dovdomearka galgá leat alla dásá ja valljugas mánggabealatvuohta, ja galgá áimmahuššat sihke viidodaga ja taleantta.

Kulturčielggadeapmi 2014 čujuha hástalusaid mat kulturskuvlla viiddis servodatdoaimma čoavdimis leat. Kulturskuvla galgá maiddá ain ovdánahttit stuorát mánggabealatvuođa fálaldagas buoridan dihte iešguđetlágan kultuvrralaš duogázii gullelaš mánáid ja nuoraid rekrutterema.

Rámmaplána

Kulturskuvlla fálaldagas galgá leat alla kvalitehta sihke fágalaččat ja pedagogalaččat. Boahteáiggis galgá kulturskuvla fállat stuorát geabbilvuođa iežas fálaldagaid organiseremis ja galgá buorebut čilget mihttomeriid, sisdoalu ja bargovugiid. Rámmaplána duste ge dáid hástalusaid.

Plána sirre daid iešguđetge fálaldagaid golmma oahpahusprográmmii, mat áimmahuššet aktivitehta, oahpahusa ja čieknudeami. Áigumuššan lea ásahit alla dását fálaldaga viidodatprográmmas, guovddášprográmmas ja čieknudanprográmmas.

Rámmaplána «Mánggabealatvuohta ja čieknudeapmi» atná Norgga kulturskuvlaráđi Strategijja 2020 ja 2003 rámmaplána – «Mánggabealatvuođa guvlui» vuodđun.

¹Vuodđoskuvllaid Diehtjuohkinvuogádat (Grunnskolenes Informasjonssystem – GSI) golggotmánu 2013.

Plána bidjá maiddáid vuodđun 2006 Máhttoloktema, 2005 ja 2009 kulturlohpádusaid, Kulturskuvla – suohkaniid kulturskuvllaid ovdánahttin buorren báikkálaš resursaguovddážin (2010), Kulturčielggadeapmi 2014 ja Died. St. 20 (2012– 2013) Rievttis guvlui – Kvalitehta ja mánggabealatvuolta oktasašskuvllas.

Norgga kulturskuvlaráđi stivra nammadii Rámmapláanalávdegotti maŋjel Norgga kulturskuvlaráđi riikkačoahkkima 2012:s.

Lávdegottis leat leamaš mielde:

Eirik Birkeland, jodiheaddji

Morten Christiansen

Kristin Geiring

Eivind Nåvik

Inger-Anne Westby

Wenche Waagen

Robert Øfsti

Knut Øverland, čálli

Sisdoallu

Kapihtal 1 – Kulturskuvlla servodatdoaimma	6
1.1. Kulturskuvlla doaimma	6
1.1.1. Oahpahušláhka	6
1.1.2. Norgga geatnegasvuođat UNESCO-konvenšuvnnaid vuođul mánáid vuoigatvuođaid birra ja vuoigjalaš kulturárbbi suddjema birra	6
1.2. Kulturskuvlla árvovuodđu	7
1.3. Kulturskuvlla ulbmil	7
1.4. Kulturskuvlla mihttomearri	8
1.5. Kulturskuvlla rolla báikkálaš resursaguovddážiin	8
1.5.1. Kulturskuvla ja vuođđooahpahuš	8
1.5.2. Kulturskuvla ja kultureallin	9
1.6. Kulturskuvlla fágat	10
1.7. Oahpahuša organiseren	10
Kapihtal 2 – Kulturskuvladoaimma prinsihpat ja njuolggadusat	13
2.1. Suohkana ovddasvástádus skuvlaeaiggádin	13
2.2. Skuvlajođiheaddji ovddasvástádus	14
2.3. Ovttasbargu ohppiid oahppama hárrái	14
2.3.1. Ovttasbargu váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin	14
2.3.2. Ovttasbargu ollislaš dáidda- ja kulturoahpahuša hárrái	15
2.3.3. Árvvoštallan oahppama váste	15
2.4. Oahpaheaddjirolla ja profeshuvdna	16
2.5. Gelbbolašvuođagáibádus go virgáduvvo kulturskuvlii	16
2.6. Kvalitehta kulturskuvllas	17
2.7. Báikkálaš ovdánahttinbargu, oahppoplánabargu ja dutkan	18
Kapihtal 3 – Fágaplánat	21
3.1. Láidesteapmi fágaplánaide	21
3.1.1. Kulturskuvlla oahppoprográmmat	21
3.1.2. Kulturskuvlla oahpaheaddji	24
3.1.3. Báikkálaš ovdánahttinbargu, oahppoplánabargu ja dutkan	25
3.1.4. Kulturskuvlla oahppi	26
3.1.5. Máhttu kulturskuvllas	27
3.1.6. Árvvoštallan oahppama váste	28
3.2. Fágaplána dánsun	31
3.2.1. Dánsun kulturskuvllas	31
3.2.2. Bajitdási mihttomearit	33
3.2.3. Fágajuvla	34
3.2.4. Oahppomihttomearit	36
Viidodatprográmma	36
Guovddášprográmma	36
Čieknudanprográmma	37
3.2.5. Sisdoallu	38
3.2.6. Bargovuogit ja organiseren	40
3.2.7. Árvvoštallan oahppama váste	42
3.2.8. Lanjat ja rusttegat	43
3.3. Fágaplána musihkka	45
3.3.1. Musihkka kulturskuvllas	45

3.3.2. Bajitdási mihttomearit	47
3.3.3. Fágajuvla	48
3.3.4. Oahppomihttomearit ja ovdánandásit	50
Viidodatprográmma	50
Guovddášprográmma	50
Čieknudanprográmma	54
3.3.5. Sisdoallu	56
3.3.6. Bargovuogit ja organiseren	58
3.3.7. Árvvoštallan oahppama váste	61
3.3.8. Lanjat ja rusttegat	62
3.4. Fágaplána hutkkálaš čállin	65
3.4.1. Hutkkálaš čállin kulturskuvllas	65
3.4.2. Bajitdási mihttomearit	66
3.4.3. Fágajuvla	68
3.4.4. Oahppomihttomearit ja ovdánandásit	70
Viidodatprográmma	70
Guovddášprográmma	71
Čieknudanprográmma	73
3.4.5. Sisdoallu	74
3.4.6. Bargovuogit ja organiseren	76
3.4.7. Árvvoštallan oahppama váste	78
3.4.8. Lanjat ja rusttegat	79
3.5. Fágaplána teáhter	81
3.5.1. Teáhter kulturskuvllas	81
3.5.2. Bajitdási mihttomearit	83
3.5.3. Fágajuvla	84
3.5.4. Oahppomihttomearit ja ovdánandásit	86
Viidodatprográmma	86
Guovddášprográmma	86
Čieknudanprográmma	88
3.5.5. Sisdoallu	89
3.5.6. Bargovuogit ja organiseren	91
3.5.7. Árvvoštallan oahppama váste	93
3.5.8. Lanjat ja rusttegat	94
3.6. Fágaplána visuála dáidda	97
3.6.1. Visuála dáidda kulturskuvllas	97
3.6.2. Bajitdási mihttomearit	98
3.6.3. Fágajuvla	100
3.6.4. Oahppomihttomearit	102
Viidodatprográmma	102
Guovddášprográmma	103
Čieknudanprográmma	104
3.6.5. Sisdoallu	105
3.6.6. Bargovuogit ja organiseren	106
3.6.7. Árvvoštallan oahppama váste	110
3.6.8. Lanjat ja rusttegat	111
Referánsat	113
Kapihtal 4 – Kvalitehtasihkkarastinvuogádaga málle	115
Loahppasátni	116

Álggaheapmi

Kulturskuvla áimmahuššá olu iešguđetlágan dáidda- ja kulturfágaid ja bargun lea ovdánahttit dáiddafágalaš gelbbolašvuoda ja ovdanbuktinnávcca, ja maiddái hutkáivuoda, kritihkalaš návcca, kultuvrralaš ja sosiálalaš gelbbolašvuoda. Dát leat birgema ja oahppama vuodđun eallimis.

Dáidda hábme identitehta ja buorida ipmárdusa earáid ovdanbuktimiid hárrái. Dáiddalaš barggu bokte ovdána hutkáivuoda ja dovddanákca, ja kultuvrralaš searvevuoda oasseváldin ovdána min oadjebasvuoda ja ipmárdus dasa maid mearkaša leat olmmožin, akto ja ovttas earáiguin.

Kulturskuvla galgá fállat doaimmaid main lea alla fágalaš ja pedagogalaš kvalitehta, ja ovddasta mávssolaš čiekŋudeami geatnegahtton skuvlla lassin. Kulturskuvlafágaid oahpahus lea oktagaslaččat heivehuvvon, lea guhkit áigái láhččojuvvon ja galgá ohppiide addit beroštumi mii bistá agibeavve, ja muhtimiidda maiddái vuoda váldit dáiddafágalaš fidnooahpu.

Kulturskuvlafálaldagas lea viidát dáiddafágalaš válljenmunni go vuodđooahpahas, ja lea vuosttažettiin mánáid ja nuoraid váste gaskal 0 ja 19 jagi. Kulturskuvlla prográmmafálaldat galgá áimmahuššat oahppama, vásáhusa, hábmema ja gaskkusteami buot dásiin viiddis rekrutterema ja plánaulbmillaš oahpahas bokte. Fálaldagat galget leat áigeguovdil ohppiide geat háliidit beassat dáiddafágalaš joatkkaskuvlaohppui ja alitohppui. Báikkálaš resursaguovddázin galgá kulturskuvla maiddái bargat nannet kultuvrralaš gelbbolašvuoda ja hervvohallama báikkálaš servodagas, geatnegahtti ovttasbarggu bokte skuvla-, kultur- ja dearvvašvuodasektoriin. Dát ovttasbargu lea buot suohkana ássiid váste.

Rámmaplána lea vuodđodokumeantan skuvlašlájá našuvnnalaš standárddaid ja báikkálaš oahppoplánaid ovdánahttimis. Dat eaktuda ahte ásahuvvo kvalitehtasihkkarastinvuogádat mii systemáhtalaččat čuovvola kulturskuvllaid doaimma.

Kapihtal 1 čilge kulturskuvlla árvovuoda, ja rolla oahpahas ja báikkálaš resursaguovddázin.

Kapihtal 2 čilge rámmaid, prinsihpaid ja pedagogalaš njuolggadusaid.

Kapihtal 3 čilge ovttaskas oahpahasfága fágalaš ja pedagogalaš sisdoalu.

Kapihtal 4 deattuha kvalitehtasihkkarastinvuogádaga mávssolašvuoda.

Kapihtal 1 – Kulturskuvlla servodatdoaimma

1.1. Kulturskuvlla doaimma

1.1.1. Oahpahusláhka

Kulturskuvlla servodatdoaimma lea nannejuvvon Oahpahuslága paragrafas § 13-6:

«Buot suohkaniin galgá juogo alddis dahje ovttas eará suohkaniiguin leat musihkka- ja kulturskuvlafálaldat mánáide ja nuoraide, organiserejuvvon lahkalaša skuvllain ja kultureallimin muđui.» (1997)

Ovttasbargu skuvllain čatná kulturskuvlla doaimma oktii vuodđoskuvlla mihttomeriin:

«Oahpahusa ulbmil lea viiddidit mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid gálggaid dovddahit ja vásihit, ipmirdit, ovddidit ja searvat.» (Oahppoplánadagus K06-S)

1.1.2. Norgga geatnegasvuodát UNESCO-konvenšuvnnaid vuodul mánáid vuoigatvuodáid birra ja vuoigatvuodáid birra

Kulturskuvlla ulbmilat ja mihttomearit sáhttet veahkkin áimmahuššat Norgga geatnegasvuodáid riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid hárrái.

Norga ratifiserii ON mánáidkonvenšuvnna ođđajagemánu 8. beaivvi 1991, ja 2003:s váldojuvvui mánáidkonvenšuvdna oktán lassibeavdegirjjiiguin njuolga Norgga láhkii olmmošvuoigatvuodáid § 2-4 bokte. Mánáid vuoigatvuodáid dáidaga ja kultuvrra hárrái leat nannejuvvon mánáidkonvenšuvnna § 30 ja 31:

Artihkal 30

«Dain stáhtain gos orrot čearddalaš, oskkolaš ja gielalaš unnitlogujoavkkut dahje olbmot geain lea álgoálbmotduogáš, eai galgga mánát guđet gullet dakkár unnitlogujoavkkuide dahje álgoálbmogii, heađuštuvvot iežaset vuoigatvuodáin, oktán earáiguin sin álbmogis, eallit kultuvrraset mielde, dovddastit ja doalahit oskkuset dahje atnit gielaset.

Artihkal 31

1. Bealit doahttalit máná vuoigatvuoda vuoigatvuodáid ja astoáigái ja searvat stoahkamii ja astoáiggedoaimmaide mat heivehit máná ahká, ja ahte sii besset friddja searvat daidda- ja kulturdoaimmaide.

2. Bealit galget doahttalit ja ovddidit máná vuoigatvuoda ollásit oassálastit kultuvrralaš ja dáiddalaš eallimis ja arvosmahttit heivvolaš ja ovtadássásaš vejolašvuodáid fállama kultuvra-, dáidda-, áhpásmahttin- ja astoáiggedoaimmaid váste.

Norga miedihii 17.10.2003 ratifiseret UNESCO konvenšuvnna vuoigatvuodáid birra.

Vuoŋŋalaš kulturárbi sisttisdoallá earret eará njálmálaš árbevieruid ja ovdanbuktimiid, ovdanbukti dáidaga, sosiála vieruid, rituálaid ja allaáiggeriemuid, luonddumáhtu ja- geavada ja árbevirolaš duoji. Kulturskuvla sáhtta leat dehálaš doarjjan dán barggus. Go deaivvadit kulturárbbiin, de oidnet oahppit makkár historjjálaš ja kultuvrralaš oktavuhtii sii gullet. Kulturárbi vássánaigin; oktan dan buktagiiguin, árbevieruiguin ja jurddašemiin, dálááigin: ohppiid referánssaid ja hutkkálaš ovdanbuktimiid bokte dás ja dál, ja boahteáigin; gos oahppit galget atnit dan maid ohppe dakkár máilmmis maid eai vuos dovdda.

1.2. Kulturskuvlla árvovuodđu

Kulturskuvla atná vuodđun humanisttalaš olmmošoainnu ja servodatárvvuid nu go searvevuoda, cealkinfriddjavuoda, olmmošárvvu ja demokratiija. Norgga searvevuodta fáttmasta iešguđetlágan kultuvrralaš ovdanbuktimiid mat dađistaga lassánit. Go dohkkeha ja čalmmustahtta mánggabealatvuoda, de sáhtta kulturskuvla veahkkin joatkit ja ođasmahttit min kulturárbbi. Earáid kultuvrraid doahttaleapmi eaktuda ahte dovda iežas kultuvrra ja ahte lea oadjebas iežas identitehtain. Kulturaktivehtat bohciidahttet gullevašvuoda ja sosiála searvevuoda arenaid ja sáhttet movttiidahttit searvat dan vuostemielalaš searvevuhtii mii lea doaibmi demokratiija eaktun.

Kulturskuvlii lea lunddolaš atnit doahpaga cealkinkultuvra iežas doaimma vuodđun (Kulturčielggadeapmi 2014). Doaba cealkinkultuvra ráddjejuvvo dás dáiddalaš doibmii, dáiddafágalaš oahpahussii, gehččiiddeavvademiide mat gusket dán oahpahussii ja ávnnaslaš ja vuoŋŋalaš kulturárbbi viidáset fievrredeapmái. Doaba fáttmasta sihke dáid ovdanbuktinvugiid profeseunealla ja eahpeprofeseunealla doaimmaheami ja dan movt dákkár kultuvrralaš ovdanbuktimiiguin deaivvada geahččin.

Kulturskuvla váldodoaibma lea ovdánahttit ja áimmahuššat dáiddalaš ja kultuvrralaš gelbbolašvuoda. Vuodđun lea ollislaš olmmošoidnu ja jurdda ahte buot olbmui lea hápmedáidu ja ovdanbuktindárbu man sáhtta oahpahusa bokte ovdánahttit. Dáidda- ja kulturovdanbuktin guoskkaha min leahkima vuodđoeavttuid, nu go ilu, áibbašemi, nieguid, melankoliija ja aktovuoda, ja lea oahppahábmenproseassa vuodđun.

1.3. Kulturskuvlla ulbmil

Kulturskuvla galgá fállat oahpahusa mas lea alla fágalaš ja pedagogalaš kvalitehta buot mánáide ja nuoraide geat háliidit. Oahpahusa ulbmil lea oahppat, vásihit, hutkat ja gaskkustit kultuvrralaš ja dáiddalaš ovdanbuktimiid. Kulturskuvla lea guovddáš oassi oktilis oahpahuslinjjás mii sáhtta kvalifiseret ohppiid geain lea erenoamáš beroštupmi ja miella beassat sisa alit dáiddafágalaš oahpuide. Oahpahus galgá leat oassin mánáid ja nuoraid oahppahábmemis, galgá ovddidit doahttaleami earáid kultuvrralaš gullevašvuoda ektui, čielggasmahttit iežas identitehta, šaddat kritihkalaš jurddašeaddjin ja ovdánahttit iežas eallingelbbolašvuoda.

Kulturskuvla galgá maiddáit leat báikkálaš resursaguovddáš ja ovttasbargoguoibmi ovttaskas suohkana vuoddoohpahusas ja kultureallimis. Regionála dásis sáhttet suohkangaskasaš ovttasbargomodeallat sihkkarastit eambo mánggabealatvuoda ja alla kvalitehta fálaldagain. Našunála dásis lea dat oassin riikaviidosas kultuvrralaš infrastruktuurras mii lea veahkin bajideame dáidaga ja kultuvrra guoddinana elemeantan servodatovdáneamis.

Norgga servodagas leat olu iešguđetlágan olmmošjoavkkut, ja leat olu iešguđetlágan kultuvrralaš ovdanbuktimat. Geográfalaš mobilitehta ja internašunaliserema lassáneapmi lea mielde dagaheame ahte servodat šaddá eambo moalkái go ovdal. Kulturskuvla berre speadjalastit mánggabealatvuoda dan bokte ahte oahpahusas leat olu iešguđetlágan fálaldagat, sihke oahpahusa, gaskkusteamii ja hutkkálaš doaimmaid bokte.

1.4. Kulturskuvlla mihttomearri

Kulturskuvla galgá

- addit buot ohppiide vejolašvuoda ovdánahttit máhtuideaset ja návccaideaset dáiddafágain
- addit buot ohppiide vejolašvuoda gávdnat ja gaskkustit iežaset dáidda- ja kulturovdanbuktimiid
- nannet ohppiide estehtalaš, sosiála ja kultuvrralaš gelbbolašvuoda
- nannet ohppiide návcca kritihkalaččat reflekteret ja iešheanalaččat válljet
- addit čiekŋudanvejolašvuodaid mat sáhttet bidjat vuodu joatkka- ja alitoahpahussii dáidda- ja kulturfágain
- ovttasbargus skuvllain leat mielde fuolaheame dievaslaš dáidda- ja kulturfágalaš fálaldaga buot mánáide ja nuoraide
- báikkálaš resursaguovddášin leat mielde nanneme kultuvrralaš gelbbolašvuoda ja hervvohallama
- ovttasbargus kultureallimiin fállat dáidda- ja kulturfágalaš doarjaga oahpahusas ja gaskkusteamis olles báikkálaš servodahkii

1.5. Kulturskuvlla rolla báikkálaš resursaguovddášin

Kulturskuvla galgá ovttasbargat skuvla- ja kultursektoriin ja veahkin nannet gelbbolašvuoda ja kultuvrralaš hervvohallama báikkálaš servodagas. Dát miellidibuktá geatnegahtti ovttasbarggu mánáidgárdiiguin, vuoddoskuvllaiguin, joatkkaskuvllaiguin, báikkálaš kultureallimiin ja profešunealla dáidda- ja kulturgaskkusteamii ovddasteddjiiguin.

1.5.1. Kulturskuvla ja vuoddoohpahus

Oahppoplána oppalaš oassi mii guoská vuoddoskuvlii ja joatkkaoahpahussii, deattuha dáiddadeaivvademiid vejolašvuodaid:

«Dáidaga vásihettiinis sáhtta olmmoš gohccát cieggan ipmárdusain, hástaluvvot ođđasis jurddašit ja vásihit dakkáriid mat ožžot su dárkilit guorahallat dábálaš ipmárdusaid ja vaikko hilgut ovdalaš vugiid.» (K06-S)

Kulturskuvlla dáidda- ja kulturfágalaš gelbbolašvuohta sáhtta dievasmahttit geatnegahttojuvvon oahpahusa lagas ovttasbarggu bokte skuvllain. Kultuvrralaš skuvlalávka (KS) lea oassin dán fálaldagas maid vuodđoskuvla fállá buot ohppiide. Konsearttaid, čájálmasaid ja čájáhusaid bokte deaivvadit oahppit profešunealla dáiddáriiguin mángga háve juohke skuvlajagi, ja kulturskuvlaoahpaheaddjit sáhttet leat aktiivvalaš ovdanbuktit KS-fálaldaga siskkobealde.

Kulturskuvlla oahpaheaddjit ja oahppit sáhttet maiddái álggahit ovttasbarggu vuodđoskuvllain ja KS:in báikkálaš buvttademiid hárrái. Dáinna lágiin sáhttet vuodđoskuvlla oahppit beassat buvttademiide sihke našunála, regionála ja báikkálaš ovdanbuktiiguin. Lea maiddái ásahuvvon dáidda- ja kulturfálaldat mánáide ovdaskuvlaagis ja boarráseappuide Kultuvrralaš skuvlalávka málle mielde. Kulturskuvlla oahpaheaddjit ja oahppit leat lunddolaš oasseváldit gaskkusteamis dáidda ulbmiljoavkkuide.

Ovttasbargu kulturskuvlla ja vuodđooahpahusa gaska berre dáhpáhuvvat ohppiiddásis, oahpahedjiiddásis ja jođihedjiiddásis. Sáhtta ovdamearkka dihte leat ovttasbargu stuora čájálmasaid ja buvttademiid olis mat speadjalastet kultuvrralaš mánggabearatvuoda, dáidda- ja kulturperspektiivva searvadahttima fágain, rusttegiin ja lanjain, metodaidda ja oahppobirrasa ovdánahttima, pedagogalaš bagadallama ja kulturskuvlla čájáhus- ja konseartafállin.

Oahpahus čađahuvvo sihke oktagaslaččat ja smávit ja stuorat joavkkuin. Go vuodđooahpahus lea organiserejuvvon agi ja luohkkadásiid mielde, de seaguhuvvojit iešguđetge agi mánat eambbo kulturskuvlla oahpahusas. Dát sáhtta leat mielde hukseme fierpmádaga iešguđetge birrasiid ohppiid gaskkas, luohkkadásiid ja skuvllaid gaskkas, ja ahkeseaguheapmi nanne oahppobirrasa kulturskuvllas. Kulturskuvlla rollii báikkálaš resursaguovddážiin gullá maiddái ovttasbargu dearvvašvuodásektoriin, ee. mánáidsuodjalusain, sosiálabálvalusain, báhtareaddjibálvalusain, dearvvašvuodádivššáriin ja vuorrasiidfuolahusain.

Kulturskuvla lea dehálaš ráhkkaneapmi Musihkka, dánsa ja drámá oahpporáhkkanahhti oahppoprográmmaide, ja oahpporáhkkanahhti ohppui mas leat hábmenfágat oassin joatkkaskuvllas. Kulturskuvla ferte bargat dan ovdii ahte čađat nannet oahppolinjjá álgodásis profešunealla ovdanbukti doibmii, našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

1.5.2. Kulturskuvla ja kultureallin

Báikkálaš kultureallimis deaivvadit mánat, nuorat ja rávisolbmot iešguđetge dáidda- ja kulturdoaimmaid arenain. Go oassálastet eaktodáhtolaš organisašuvnnain, de ohppet mánat ja nuorat movt demokrátalaš searvevuohta doaibmá. Ovttasbarggus profešunealla kultureallimiin sáhttet oahppit deaivvadit dehálaš rollamodeallaiguin geain sáhtta šaddat stuora mearkašupmi oahppanmoktii ja ángiruššamii.

Korpsaide, koaraide, teáhterserviide, dánsunjoavkkuide ja serviide mat atnet kulturskuvlla oahppofálaldaga, galgá skuvlašládja leat dehálaš doarjjan sihkarastit kvalitehta ja kontinuitehta. Báikkálaš servodaga dáidda- ja kulturbirrasat leat dehálaš ovttasbargoguoimmit kulturskuvlii. Kulturskuvla ja kultureallin sorjájit goappašagat das ahte goappaš bealit barget kvalitehtalaš buori barggu rekrutteret odđa miellahtuid.

Kulturskuvlla ja kultureallima ovttasbargu sáhtta ovdamearkka dihte mielddisbuktit soahpamušaid das ahte atnit kulturskuvlla oahpaheddjiid dirigeantan, čuojaheaddjin, buvttadeaddjin, bagadallin, rešissevran ja čuovga- ja jietnatekniikkárin. Kulturskuvlla bargu dás lea doarjut eaktodáhtolaš kultureallima doaimmaid dainna gelbbolašvuodain mii kulturskuvlla bargiin lea. Rusttegiid ja lanjaid investeren ja daid oktasaš geavaheapmi lea eará ovdamearka dasa movt eaktodáhtolaš kultureallin ja kulturskuvla sáhttet bargat dan ovdii ahte resurssat geavahuvvojit buoremus lági mielde.

Eará dehálaš oasseváldi lea Nuoraid kulturdeaivvadeapmi (Ungdommens kulturmonstring – UKM) mii báikkálaš kulturfestiváldaid bokte deattuha nuoraid iežaset kulturovdanbuktimiid. Deaivvadeapmi lea gaskkusteami, oahppama ja vásáhusa arena. UKM áimmahušša maiddáid daid nuoraid geat oassálastet eahpeinstitušunaliserejuvvon dáidda- ja kulturarenain. Kulturskuvla ja UKM sáhttet ovttasbargat báikkálaš deaivvadeami ráhkanemiin ja čadahemiin.

Kulturskuvla sáhtta maiddáid leat vuogas arena kultuvrralaš ealáhushukseami ovttasbarggus báikkálaš, regionála ja našunála oasseváldiiguin. Resursaguovddášrollas lea kulturskuvla mielde stuora osiin suohkana dáidda- ja kulturfágalaš fálaldagain ja áimmahušša dan bokte dehálaš doaimma báikkálaš kultuvrralaš vuodus.

1.6. Kulturskuvlla fágat

Kulturskuvlla fágat leat vuosttažettiin musihkka, dánsun, teáhter, visuála dáidda ja hutkkálaš čállin. Maiddáid oahpahuš eará fágain mat gullet cealkinkultuvrii, sáhttet fállajuvvot (geahča 1.2.). Dáid fágaid fágaplánat gávdnojit rámmaplána goalmát kapihttalas. Fágaplánat áimmahuššet kulturskuvlla mihttomeriid fágaid eavttuid vuodul. Oahppomihttomearit, sisdoallu, iešguđetlágan bargovuogit, geabbilis fálaldatorganiseren ja iešguđetlágan árvvoštallanhámit galget leat mielde ovttaskas fágaplánain. Buot kulturskuvlla oahppit galget oazžut oahpahuš mii lea heivehuvvon sin beroštumiid ja eavttuid mielde. Dasa lassin galget ráhkaduvvot báikkálaš oahppoplánat ovttaskas kulturskuvlla fálaldagain dáfus.

Vai galgá sáhttit fállat geasuheaddji fálaldagain ja nu sihkarastit viiddis rekrutterema skuvlašládji, de galgá kulturskuvla deattuhit mánggabealatvuoda iežas oahpahušfálaldagain. Ovttaskas kulturskuvllas lea ovddasvástádus ráhkadit báikkálaš oahppoplánaid mat váldet vuodu rámmaplánas buot fágaid maid skuvla fállá.

1.7. Oahpahuš organiseren

Kulturskuvla fágaid oahpahuš organiserujuvvo golmma oahppoprográmma siskkobealde main lea iešguđetlágan profiila ja mihttomeari: *Viidodatprográmma*, *Guovddášprográmma* ja *Čiekŋudanprográmma*. Prográmmat galget áimmahuššet dárbbu heivehuvvon oahpahušsii ja leat cehkiid mielde heivehuvvon dan ektui man olu oahpahuš lea ja man olu bargu gáibiduvvo oahppis. Lea stuora fágalaš-pedagogalaš potenciála ain ovdánahttit ovttaskas čuovvoleami ja joavkooahpahuš ovttasdoaimmama.

Oahpahuš bokte galget buot oahppit oazžut vejolašvuoda ovdanbuktit doaimmaset olu gehččiide. Konsearttat, čájálmasat ja čájáhusat galget leat oassin buot ohppiid oahpahuš ja galget leat ovttaiduhiton oassin oahpahušas. Buot oahppit galget oazžut dieđu iežaset ovdáneami ja iežaset bohtosiid birra ovdánahttinságastallamiid bokte.

Oahppit geat háliidit joatkit dáiddafágalaš oahpuin, galget kulturskuvlla oahpahusa bokte oažžut vuodu kvalifiseret Musihkka, dánsun ja drámá oahppoprográmmii ja oahpporáhkkanahkti ohppui mas leat hábmenfágat, alit oahppoásahusaid taleantaprográmmii ja alit dáiddafágalaš ohppui.

Viidodatprográmma

Prográmma lea rabas buot ohppiide geat háliidit. Oahpahus galgá veahkkin ovdánahttit hutkkálaš návccaid, fágalaš gelbbolašvuoda ja ovttasbargonávcca mii addá vuodu persovnnalaš hervvohallamii.

Viidodatprográmma fátmasta fágafálaldagaid mat heivejit erenoamážit joavko- ja ensembleoahpahussii. Sáhttet ovdamearkka dihte leat musihka, dánsuoma, teáhtera, visuála dáidaga joavkkut, stoahkan- ja rytmihkkavuodot joavkkut álgooahpahusas, fálaldagat ohppiide geain leat erenoamáš dárbbut ja joavkkut mat ovttastahttet iešguđetlágan fágaid. Oahpahus sáhtta addojuvvot láidestankursan, álgooahpahussan dahje joatkkaoahpahussan.

Oassálastingáibádus ja áŋgiruššangáibádus čilgejuvvo dárkileappot ovttaskas oahppofálaldagas.

Guovddášprográmma

Prográmma lea rabas ohppiide geat leat gergosat eambo oahpahussii ja systemáhtalaš bargamii.

Oahpahusa sisdoallu galgá leat mielde ovdánahttime hutkkálaš návccaid, hábmen- ja dáiddagelbbolašvuoda ja ovttasbargonávccaid.

Oahpahus addojuvvo álgooahpahussan dahje joatkkaoahpahussan.

Prográmma galgá kvalifiseret joatkkaskuvlaohppui, ja vuodđun lea guhkesáiggejurddašeapmi, progreshuvdna ja systemáhtalaš hárbhallan. Oahpahus lea heivehuvvon ovttaskas oahppái ja lágiduvvo sihke oktagaslaččat, joavkkuin ja ensembleiin.

Čieknudanprográmma

Čieknudanprográmmas leat sisaváldingeahččaleamit.

Oahpahus deattuha hutkkálaš návccaid, hábmen- ja dáiddagelbbolašvuoda, iešheanalašvuoda ja ovttasbargonávccaid ovdánahttime.

Oahpahus ja bagadallan lea heivehuvvon ovttaskas oahppái ja lágiduvvo sihke oktagaslaččat, joavkkuin ja ensembleiin.

Čieknudanprográmma lea ohppiid váste geain lea erenoamáš beroštupmi ja eavttut bargat fágain. Oahpahusfálaldat galgá lea dovdomassii nannejuvvon sisdoalu ja viidodaga dáfus, guovddášprográmma ektui.

Gáibiduvvo olu ja ulbmillaš áŋgiruššan ovttaskas oahppis.

Prográmma galgá kvalifiseret joatkkaskuvlaohppui ja alit ohppui. Oasit oahpahusas galget čadahuvvot ovttasbarggus eará ásausaiguin regionála ja našunála dásis.

Ovttaskas kulturskuvla mearrida ieš fágafálaldaga, fálaldagaid organiserema ja báikkálaš oahppoplánaid hábmema rámmafálaldaga vuodul. Daid fágaid siskkobealde maid skuvla fállá, galgá oahppoplána čilget buot golbma prográmma.

Nannen dihte oppalaš oahpahusfálaldaga kvalitehta ja viidodaga, ávžžuhuvvo ovttaskas kulturskuvla oassálastit suohkangaskasaš ja regionála ovttasbarggus, ovttasbargat báikkálaš dáidda- ja kulturbirrasiguin, joatkkaskuvllaiguin, ja alit oahppoásahusaiguin ja sin taleantaovdánahttinprográmmaiguin.

Dát golbma oahppoprográmma leat dárkileappot čilgejuvvon guovddášmearriduvvon fágaplánaid álggahusas 3. kapihttalis.

Kapihtal 2 – Kulturskuvladoaimma prinsihpat ja njuolggadusat

Álggaheapmi

Oahpahuslága § 13-6 geatnegahtta buot Norgga suohkaniid fállat musihkka- ja kulturskuvlafálaldaga juogo akto dahje ovttasbarggus eará suohkaniiguin. Ovttdássašvuodaprinsihppa skuvla- ja oahpahusfálaldagaid oktavuodas lea bajitdási kultur- ja oahpahuspolitihkalaš mihttomearri Norggas, ja rámmaplána galgá veahkkin sihkkarastit oktasaš našuvnnalaš norpmaid kulturskuvllaid mihttomeari, sisdoalu ja kvalitehta dáfus.

2.1. Suohkana ovddasvástádus skuvlaeaiggádin

Suohkanis lea skuvlaeaiggádin ovddasvástádus gozihit ahte kulturskuvlla fálaldat čuovvu našuvnnalaš ávžžuhusaid mat bohtet ovdan rámmaplánas. Kulturskuvla galgá leat oassin suohkana plánadokumeanttain ja sáhtta leat oassin suohkana strategiijabarggus sihke oahpahusa, kultuvrra ja dearvašvuoda dáfus.

Skuvlaeaiggádis lea ovddasvástádus fuolahit ahte kulturskuvllas leat dohkálaš oahpaheaddjit. Dát mielddisbukta sihkkarastit ahte kulturskuvlaoahpaheaddjit ožžot seammalágan joatkka- ja lassioahppofálaldagaid go skuvladoaimmahaga oahpaheaddjit muđui. Suohkan sáhtta álggahit ovttasbarggu eará suohkaniiguin/regiovnnaiguin lassi- ja joatkkaoahpu dáfus ja movttiidahttit kulturskuvlla váldit vuostá hárjehallanoahpaheddjiid alit oahppoásahusain doppe gos dilli lea láchčojuvvon dasa. Skuvlaeaiggát sáhtta maiddái álggahit ovttasbarggu alit oahppoásahusaiguin dutkan- ja ovdánahttinbarggu ektui kulturskuvllaid fágain.

Suohkanis lea ovddasvástádus fuolahit ahte kulturskuvllas leat lanjat mat leat heivehuvvon dan oahpahussii mii fálojuvvo, ja kulturskuvla galgá sáhttit atnit eará suohkanlaš oahpahuslanjaid nuvttá. Skuvlaeaiggát berre fuolahit ahte kulturskuvla sáhtta fállat nuvttásajiid ja ráddjenortnegiid sihkkarastin dihte ovttalágan vejolašvuodaid searvat kulturskuvlla fálaldagaide.

Oahpahuslága vuodul sáhtta kulturskuvla leat oassin fylkkamánni suohkanbearráigeahčus. Lassin dasa ahte didoštít makkár kulturskuvlafálaldat suohkanis lea, sáhtta kulturskuvlla ovttasbargu skuvllain ja kultureallimiin maiddái leat oassin bearráigeahčus.

Rámmaplánas leat mielde našuvnnalaš fágaplánat. Galget ráhkaduvvot báikkálaš oahppoplánat buot fágaide maid kulturskuvla fállá. Báikkálaš oahppoplánat galget áimmahuššat sihke našuvnnalaš norpmaid ja báikkálaš heivehemiid mihttomeari, sisdoalu, organiserema ja árvoštallama dáfus. Skuvlaeaiggádis lea ovddasvástádus doaimmahit kulturskuvlla ja sihkkarastit ahte kulturskuvllas lea vuogádat movt kvalitehtasihkkarastit oahpahusa.

2.2. Skuvlajodiheaddji ovddasvástádus

Ovttaskas kulturskuvllas lea alddis ovddasvástádus bissovaččat bargat kvalitehtasihkkarastit daid fáldaldagaid mat addojuvvojit.

Skuvlajodiheaddji galgá láchčit saji pedagogalaš ovdánahttinbargui vai sáhtta ain ovdánahttit kulturskuvlla fágaid. Ovdánahttinbarggu ovdamearkkat sáhttet leat geahččalit iešguđet ládje organiseret oahpahusa, atnit digitála reaidduid, buvttadit oahpahusneavvuid, ja mánggakultuvrrat ja fágaidrasttildeaddji prošeavttat. Oahpahedjjiid gelbbolašvuodalokten systemáhtalaš ovttasbarggu bokte bargoguimmiiguin sáhtta leat mielde veahkeheame oahpaheaddji ain ovdánahttit iežas geavada ja refleškšuvdnavuođu.

Sihkkarastin dihte ahte skuvlašlájjas lea máhttovuđot ovdáneapmi, de lea dárbu eambo duodaštusaide ja empiralaš dutkamii fágaid sisdoalu, bargovuogi ja árvvoštallama hárrái. Kulturskuvlaoahpaheaddji ja -jodiheaddji berreba oazžut eambo máhtu iežaska geavtvásáhusaid guorahallamis ja duodašteamis, áinnas ovttasbarggus alit oahpahusain. Kulturskuvlla bargiin berre leat vejolašvuolta oassálastit regionála, našunála ja mángganašunála fága- ja dutkanfierpmádagain.

2.3. Ovttasbargu ohppiid oahppama hárrái

Kulturskuvllas lea erenoamáš ovddasvástádus ovttasbargat skuvllain, korpsaiguin, koaraiguin, servviiguin ja eaktodáhtolaš ja profešunealla dáidda- ja kulturorganisašuvnnaiguin. Dáinna lágiin sáhttet oahppit deaivvadit ollislaš arenain iežaset dáiddahervvohallamis, ja oazžut ánsu máhtuid ja návccaid dáfus maiddái olggobealde kulturskuvlla. Oahppobiras mii movttiidahtta kultuvrralaš searvevuoda searvamii lea hui mávssolaš ohppiid oahppanmoktii.

2.3.1. Ovttasbargu váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin

Dehálaš bealli jus oahppi galgá lihkestuvvat, lea ahte sihke váhnemat/ovddasteaddjit ja oahpaheaddjit beroštit ja dorjot ja vurdet ahte mánná galgá oahppat. Jeavddalaš gulahallan kulturskuvlla ja ruovttu gaskka oahppi ovdáneami, loaktima, diibmui bohtima ja hárhjehallama birra lea mearrideaddji dasa movt oahppi ovdána ja oahppá.

Oahppit ja váhnemat/ovddasteaddjit galget oazžut dieđu das makkár vuordámušat kulturskuvllas leat oahppi ángiruššama hárrái dain iešguđetge prográmmain. Sii galget maiddái oahpásnuvvat kulturskuvlla oahppoplánii guoskevaš fága dáfus ja makkár oahpahusfáldaldaga sii sáhttet vuordit. Oahpaheaddji gáibádusat ja vuordámušat bohtosiidda leat hui mávssolaččat oahppi ángiruššamii ja oahppanmoktii. Galget ráhkaduvvot čielga ja konkrehta mihttomearit das maid oahppi galgá oahppat, ja oahpaheaddji ferte digaštallat ja formuleret buriid oahppoproseassaid dovdomearkkaid. Oahpaheaddji ja váhnemat/ovddasteaddjit fertejit ovttas movttiidahttit oahppi aktiivvalaččat ángiruššat iežas dáiddafágalaš doaibmasuorggis, maiddái organiserejuvvon oahpahasáiggi olggobealde.

Oahppi persovnnalaš, dáiddalaš ja duddjonvuđot ovdáneapmi ja nákcen lea oahpahusa deháleamos mihttomearri. Kulturskuvlaoahpaheaddji ferte oahpahit oahppi váldit ovddasvástádusa iežas ángiruššamis oahpahasdiimmuin ja daid gaskkas. Metodát movt oazžut oahppi iežas hárhjehallama šaddat oassin oahpus, berre leat vuoruhuvvon fáddá oahpahasas. Muhtin kulturskuvllain lea guhká leamaš dábálaš oahpahit ohppiid ja váhnemiid/ovddasteddjiid ovttas.

Dat sáhttá stimuleret oahppi ovdáneami ja álkidahttit čuovvoleami ruovttus. Skuvlajagi mielde berrejit čađahuvvot okta dahje guokte ovdánahttingságastallama gos oahpaheaddji ja oahppi ja váhnemat/ovddasteaddjit deaivvadit ja gos oahppi oahppoproseassa ja oahppobohtosat, loaktin ja ángiruššan leat gulahallama ja árvvoštallama fáddán.

Oahppi oahppama válđoarena leat oahpahušdiimmut ja ruovttubargu. Muhto oahppan dáhpáhušvá maddái eará oktavuodain. Lea dehálaš oassi oahppanproseassas oassálastit iešguđetlágan gaskkustanoktavuodain. Mokta nannejuvvo erenoamážit go oahppit besset ovttasdoaimmat earáiguin geat leat ollen guhkkelebbui go ieža. Oahppit fertejit oazžut vejolašvuoda imaštallat ja geahččaladdat; leahkit dutkin. Sii fertejit beassat fuomážit ovdanbuktinvugiid ja váldit daid atnui.

Ohppiidmielváikkuheapmi ja oahppanmokta leat hui lahkálaga. Oahppi ja oahpaheaddji gulahallama bokte, gos oahppit besset leat mielde pláneme, ovdánahttime iešárvoštallannávcca, muitaleame oaiviliiddiset kulturskuvlla birra, oahpahušas birra ja dan movt sii ohppet, oazžu oahppi váikkuhanválddi iežas oahppanproseassa dáfus.

2.3.2. Ovttasbargu ollislaš dáidda- ja kulturoahpahušas hárrái

Vuodđoskuvlla oahppoplánadagus ávžžuha vuodđoskuvlla ja kulturskuvlla ovttasbargat musihkka- ja dáidda- ja duodjefágain. Lassin ovttasbargui fágaid sisdoalu hárrái, sáhttet kulturskuvlla oahpaheaddjit leat dehálaš resurssat vuodđoskuvlla oahpahušas oktasaš proševttaid bokte. Kulturskuvlaoahpaheddjiin geat barget ovtastuvvon virggiin kulturskuvllas ja vuodđoskuvllas dahje joatkkaskuvllas, lea erenoamáš máhttu kulturskuvlaoahppiid dáidda- ja kulturfágalaš gelbbolašvuoda birra. Ollislaš dáidda- ja kulturoahpahušas sáhttá áimmahuššat iešguđetge ohppiidoavkkuid dárbbuid systemáhtalaš ovttasbarggu ja resursageavaheami bokte.

Digitála reaidut sáhttet leat vuohkkasat go oahppit barget dáiddafágaiguin. Ohppiid mediaárgabeaivvis leat olu gulahallan- ja ovdanbuktinvuogit mat doibmet ovttas; ovdamearkka dihte govva, jietna, design ja njálmmálaš giella. Dat sáhttá ovddidit dáidda- ja kulturproševttaid mat áimmahuššat fágaidrasttildeami ja buohtalastojuvvon ovdanbuktinvugiid. Oahppan digitála mediaid bokte lea dađistaga lassáneaddji doaimma mánáid ja nuoraid gaskkas, ja berre maddái leat oassin kulturskuvlla oahpahušas.

2.3.3. Árvvoštallan oahppama váste

Árvvoštallan oahppama váste mielddisbuktá bagadallama, responssa ohppiide ja ovdánahttingságastallamiid váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin, gos ulbmil lea oččodit nu buriid eavttuid go vejolaš ohppiid ovdáneapmái. Kulturskuvlaoahpaheddjiid árvvoštallanbargu iešguđetge fágaid ja prográmmaid siskkobealde berre nannejuvvot systemáhtalaš gelbbolašvuodaloktemiin.

Lea dárbu čuvget dáiddalaš mihttomeriid, eavttuid, movttiidahttima ja bagadallama oktavuoda. Ulbmil lea ovdánahttit buori ja boahpteáiggeulbmillaš árvvoštallankultuvrra mii lea heivehuvvon kulturskuvlla erenoamášvuhtii.

Ásahusdásis lea dárbu dađistaga árvvoštallat oahpahušvugiid ja organiserema, ja buot doarjjadoaimmaid mat leat mielde ovddideame oahppi ovdáneami.

2.4. Oahpaheaddjirolla ja profešuvdna

«Oahpaheaddjit váikkuhit iežaset meannudemiin sihke ohppiid beroštumi doalaheami, sin čehppodatdovddu ja áŋgirvuoda.» (K06 Sámi, Oppalaš oassi)

Oahpaheaddji deaivvadeapmi ohppiin ja oahppi deaivvadeapmi dáiddalaš doaimmaiguin leat guovddázis kulturskuvllas. Kulturskuvlaoahpaheaddji ferte leat dihtomielalaš iežas olu rollaide profešuvdnadoaimmaheaddjin: Pedagoga, ovdanbukti, smávva ja stuora joavkkuid jođiheaddji, lágideaddji, prošeaktajođiheaddji, koordináhtor, movttiideaddji, kulturguoddi, árvvoštalli ja bargoguoibmi.

Jođihangoddi ferte láchčit diliid nu ahte oahpaheaddjit besset juogadit ja kritihkalaččat árvvoštallat iežaset fidnomáhtu. Sii fertejit máhttit čilget ja ákkastallat iežaset geavada oktasaš fágagielain. Nu sáhttet iešguđetge máhttohámit buorebut boahit ovdan ja profešunalitehta bajiduvvo, erenoamážit go gulahallá olbmuiguin ja ásahusaiguin olggobealde kulturskuvlla.

Ovttaskas kulturskuvla berre deattuhit ja nannet oahpaheddjiid iešguđetlágan gelbbolašvuodaid. Dát berrejit leat reflekšuvnna ja dulkoma fáddán, ja biddjojuvvojit vuodđun go ságastallet bargobirrasa ja oahppobirrasa birra.

- Dáiddafágalaš gelbbolašvuoha
- Didaktihkalaš gelbbolašvuoha
- Gulahallangelbbolašvuoha
- Reflekšuvdnangelbbolašvuoha
- Relašuvdnangelbbolašvuoha
- Jođiheaddjigelbbolašvuoha
- Oahppoplánangelbbolašvuoha
- Árvvoštallangelbbolašvuoha
- Fidnoetihkalaš gelbbolašvuoha

Kulturskuvlla kvalitehta lea dan duohken ahte oahpaheddjiin lea dakkár bargodilli gos besset ovdánit iežaset fága ovdanbuktin. Oahpaheddjiid rolla aktiivvalaš ovdanbuktin hábme buriid ovdagovaid ohppiide. Profešuvdnaovdánahttima oassin lea mearrideaddji ahte sihke oahpaheaddjejoavku ja jođihangoddi ožžot oahpahusa báikkálaš oahppoplánabarggus, vai sáhttet leat mielde fuolaheame rámmaplána ja guoskevaš fágaplánaid duohtandahkama.

2.5. Gelbbolašvuodagáibádus go virgáduvvo kulturskuvlii

1. Go virgáduvvo oahpahusvirgái, de gáibiduvvo dábálaččat:

Alit dáiddafágalaš oahppu ovdanbukti ja/dahje hábmejeaddji dáiddafágas, mii lea heivehuvvon virggi oahpahusbargguide. Unnimusgáibádus lea golbma jagi dáiddafágalaš oahppu. Geavatlaš pedagogalaš oahpu gáibádus guoská buohkaide.

Vejolaččat:

Fágaoahpaheaddjioahppu mas lea unnimusat 120 oahppočuoggá dáiddafágas

Skuvlaeaigigát sáhtá erenoamáš diliin virgáibidjat ohcciid geat eai deavdde dáid gáibádusaid jus sáhtá duođaštit vástideaddji reálagelbbolašvuoda.

2. Go virgáduvvo jodiheaddjivirgái kulturskuvllas, de galgá gáibiduvvot seamma fágalaš kvalifikašuvdna go dalle go virgáduvvo oahpaheaddjivirgái. Jodiheaddjiin galgá leat unnimusat golbma jagi hárrjáneapmi kulturskuvllas ja áigequovdilis jodiheaddjioahppu ja/dahje áigequovdilis jodiheaddjihárrjáneapmi.

Skuvlaeaigigát sáhtá erenoamáš diliin virgáibidjat ohcciid geat eai deavdde dáid gáibádusaid jus sáhtá duođaštit vástideaddji reálagelbbolašvuoda.

2.6. Kvalitehta kulturskuvllas

Oahpahusa kvalitehta berre álo digaštallojuvvot kulturskuvllas. Skuvlaeaigigádis lea ovddasvástádus fuolahit ahte doaimmas gávdno kvalitehtasihkkarastinvuogádat, ja skuvlajodiheaddjis lea ovddasvástádus čadahit systemáhtalaš kvalitehtasihkkarastinbarggu. Barggu ulbmil lea veahkkinn ovdánahttit kulturskuvlla buot rámmaaplána ulbmilsurggiin. Dehálaš bealit kulturskuvlla kvalitehtabarggus sáhttet leat:

Oahpahus- ja oahppankvalitehta:

- Ohppiid ángiruššan ja aktivitehta
- lešguđetge prográmmaid mihttomeriid ja duohtandahkama oktavuoha
- Oahpahus, oahppanproseassat ja oahppobiras
- Oahpahedjiiidgelbbolašvuoha ja bargoguoibmeovttasbargu
- Pedagogalaš ovdánahttinbargu

Rámmaeavttuid kvalitehta:

- Ohppiidsisaváldima rutiinnat
- Oahpahusáiggi hivvodat ja oahpahusa organiseren
- Rusttegat ja lanjat
- Resursageavaheapmi

Doaibmakvalitehta

- Ovttasbargu ruovttu ja kulturskuvlla gaskka
- Gelbbolašvuodaovdánahttinplánat oahpahedjiiide ja jodiheaddjiide
- Ovttasbargu kulturskuvlla ja olggaldas gelbbolašvuodabirrasiid gaskka
- Doaibmadássi, galle konseartta/čájálmasa/čájáhusa
- Kulturskuvlla kvalitehtasihkkarastinvuogádat
- Guhkesáiggejurddašeapmi doaibmaplánemis
- Bargobiras
- Jodiheapmi
- Ovttasbargu kulturskuvlla ja olggaldas ovttasbargoguimmiid gaskka

Kvalitehtasihkkarastinvuogádaga málle gávdno rámmaaplána 4. kapihttalis.

2.7. Báikkálaš ovdánahttinbargu, oahppoplánabargu ja dutkan

Kulturskuvlasuorgi lea oalle ođđa profešuvdnasuorgi mii dárbbáša eambo dutkama ja ovdánahttinbarggu háhkan dihte máhtu skuvlašlájá birra. Lea dehálaš ahte kulturskuvllat ožžot doarjaga ovdánahttit iežaset geavada ja doaimmahit fágalaš-pedagogalaš ovdánahttinbarggu. Lea mearrideaddji skuvlašlájá ovdáneapmái ahte sihke oahpaheaddjejoavku ja jodihangoddi ožžot vejolašvuodaid lassi-/joatkkaohppui oahppoplánabarggus mii lea veahkkin duohtandahkame ođđa rámmaplána ja guoskevaš fágaplánaid, ja ráhkadeame báikkálaš oahppoplánaid kulturskuvlla fágaide ovttaskas suohkanis.

Alit dáiddafágalaš oahppoásahusat sáhttet ovttasbarggus doaibmasurggiin álggahit ja čadhit dutkanprošeavttaid ja pedagogalaš ja dáiddalaš ovdánahttinprošeavttaid mat deattuhit earret eará ođđa bargovugiid ja oahpahusa organiserema, ođđa oahppoávdnasiid ráhkadeami, ovttasbarggu hutkkálaš ja doaimmaheaddji doaimma hárrái, fágaidrasttildeaddji prošeavttaid, báikkálaš fidnohutkáivuoda ja multimedíala oahpahusvugiid.

Kapihtal 3 – Fágaplánat

3.1. Láidesteapmi fágaplánaide

Dát kapihtal sistsidoallá fágaplánaid viđa fágii: musihkka, dánsun, teáhter, visuála dáidda ja hutkkálaš čállin. Dain leat olu oktasašvuodát dáidda- ja kulturfágan ja leat čilgejuvvon seamma struktuvrra mielde. Fágain leat dattetge iešguđet árbevierut oahpahusfágan, mii lea válđojuvvon vuhtii ovttaskas fágaplánaid struktuvrras.

Dánsumis ja visuála dáidagis leat nu olu iešguđetlágan teknikkat/šánjerat ahte dán guovtti fága fágaplánain eai leat oahppomihttomeriid ovdánandásit dárkkuhuvvon, nu go dain eará fágain leat. Eaktuduvvo ahte dát dahkkojuvvo báikkálaččat go dihtet guđet teknikkat/šánjerat galget fállujuvot ovttaskas kulturskuvllas.

3.1.1. Kulturskuvlla oahppoprográmmat

Viidodatprográmma

Kulturskuvla lea lunddolaš gelbbolašvuodagaskkusteaddji suohkanis iežas alla kvalifiserejuvvon oahpaheaddjejoavkkuin ja viiddis fágalaš gelbbolašvuodain. Lea dehálaš ángirit čalmmustahttit kulturskuvlla válđdi báikkálaš resursaguovddázin politihkkáriidda, eará áhahusaide, eaktodáhtolaš organisašuvnnaide ja báikkálaš servodahkii kulturskuvlla birrasis. Dát ferte leat kulturskuvlla vuolggasadji báikkálaš resursaguovddázin suohkanis (gč. 1.4. ja 1.5.).

Viidodatprográmma válđoáigumuš lea ahte galgá leat olggos guvlui doaibmi doaibma mii atná viiddis ovttasbarggu vuodđun. Dat berre vuosttažettiin čadahuvvot ovttasbarggus vuodđoskuvllain, joatkkaskuvllain, astoáiggefálaldagain (AÁF), mánáidgárddiiguin ja eará áhahusaiguin main leat mánát ja nuorat ulbmiljoavkun. Sáhtá maid leat ovttasbargu fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema birraiguin, báhtareaddjietáhtain, girkuin, girjerádjosiin, vuorrasiidfuolahusain, kulturásahusaiguin, UKM:in, servviiguin, skuvlakorpsaiguin, festiválaiguin, ealáhuseallimiin, birasetáhtaiguin ja earáiguin. Dáinna lágiin oažžu višuvdna «Kulturskuvla buohkaide» duohta sisdoalu, ja kulturskuvlla «cealkinkultuvra» sáhtá gustogohtit viidábut.

Dát doaibma ferte bohciidit kulturskuvlla oahpaheaddjigelbbolašvuoda ja potenciála ja ovttaskas suohkana dárbbu deaivvadeamis. Das sáhttet leat iešguđetlágan struktuvrrat ja sáhttet bistit iešguđetge áiggi, ja fertejit heivehuvvot ovttaskas kulturskuvlla kapasitehtii ja gelbbolašvuhtii. Berrejit hábmejuvot ovttasbargomodeallat ja ulbmilšiehtadusat gos identitehtahákan, báikkálaš kultuvra ja historjá, kulturmánnggabealatvuolta, innovašuvdna, fidnohutkáivuolta ja ovdánahttin lea ulbmilin.

Kulturskuvla ferte guorahallat ja áhahit ođđa gehččiiddeaivvademiid ođđa arenain vai dáiddavásáhusat olahit eanebuid. Dát lea kulturskuvlla lunddolaš viiddideapmi resursaguovddázin báikkálaš servodagas.

Viidodatprográmma berre plánejuvvot ja čadahuvvot čuovvovaš prinsihpaid mielde:

- Geavahit dáidaga ja kultuvrra eallinkvalitehta, searvevuođa, oassálastima, oahppama ja oaivila ovdánahttinuođđun.
- Nannet bajásšaddanberras ja gullelašvuođa dáidaga ja kultuvrra bokte.
- Láhčit dili searvadahttimii ja searvevuhtii mas mánggabealatvuohka, rabasvuohka ja mánggafágalaš/fágaidrasttildeaddji ovtasbargu deattuhuvvo.
- Bargat iešguđetlágan bargobájiiguin, proševttaiguin, fáttáiguin ja lágidemiiguin gos bohtosiid/ ovdanbuktimiid čalmmustahttin ja juogadeapmi lea guovddážiis.
- Láhčit dili vásáhusaide, hárváneapmái ja aktiviseremii iešguđetge áiggiid, báikkiid ja oasseváldiid seaguhusain.
- Nannet kultuvrralaš fidnohtkáivuođa báikkálaš birrasis.
- Geavahit dáidaga ja kultuvrra almmolašvuodas ja servodatlaš konteavsttas.

Organiseren sáhtta leat prošektavuđot, fágaidrasttildeaddji dahje kursavuđot, dahje iešguđetlágan joavko- ja ensemblefálaldahkan mii jotkojuvvo jagis jahkái.

Kulturskuvla sáhtta fállat proševttaid/kurssaid oassin Viidodatprográmmas. Dáid fágalaš kvalitehta ja oahpahuskvalitehta eaktuda dihto joavkosturrodaga. Dát sáhtta ovdamearkka dihte leat:

- Dáiddakaruseallat, mat ovtastahttet iešguđetlágan dáidda- ja kulturovdanbuktimiid nu go visuála dáidaga, hutkkálaš čállima, teáhtera, sirkusa, duoji dahje eará áigejuovdilis fágaid ovttaskas suohkanis. Dáiddakaruseallat attaše ohppiide vejolašvuođa oahpásnuvvat iešguđetge dáiddafágaiguin ovdal go ohcet beassat Guovddášprográmmii. Fálaldagat doaimmaše «uksarabanin»; dat speadjalastet báikkálaš kulturskuvlla ollislaš gelbbolašvuođa ja sáhtáše leat mielde buorideame rekrutterema kulturskuvlii ja kultureallimii.
- Láidestankurssat ovttá ovttaskas dáiddafágas ohppiide geat háliidit geahččalit iešguđetlágan čuojanasaid dahje dásunstiillaid jna.
- Erenoamáškurssat árbevirolaš kulturárbbi ja gáržžes fálaldagaid siskkobealde.

Gelbbolašvuodagaskkusteaddjinn sáhtta kulturskuvla maiddái fállat gelbbolašvuodáloktenkurssaid, konferánsaid, doaibmat ráđđeaddi orgánan, festiválalágideaddjin j.e.

Guovddášprográmma

Guovddášprográmma lea kulturskuvlla váldodoaimma. Guhkesáiggejurddašeapmi lea guovddášprográmma váldoprofiila. Prográmma lea ohppiide geat háliidit bargat dáiddafágain guhkit áiggi badjel, ja dan vuodđun lea progresuvdna, systemáhtalaš hárvjehallan ja oahppi ovdáneapmi iešguđetge dásiin. Oahpahus bistá dábálaččat mánga jagi.

Guovddášprográmma galgá rekrutteret ja ráhkkanahhtit ohppiid geat háliidit bargat viidáseappot Čiekrjudanprográmmain. Dat galgá maid sáhttit ráhkkanahhtit joatkaohppui. Oahpahus juhkojuvvo dásiide mat váldet vuoddu nubbi nuppis, ja dásit mitalit juoidá das man guhkás oahppi lea ollen fágas.

Vuordámušnorpmat. Dát doaba čilge oppalaččat dan oahppobohtosa maid sáhtta vuordit ahte oahppi lea joksán iešguđetge dásiin. Dat čilgejuvvo oahppomihttomeriid hámis dan viđa fágaplánas ja dáguha makkár vuordámušat leat kvalitehta ja progresuvnna hárrái. Oahppomihttomearit gustojit iešguđetge šanŋeriid/fáttáid rastá ovttaskas fága siskkobealde. Oktiibuot galget fága oahppomihttomearit, dásit, sisdoallu ja bargovuogit čalmmustahttit ja legitimeret guhkesáiggi pedagogalaš barggu.

Oahppi oktagaslaš eavttut leat mearrideaddjit progreshuvna ektui. Danne ii leat makkarge áigeplána čadnojuvvon daidda iešguđetge dásiide.

Báikkálaš oahppoplánat. Lea dárbu ráhkadit báikkálaš oahppoplánaid mat konkretiserejit oahppomihttomeriid ja čájehit fágalaš progreshuvna easkałgi dásis joatkkadássái, iešguđetge visuála fágaid, teakstaovdanbuktimiid, lávdeovdanbuktimiid ja iešguđetge čuojanasjoavkkuid dáfus. Oahpaheaddji/kollegium čalmmustahttá nappo oahppomannolaga mas fágaoasit čuvvot nubbi nuppi, čájehit movt diibmu váldá vuodu ovddit diimmus, movt okta oahpahustermiidna doalvu boahhte termiidnii jna.

Oahppostrategiijat, progreshuvna hárhellanhivvodaga dáfus ja oahppi ángiruššan deattuhuvvo Guovddášprográmmas. Oahpaheaddji berre váldit vuhtii oahppi ollislaš oahppodilálašvuoda lunddolaš oassin oahpahusplánemis, sihke oahpahit oahppái fágaáššiid ja oahpahit oahppi háhkat dán máhtu nu govttolaš vugiin go vejolaš. Jus diehtá makkár astoáiggedoaimmain oahppi lea mielde kulturskuvlla olggobealde, de sáhttá oazžut dehálaš dieđuid.

Ovttaskas skuvla berre Guovddášprográmma siskkobealde váldit ovddasvástádusa fállat liige oahpahusfálaldagaid mat gozihit čuojanasaid ja báikkálaš kulturárbevieruid maid dáfus lea váilevaš rekrutteren. Seamma guoská erenoamáš osiide árbevirolaš kulturárbbis.

Ohppiide geat leat ollen joatkkadássái Guovddášprográmmas ja Čieknudanprográmmas, sáhttet fállujuvvot áigejuovdilis spesialiserenkurssat.

Čieknudanprográmma

Čieknudanprográmma lea ohppiide geain leat erenoamáš eavttut ja beroštumit dáiddalaš aktivitehtii. Gáibiduvvo olu ja ulbmillaš ángiruššan. Čieknudanprográmma galgá sáhttit ráhkkanahhtit alit ohppui.

Prográmma lea Guovddášprográmma vuodul huksejuvvon, muhto lea olu nannejuvvon oahpahusdiibmologu ja sisdoalu dáfus. Dás plánejuvvon mannolat mas lea fágalaš progreshuvna. Lea eaktu ahte oahpaheaddji ávkkástallá bearašberoštumiin, hukse doarjja- ja gulahallanfierpmádaga oahppi birra ja oaidná maid oahppi dárbbáša ollásit ovdánit. Lea erenoamáš dehálaš ovddidit oahppi dihtomielalášvuoda ambišuvnnaid ja viidáset válljemiid birra.

Oahppi váldojuvvo sisa ohcama ja sisabeassangeahččaleami vuodul. Lea oahpaheaddji guhte ávžžuha oahppi ohcat go áigi lea láddan. Sisaváldin prográmmii mearriduvvo oahppi dási mielde, ii ge agi.

Nannen dihte oahpahusfálaldaga kvalitehta dahje oazžun dihte viidát oahpaheaddjigelbbolašvuoda ávžžuhuvvo ovttaskas kulturskuvla álggahit ovttasbarggu ásaht Čieknudanprográmma (gč. 1.7.). Sáhttá leat suohkangaskasaš ovttasbargu, ovttasbargu báikkálaš dáidda- ja kulturbirrasiiguin, servviiguin, joatkkaskuvlla prográmmafágaiguin dahje alit oahpuin. Visuála dáidda sáhttá ohcat oahpahussaji profeshunealla dáiddára atelieras. Prográmma sáhttá maid fátmastit neahttavuđot oahpahusfálaldaga mii ii gávdno regionálalaččat, jus dat leat fágalaččat heivvolaččat.

Ovttaskas kulturskuvla berre nannet oahpahusfálaldaga ovttaskas ohppiide Guovddášprográmma joatkkadásis vai sii vejolaččat sáhttet ohcat Čieknudanprográmmii.

Buot prográmmaid oahpahusas galgá leat alla kvalitehta. Buot prográmmain berrejit ráhkaduvvot báikkálaš njuolggadusat oassálastima ja boahtima dáfus.

3.1.2. Kulturskuvlla oahpaheaddji

Kulturskuvlaoahpaheaddjibargu gáibida alla gelbbolašvuoda ja profeshunalitehta ja dasa gullet sihke fágalaš, didaktihkalaš ja olmmošlaš kvalifikašuvnnat (gč. 2.4.). Fidnu eaktuda ahte oahpaheaddji sáhtta áimmahuššat iežas rollaid ovdanbukti ja hutkkálaš dáiddárin, pedagogalaš bagadallin, máhttogaskkusteaddjin, fuolahusolmmožin, kulturgaskkusteaddjin, oktavuodaheksejeadjin ja bargoguoibmin, oktanis. Gelbbolašvuoda sáhtta definerejuvvot oahpaheaddji geavatlaš gálggaid, máhtuid, reflekšuvdnánávccaid ja persovnnalaš kvalitehtaid submin (St.died. nr. 11, s. 47 – dárogiel veršuvdna).

Muhtin dihto oahpaheaddjigelbbolašvuodat 2. kapihttalas leat čilgejuvvon vuollelis.

Dáiddafágalaš gelbbolašvuoda. Oahpaheaddjit leat dehálaš rollamodeallat. Danne berrejit sii leat ovttasdoaimanguoimmit ja ovdanbuktit iežaset fágas go deaivvadit ohppiiguin. Kulturskuvlajodiheaddji berre láchit dili nu ahte oahpaheaddji sáhtta joatkit ovdanbuktit fágas.

Makkár kultursisdollui oahppit galget oahpásnuvvat, lea guovddáš gažaldat oahpahusas. Kulturskuvlaoahpaheaddji sáhtta vásihit vuostálasvuodaid ohppiid beroštumiid ja sisdoallosávdagaid ja iežas háliidusaid ja fágačehppodaga gaskka. Oahpaheddiidkollegium berrejit čadat digaštallat makkár váikkuhusaid iešgudetge sisdoalloválljemat mielddisbuktet. Oahppi ferte beassat deaivvadit sisdoaluin mii lea čienjal, mas lea kvalitehta, mii heive tekniikkahárjehallamii, ovdanbuktimii, hábmemii ja reflekšuvdnii. Kulturskuvlaoahpaheaddjis lea ovddasvástádus rahpat uvssaid lanjaide maid oahppi ii vuos dovda, muhto seammás hukset šaldi oahppi fágalaš oaidninsadjái.

Berre láchit dili nu ahte kulturskuvlla bargit besset oahpásnuvvat sámi kultuvrrain Norggas (gč. 1.1.2.). Áigejuovdilis surggiin ferte láchit dili nu ahte sámi mánát ja nuorat besset ovdánahttit iežaset kultuvrra, searvevuoda rámmaid siskkoabealde. Kulturskuvla berre maid leat dihtomielalaš das makkár resurssa kultuvrralaš mánggabealatvuoda ovddasta suohkanis báikkálaččat.

Didaktihkalaš gelbbolašvuoda. Kulturskuvlla oahpaheaddji lea jurddašeaddji čadaheaddji gii álo lea guorahallan- ja ovdánahttinproseassas iežas oahpahusas. Dát guoská sihke oahpahusa plánemii, čadaheapmái ja árvoštallamii, gos beaivválaš bargovásáhusaid ja fágalaš ja pedagogalaš oaidninsajiid molsašuddan addá dehálaš oainnuid profeshuvdnajurddašeapmái. Čeahpes oahpaheaddji deattuha ahte oahppit ohppet juoidá, čielggada mihttomeriid ja ángiruššama vuordámušaid, organisere oahpahusa čielga progreshuvnna mielde ja addá respoassa mii doarju oahppama.

Kollegiála didaktihkalaš bargu lea oassin kulturskuvllas oahppi organisašuvdnan, ja bissovaš ovdánahttinbargu berre speadjalastojuvvot oahpaheddiid bargoplánain. Rabas juogadankultuvra sáhtta leat mielde buorideame oahppokvalitehta, fágaidrasttildeaddji ovttasbarggu, ođđa bargo- ja oahppanvugiid geahččaladdama, ja dasa lassin buoridit kulturskuvlla oppalaš fálaldagaid bissovašvuoda ja ollislašvuoda.

Relašuvdnagelbbolašvuoda. Gulahallan ja ovttasdoaimman oahpaheaddji ja oahppi gaskka lea oassi oahppama deháleamos vuodus. Oktavuoda mii lea luohtámuša nala huksejuvvon, lea dan duohken man bures oahpaheaddji náke oaidnit juohke ovttaskas oahppi ja deaivvadit ohppiiguin sin oaidninsajis. Dat ovddida oadjebas, ilolaš, ovttasbargodáhtolaš ja ángiris ohppiid ja lea mielde dagaheame ahte oahppit dustet aktiivvalaččat oassálastit iežaset oahppanproseassain.

Oassálastit viiddis ovdanbuktibirrasiin mat rasttildit ahkejoavkkuid ja buolvvaid, lea dehálaš ja dávjá mearrideaddji jus galgá šaddat čeahpes musihkkár, dánsejeadji jna. Dát dahká oahpaheaddji guovddáš kulturbargin, guhte nu guhkás go vejolaš ferte ovttasbargat

eaktodáhtolaš servviiguin ja organisašuvnnaiguin. Dat sáhttet leat skuvlakorpsat, álbmotmusihkkajoavkkut, dánsunrieggát, teáhtersearvvit, aspirántaorkeastarat, historjásearvvit j.e. Dát guoská prinsihpas buot dásiide ja prográmmaide. Prošeavttat mat deattuhit báikkálaš historjjá, báikkálaš duodjeárbevieruid, musihkka- ja dánsunárbevieruid leat mielde ovddideame nákcema, báikkálaš identitehta ja gullevašvuoda vásáhusa.

Fidnoetihkalaš gelbbolašvuolta. Leat oahppin kulturskuvllas mielddisbuktá ahte oahppi ferte čájáhallat iežas, čájehit maid son máhtá ja maid ii máhte, ovdanbuktit iežas dovduid. Dát dahká oahppi hearkin. Dat mielddisbuktá nappo erenoamáš fidnoetihkalaš ovddasvástádusa. Oahpaheaddji ferte leat dihtomielalaš oahppi ja oahpaheaddji eahpesymmetralaš oktavuoda hárrái, fuolahit ahte oahppit dovdet iežaset oadjebassan oahpahusdilálašvuodas ja ahte buohkat besset vásihit ilu ja ovdáneami. Oahpaheddjiidkollegium berrejit jurddašit movt dat árvvut maid sii ovddastit ja maid sii leat biddjojuvvon hálddašit, berrejit váikkuhit daguid ja láhttema.

Go oahppi lea vuolleahkásaš, de lea oahpaheddjiin maiddá etihkalaš ovddasvástádus *váhnemiidda/ovddasteddjiide*. Sii fertejit gulahallat singuin, váldit áiggi ákkastallat ja čilget daid válljemiid maid dahket.

Jus bargosajis galgá loaktit áiggi ja bargat nu buori barggu go sáhtá, de ferte dovdat iežas árvvus adnojuvvon, ja dovdat doahttaleami ja gudnejahttima *bargoguimmiin ja jodihangottis*. Geavtlaččat sáhtá dát mearkkašit ahte kollegium reflektare ja digaštallá láhttenvugiid, norpmaid ja árbevieruid mat bargosajis leat. Dás lea buohkain ovddasvástádus. Fidnoetihkka guoská maiddá *bargoaddi* ektui. Bargin lea olbmoss formaliserejuvvon váldi, rámmaplána, virgečilgehus jna. Čuovvut dáid rámmaid konstruktii vugiin lea dehálaš bealli oahpaheaddjiprofešunalitehtas.

Oahpaheaddji lea maiddá fága hálddašeaddji. Sus lea ovddasvástádus joatkit árbevieruid, bargat fága stáhtusa ovddas servodagas ja bisuhit fágalaš kvalitehta. Dáiddafágas galgá álo leat nanu dáiddalaš kvalitehta váibmosis (Hanken 2004).

Oahpaheaddjit ja jodihangoddi fertejit ovttas ja oktagaslaččat hábmet morálalaš kompásaid. Dát mielddisbuktá njeallje hástalusa mat gullet oktii:

- 1) Oahppat fuomášit goas deaivvada etihkalaš hástalusain.
- 2) Ovdánahttit návcca morálalaččat *reflektaret*, earret eará máhttit oaidnit vejolaš válljemiid váikkuhusaid.
- 3) Ovdánahttit fidnoetihkalaš *oassálastinmovtta*, dat mearkkaša ahte lea dáhttu váldit morálalaš ovddasvástádusa fidnus.
- 4) Ovdánahttit *luonddunávcca* mii dahká ahte doaibmá iežas nana jáhku mielde (T. Bergem).

Lea jodiheaddji ovddasvástádus álggahit ja struktureret fidnoetihkalaš barggu.

3.1.3. Báikkálaš ovdánahttinbargu, oahppoplánabargu ja dutkan

Eaktuduvvo ahte ovttaskas oahpaheddjiidkollegium ráhkada báikkálaš oahppoplánaid mat čielggadit progreshuvna ja oahpahusa sisdoalu. Plánaid vuolggasadjin leat oahppomihttomearit, seammás go váldá vuhtii heivehuvvon oahpahusa prinsihpa ovttaskas oahppái. Nu guhkás go vejolaš de berre dát leat oktasaš bargu gos bargoguimmežagat gulahallama bokte hábmejit norpmaid das mii lea buorre plánen, buorre oahpahus ja buorre árvoštallangeavat. Nu ovdánahttojuvvojit oktasaš standárddat. Dát lea dehálaš ovdánahttinbargu ovttaskas kulturskuvllas mii lea mielde nanneme buoret oahpahuskvalitehta. Dákkár geavada bokte sáhttet sihke smávva ja stuora suohkaniid kulturskuvlaoahpaheaddjit oassálastit profeshuvna ovdánahttimis ja ságastallamis das makkár gáibádusaid ja vuordámušaid sin profeshuvna galgá addit kulturskuvlii.

Profešunalitehta ovdánahttin kulturskuvlaoahpaheaddjin geažuha ahte dutkandiedihuvvon ja dutkanvuodot oahpahus ferte čadat nannejuvvot. Ovttaskas kulturskuvlii livččii stuora ávkin jus leat oahpaheaddjit geain lea joatkkaoahppu masterdásis. Lea jodiheaddji ovddasvástádus dán fuolahit. Skuvlajodiheaddji berre gaskkustit ja ođasmahttit dieđuid das gos oahpaheaddjit gávnnaše áigequovdilis dutkama iežaset fága hárrái, ja berre movttiidahttit geahččaladdat, almmuhit ja oassálastit fágakonferánsain ja fágafierpmádagain, ja maiddái ovttasbargat universitehta- ja allaskuvlasektoriin.

3.1.4. Kulturskuvlla oahppi

Eallingelbbolašvuohta. Dakkár áiggis go nuorat álkit sáhttet geavvat passiiva geavaheaddjirollii, lea dáiddafágaoahpahusas hui guovddáš sajádat. Go deattuha kognitiiva, emošunála ja motoralaš hárhallama, áicanhárhallama ja iešovdanbuktima ovdánahttima, de sáhtta oahpahus leat mielde hábmeme produktiiva olbmuid. Kulturskuvllas sáhttet oahppit ovdánahttit jodiheaddjinávccaid ja gulahallannávccaid, oahppat čoavdit čuolmmaid ja bargat joavkun.

Kulturárbi lea vuodđofáktor ohppiid eallingelbbolašvuođa ovdánahttimis. Go dovdet vássánaiggi, de ráhkkanahattojuvvojit mánát ja nuorat dustet dálááiggi ja boahhteáiggi hástalusaid. Juohke kultuvrralaš ovdanbuktin gullá historjijálaš oktavuhtii, dat lea bohciidan ovddeš kulturovdanbuktimiid vuodul ja das leat perspektiivvat sihke maŋos ja ovddos. Go máhtta dan mii lea leamaš, de vásiha oahppi iežas viđjelađasin, mii mielddisbukta ahte oaidninsadji viidu ja šaddá oassin identitehtahábmemis. *Ođđasishábmén* ja *iežas bargguid hutkan* sáhtta leat mielde lasiheame oahppi olmmošmáhtu – iežas ja earáid birra.

Olmmoš vuolggasadjin. Mánát ja nuorat ohppet ovtastaladettiin gelbbolaš oahpaheddjiiguin ja mielohppiiguin. Sis leat buot ovdananvejolašvuodát. Oahpaheaddji rolla lea láchit dili ja addit sidjiide vejolašvuodaid *suokkardit* ja *fuomášit* dáiddalaš ovdanbuktingaskaomiid, addit sidjiide vejolašvuodaid nákcet daid gaskkustangaskaomiid ja váldit daid atnui. Dasto galgá addit ohppiide vejolašvuoda atnit ovdanbuktingaskaomiid iežaset gaskkusteamis ja hutkkálaš doaimmas. Oahpaha vuolggasadji ja guovddáš ferte leat *olmmoš*. Oahpaheaddji sáhtta buriid ságastallamiid bokte láidestit oahppi guorahallat ja reflekteret iežas daguid, vásáhusaid, ovdanbuktinvuogiid ja dáiddavásáhusaid ja maiddái njulget iežas daguid.

Muhtomin háliidit oahppit heaitit kulturskuvllas. Lea dehálaš ipmirdit oahppi jurddašanvuogi, geahččalit ipmirdit dan dili mas son lea ja daid mihttomeriid ja sávaldagaid mat oahppis leat. Sáhttet maiddái leat sivat maid oahppi ieš ii stivre. Soaitá šaddat oahppi láidestit eará dáiddafágii. Lea dehálaš gulahallat bures váhneimiiguin/ovddasteddjiiguin. Dasa lassin berre leat lagas ovttasbargu kulturskuvlla ja skuvlakorpsa/mánáid- ja nuoraidorkeastara/servviid/organisašuvnnaid gaskka gos oahppi lea mielde. Dát berrejit ovttas ráhkadit sihkarvuodafierpmi mii duste ohppiid geat leat vuolláneame.

Fáttarortnet. Oahppobirrasa sáhtta nannet bures organiserejuvvon fáttarortnegiin gos boarráset ohppiin lea ovddasvástádus ja konkrehta barggut nuorat ohppiid hárrái. Dát ovdánahtta goappašat beliid. Barggut sáhttet leat hárhallat ovttas ohppiiguin, váldit ovddasvástádusa fágajoavkkuide, lágidit ovdanbuktimiid j.s.

Mánát ja nuorat geain leat erenoamáš dárbbut. Kulturskuvla galgá sáhtta váldit vuostá ja láchit oahpaha nuoraide geain leat erenoamáš dárbbut. Heiveheapmi sáhtta mielddisbuktit bagadallama prográmma ja dáiddafága válljemis, sosiála ja pedagogalaš čovdosiid válljemis. Mánát geain leat erenoamáš dárbbut sáhttet dárbbasit erenoamášpedagogaid, dáidda-/musihkkaterapeuhtaid ja eará fágabargiid geat sáhttet veahkkin láchit oahpaha ovttasbarggus dáiddafágaoahpaheddjiiguin.

Lea čájehuvvon ahte lea hui ávkkálaš traumatiserejuvvon mánáide bargat dáiddaovdanbuktimiiguin. Ovttasbargu sáhtá láchčojuvvot vuodđoahpahusa, AÁF, dearvvašvuodádivššára, mánáidsuodjalusa, báhtareaddjibálvalusa, buohcciviesu, psykologa ja sosiálaetáhta ektui. Váhnemat/ovddasteaddjit leat dehálaš ovttasbargoguoimmit. Kulturskuvlajodiheaddjis ja kulturskuvlaeaiggádis lea dehálaš ovddasvástádus.

Ovttasbargu váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin. Gč. 2.3.1. Váhnemat ja eará ovddasteaddjit leat oahpaheaddji deháleamos ovttasbargoguoimmit. Sáhtá leat buorre doaibmabidju čohkket váhnemiid/ovddasteddjiid kulturskuvlajagi álggus dehálaš diehtujuohkimii das makkár mearkkašupmi dáiddaohpahusas, rámmaplánain, jahkejuvllas, prošeaktaplánain, organiserenmodeallain ja oahpahušplánain lea. Sii dárbbasit buori diehtujuohkima das movt sii buoremusat sáhttet veahkehit máná ruovttus.

3.1.5. Máhttu kulturskuvllas

Nana giellaviidodat. Dáidda- ja kulturfágat ovddastit nana giellaviidodaga. Dát mitalit midjiide juoidá go boktet vaikko man olu jurdagiid, buhtastahttimiid ja fuomášumiid. Go mii čuojahit, dásut, hábmet, čállit ja dramatiseret, de gulahallat guhtet guimmiideametguin guldaleami, govahallama, govastagaid lohkama ja mearkkaid dulkoma bokte. Dáiddaohpahusas boahtá máhttu ovdan vuosttažettiin dan bokte maid oahppit *dahket*, go hárjehallet gálggaid, muhto maidái teoriijaid ja čilgehusaid, vásáhusaid ja reflekšuvnnaid bokte.

Siskkáldas govahallamat leat iešovdáneami čoavddan, ja ipmárdus mii gaskkustuvvo, lea universála. Go dáidda- ja kulturovdanbuktimiid leat olbmot ráhkadan ja gaskkustit daid earáide, de sáhttet dain leat nanu olmmošmáhttoelemantat. Dat guoskkahit leahkima vuodđoeavttuid (gč. 1.2.) ja dagahit ahte dáiddafágat leat hui guovddázis mánáid ja nuoraid bajásgeassimis.

Rumašdimenšuvdna dáiddaohpahusas. Dáiddafágaid oahpahus lea hui nannosit čadnojuvvon rupmašii: rumašgeavaheapmi, rumašlaš dihtomielalašvuolta, rumašlaš muitu, rytmihkka, čuojanasaid rumašlaš giedahallan, olles rupmaša áicoapparáhta geavaheapmi. Suokkardallat rupmaša lihkestagaid, deaddoguovddáža, balánssa ja givrodaga lea guovddázis. Rumaš ja dihtomielalašvuolta leat hui lahkálaga. *Máhttit* mearkkaša ahte máhttu juo gávdno fysalaš aktivitehtas ja rupmaša lihkestagain. Dihtomielalašvuolta lunddolaš ja liigenoáduheami eastadeaddji rumašgeavaheami birra ferte leat hui guovddázis oahpahusas.

Dáiddalaš kvalitehta. Kulturskuvla ferte čielgasit váldit vuodá dáiddalaš mihttomeriin. Dáiddalaš kvalitehta sáhtá definerejuvvot iešguđet ládje dáiddafágas dáiddafágii: dáiddalaš ovdanbuktima kvalitehta, gaskkusteami kvalitehta, ovttaskas oahpahušdiimmu kvalitehta, buvttadeami kvalitehta ja oahppi ángiruššama kvalitehta (gč. 2.6.).

Danne lea ge oahpaheddjiide ja jođiheddjiide dehálaš digaštallat makkár eavttut fertejit leat sajis go bargá nannet dáiddalaš kvalitehta. Kulturskuvlla oahpaheddjiin galgá leat sihke pedagogalaš gelbbolašvuolta ja alla dáiddalaš dássi (gč. 2.5.). Dasa lassin berrejit oahppit vásihit ovttasbarggu profeseunealla dáiddaásahusaiguin ja profeseunealla ovdanbuktiiguin olggobealde kulturskuvlla. Nu háhká kvalitehta norpmaid.

Dáidda- ja kulturfágat leat rusttetfágat, dat mearkkaša ahte jus galgá sáhttit doaimmahit fágaid alla dásis, de eaktuduvvojit oahpahušlanjat gos leat olu rusttegat ja buorit rusttegat, sálat, lávddit, čuojanasat ja reaidut. Dát čiekŋuduvvo ovttaskas fágaplánain.

Buorit bargorutiinnat. Lea dehálaš veahkehit ohppiid ásahit govttolaš ja iešheanaláš hárjehallanvugiid. Dát mearkkaša ahte ferte máhttit plánet. Goas? Maid? Movt? Dát mielddisbuktá

viidáseappot veahki rumašlaččat liekkadit, mentálalaččat liekkadit, teknikkalaččat hárhjehallat, oahpahallat, muittohallat, kártet gáibideaddji hástalusaid, árvvoštallat iežas ovdáneami ja ánggiuruššama. Dát bohtet fas ovdan oahppomihttomearrin fágaplánain.

3.1.6. Árvvoštallan oahppama váste

Buot oahppit dárbbasit konkrehta responssa mii doarju persovnnalaš ja fágalaš ovdáneami. Dát lea oahppama árvvoštallama ulbmil. Buorre bagadallan dađistaga proseassas lea okta dain dehálemos fáktoriin buori oahppamii (Hattie 2014). Árvvoštallan sáhtá leat heivehuvvon indiviidii dahje jovkui. Lea dehálaš dieđihit joavkku ja ovttaskas oahppi oahppama ja ovdáneami birra sihke ohppiide ja váhnemiidda/ovddasteddjiide. Váhnemat/ovddasteaddjit berrejit ávžžuhuvvot oassálastit Guovddášprográmma ja Čieknudanprográmma ovdánahtinságastallamiin.

Oahppit fertet hárhjehallat reflekteret ja jearrat gažaldagaid – dalle šaddá ovttasdoaima oahpahusa ja oahppama gaskka. Árvvoštallan oassin oahppi oahppamis ja ovdáneamis berre álo leat digaštallanfáddán oahpaheaddjikollegias. Ferte huksejuvvot čađa guorahallojuvvon dieđihankultuvra mii čuovvu oahppama árvvoštallama prinsihpaid.

Árvvoštallat lea meroštallat, klassifiseret, vihkkedallat, muitalit árvvu dahje kvalitehta kvalitehtastándárdda mielde.

Árvvoštallan didaktihkalaš fenomenan. Čuovvovaš gažaldagat leat guovddázis: Maid? Movt? Manne? Gii? Goas? Gos?

Árvvoštallan oahppun. Oahppit hárhjehallat árvvoštallat iežaset (iešárvvoštallan) ja árvvoštallat ja addit responssa guhtet guimmiidasaset (ohppiidresponssa).

Summatiiva árvvoštallan/árvvoštallan oahppama váste. Dán árvvoštallanvuogi čađaha marjel go lea geargan oahppomannolagain. Oahpaheaddji muitala oahppama bohtosiid/buktagiid birra, dahje oahpaheaddjit ja oahppit čoahkkáigesset dán ovttas. Árvvoštallama vuodđun leat definerejuvvon eavttut ja oahppomihttomearit.

Formatiiva árvvoštallan/árvvoštallan oahppama váste. Oahppi oazžu bagadallama ja responssa mii doarju oahppama proseassa čađahettiin. Bagadallan sáhtá leat heivehuvvon indiviidii dahje jovkui. Oahpaheaddji čilge, čájeha, divvu. Oahppama árvvoštallama hápmi sáhtá leat ovdánahtinságastallan mas gulahallan ja reflekšuvdna leat guovddáš elemeanttat, ja gos ovddasvástádusa váldin ja ohppiidmielváikkuheapmi leat dehálaš bealit.

Iešguđetge árvvoštallanhámit leat konkretiserejuvvon dain iešguđetge fágaplánain.

Oahpahusa árvvoštallan. Ulbmil dán lágán árvvoštallamiin lea digaštallat man muddui kulturskuvla lihkestuvvá áimmahuššat oahpahusa mihttomeriid. Jus bargiid árvvoštallankultuvra nannejuvvo, de sáhtá dat leat mielde váikkuheame profešuvnna ovdáneapmái. Dat lea mielde nanneme oahpaheaddji oahpahusa, ovddida fágalaš ovdáneami ja movttiidahtá, seammás go sáhtá álggahit fágalaš-pedagogalaš ovdánahtinbarggu kulturskuvllas. Kulturskuvllas berrejit leat systemáhtalaš bargoguoibmebagadallama rutiinnat.

Boahtteáiggi ii eaktut, dan hábme ...
(Lennart Koskinen)

3.2. Fágaplána dánsun

3.2.1 Dánsun kulturskuvllas

Dánsun kulturskuvllas boahdá dánsunmis kultuvrralaš ja dáiddalaš aktivitehtan. Kulturskuvla oahpaha iešguđetge dánsunvugiid mat dávjá gaskkustuvvojit earáide «lávddis», leažžá dál kulturviesus, skuvllas, togastašuvnnas, vuovddis dahje filmma bokte.

Guovddáš dánsunfágat kulturskuvllas leat klassihkalaš baleahtta, jazzdánsun, dán áiggi dánsun, árbevirolaš dánsun ja urbána dánsunstiillat. Dehálaš doaimmat fágas *leat doaimmahit, gaskkustit, hutkat, vásihit ja reflekeret*. Kulturskuvllas berre leat mihttun hukset bajás viiddis dánsunfálaldaga ja fállat oahpahusa sihke Viidodatprográmma, Guovddášprográmma ja Čieknudanprográmma siskkobealde. Fálaldagain berre leat čielga struktuvra, progrešuvdna ja oahppanfilosofija nu ahte lea sadij sihke sidjiide geat háliidit dušše veaháš dánsut ja sidjiide geat háliidit olu dánsut ja bargat dainna viidáseappot.

Kulturskuvlla dánsundoaimmas lea proseassa seamma dehálaš go boadus. Lea dehálaš deattuhit buori nákcenkultuvrra gos leat čielga mihtut ja ambišuvnnat, muhto gos mielmearrideapmi ja eaiggátvuohta, ovttasbargu ja nuppiid doarjun deattuhuvvo. Dánsunfága lea sosiála deaivvademiid, lagas oktavuodaid ja ustivuoda dehálaš arena. Muhtun ohppiide sáhtá kulturskuvlla Čieknudanprográmma maiddá addit vuodu manit áiggi profešuvdnaohppui.

Kulturskuvla ferte deattuhit ovdáneami ja hutkáivuoda ja ferte leat buorre ovttasbargoguoibmi vai sáhtá duohtan dahkat iežas potenciála báikkálaš resursaguovddážin, ja dánsunmis berre leat dehálaš rolla dán oktavuodas. Dánsun kulturskuvllas sáhtá ovddidit fágaidrasttildeaddji ovttasbarggu mánáidgárddiin, skuvllain, kultureallimiin, servviiguin ja organisašuvnnaiguin, valástallamiin, ja maiddá psyhkalaš ja fysalaš dearvvašvuoda nannejeaddji fágabirrasiguin.

Dánsuna mearkašupmi olbmuide ja servodahkii

Dánsun lea oassi min olmmošlašvuoda. Mánáide lea dánsun lunddolaš ovdanbuktinvuohki riegádeami rájes juo. Lea dehálaš ahte dat lunddolaš gálga lihastagaiguin čájehit dovduid, nannejuvvo viidáseappot bajásšattadettiin. Vásihit, doaimmahit ja hutkat dánsa lea mielde ovddideame oahppi fysalaš, dovddolaš, sosiála ja intellektuála ovdáneami.

Dánsun sáhtá buoridit hutkáivuoda, hervvohallama ja nákcema ja nannet guottuid iežas rupmaša ektui ja maiddá oahppahábmemei ja identitehtaovdánahttimii.

Muđui sáhtá dánsun nannet dehálaš eallingelbbolašvuodaid nu go duostilvuoda, disipliinna, oadjebasvuoda, luohhtámuša, ovttasdoaimbama ja ovttasbarggu. Ii ge galgga vajálduhttit ahte dánsun nanne persovnnalaš dánsunmovtta ja eallinmovtta.

Báikkálaš servodagas sáhtá dánsun leat mielde háhkame kulturvásáhusaid ja báikkálaš deaivvadanbáikkiid, ja báikkálaš historjjá, gullelašvuoda ja kulturárbbi ávvudemiid ja lágidemiid. Dánsun sáhtá fállat báikkálaš álbmogii kultuvrralaš gelbbolašvuoda ja buoret eallinkvalitehta, mii heive oktii kulturskuvlla viiddiduvvon doaimmain báikkálaš kultuvrralaš resursaguovddážin.

Sáhtá álkít dadjat ahte dánsun lea lihadeapmi áiggis ja lanjas. Dánsunmis lea erenoamáš iešárvu, ja olbmot leat agibeavve ovdanbuktán dovduideaset dánsuna bokte. Dánsun lea maiddá čadnojuvvon kultuvrii ja olmui, báikái ja geavahussii. Dat lea dáiddalaš ovdanbuktin mii viggá ipmirdit, heivehit ja čájehit duohtavuohta, dat lea rituála, dat lea oassi sosiála ovtastallamis, ja dat lea lađas bajásgeassimis ja oahppahábmemei.

Vássánáigi, dálááigi ja boahhteáigi – dánsumsuorgi lihkadusas

Dálá servodat lea hui mánggabealat kultuvrra, čearddalašvuoda, rupmaša ja árbevieruid dáfus. Danne lea kulturskuvllas kulturásahussan ovddasvástádus láchit dili dánsumoahpahussii mii speadjalastá servodaga dynamihka ja ovdáneami, ja dakkár báikin gos lea sadji buohkaide.

Seammás galgá kulturskuvla áimmahuššat dánsuma historjjá ja árbevieru. Nu lea ge dánsum vássánáiggi, dálááiggi ja boahhteáiggi gaskkas, ja árbevieru ja ođđahutkama gaskkas. Dálá áiggi dánsejeaddji galgá máhttit doaimmahit ja gaskkustit, muhto maiddái leat mielhutkkálaš, ođđahutkkálaš, jurddašeaddji ja servodatdihtomielalaš.

Dánsejeaddji ii leat šat dušše koreografii ja dahje gehččiid objeakta, muhto lea iešheanalaš subjeakta geas lea friddjavuohta ja ovddasvástádus dynámalaš searvevuoda hárrái. Dán ferte kulturskuvla speadjalastit.

3.2.2 Bajitdási mihttomearit

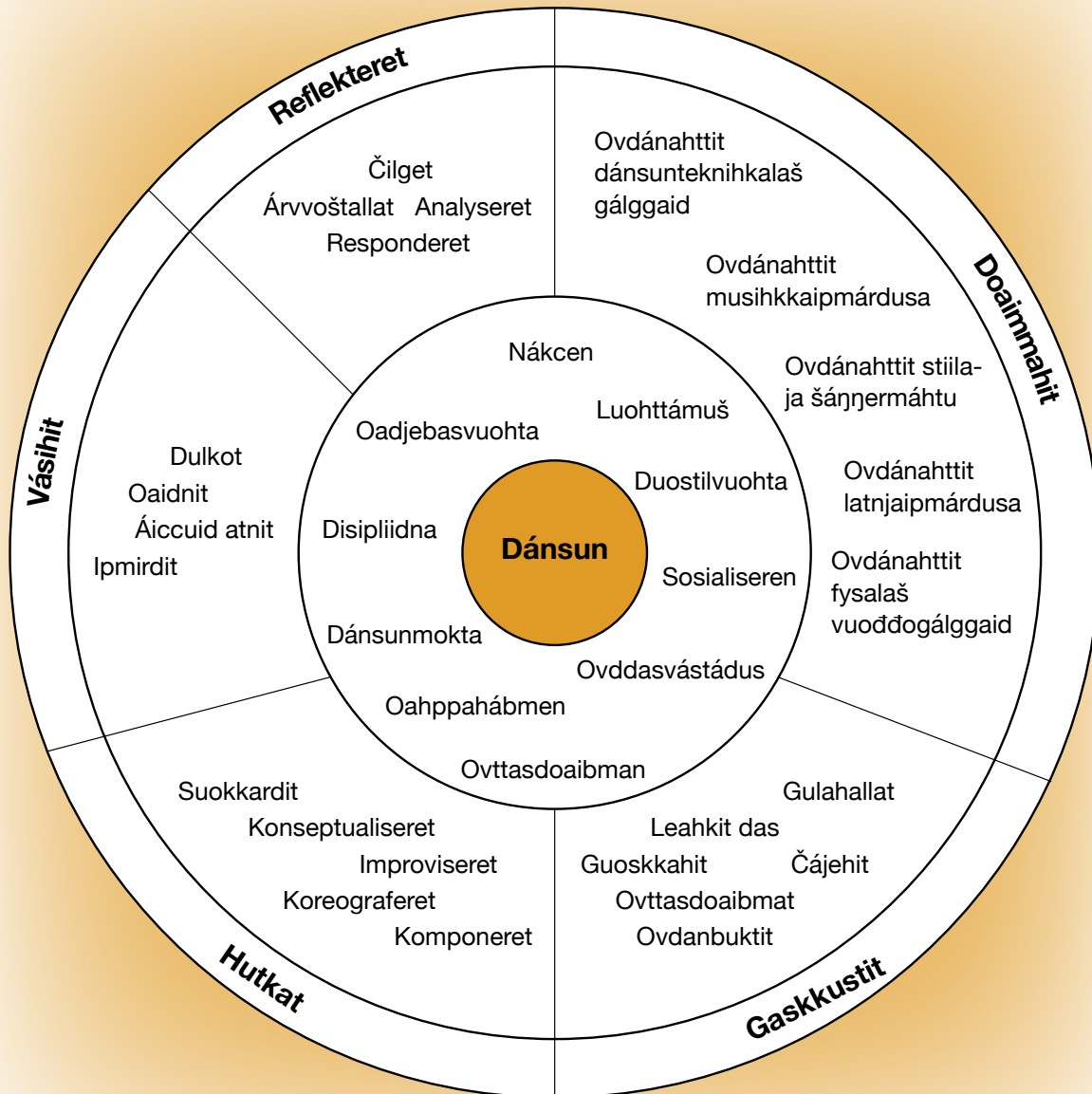
Dánsuma bokte galget oahppit

- nákcet vuodđogálggaid iežaset rupmaša, dási, šánjera ja dánsunfága erenoamášvuoda mielde
- atnit dánsuma gulahallan- ja ovdanbuktingaskaoapmin
- vásihit ilu go nákce, hutká ja doaimmaha, ja dan bokte luohhtigoahit iežaset návccaide
- oahppat kritihkalaččat jurddašit, disipliinna ja ovttasbarggu
- oažžut vejolašvuodaid čieknudeapmái mii sáhttá hukset vuodu joatkka- ja alitohppui dánsumis
- šaddat resursaolmmožin geat veahkkín doalahit kultureallima ealasin

3.2.3. Fágajuvla

Dilálašvuoda- ja kulturkonteavsttat

Dilálašvuoda- ja kulturkonteavsttat

Inspirašuvdna fágajuvlii lea vižžojuvvon dáppe: skrivesenteret.no/ressurser/skrivehjulet

Fágajuvla – dánsun ovdanbuktingaskaoapmin

Fágajuvla čájeha dánsunfága olu vejolašvuodaid ja potenciála.

Olggumus gierdu čájeha vihtta bajitdási doaimma fágas: *doaimmahit, gaskkustit, hutkat, vásihit ja reflekteret*.

Nubbin olggumus gierdu čájeha «ávnaskássa» gos leat dat doaimmat maid lámhčá vai dánsun šaddá olámuddui ohppiide.

Go joraha olggumus juvlla, de sáhtta oažžut odđa doaibma- ja aktivitehtaovttastusaid.

Nubbin siskkimus gierdu čájeha vuodđoarvvuid mat ovdánahttojuvvojit dánsunoahpahusa bokte.

Fágajuvlla ferte oaidnit daid iešguđetge konteavsttaid vuodul mas oahpahus lea oassin. Danne leat kultur- ja dilálašvuodakonteavsttat biddjojuvvon olggobeallái ieš dan juvlla.

Kulturkonteaksta muitala dan mii lea dilálašvuoda birrasis. Dása gullet šánjerat, kodat, norpmat, árbevierut, ovdanbuktingeavadat, oahppomihttomearit ja kultuvrralaš mánggabealatvuoha.

Dilálašvuodakonteaksta leat dat konkrehta dilálašvuoha mii lea dás ja dál. Dat váldá vuhtii ohppiid eavttuid, joavkku oktavuodaid, gehččiid. Dás lea mearkkašupmi sisdollui ja aktivitehtaide. Iešguđetlágan dilálašvuodakonteavsttat mielddisbuktet iešguđetlágan gaskkustanhámiid ja iešguđetlágan dánsunstiillaid.

Oahpaheaddji ferte hukset oktavuoda oahpahusdilálašvuoda ja áigeguovdilis kulturbeliid gaska.

Ovdamearkka dihte heive konkrehta oahpahallanbargu lunddolaččat oktii dainna historjjálaš konteavsttain mas dánsun lea bohtán. Dahje go oahpahus heivehuvvo mánggakultuvrrat ohppiidjovkui, de berrejit maiddá dat kultuvrralaš bealit maid nuorat ovddastit, váldojuvvo mielde dilálašvuodakontekstii.

Fágajuvla sáhtta min veahkehit oaidnit iešguđetge beliid dánsunoahpahusas. Dan sáhttet oahpaheaddjit atnit go reflekterejit ovttas, dahje dalle go plánejit ja árvvoštallet oahpahusa.

3.2.4 Oahppomihttomearit

Dás vuolábealde čilgejuvvojit dat golbma prográmma oktan oahppomihttomeriiguin ja vuordámušaiiguin oahpaheaddjái. Oahppomihttomearit leat oppalaččat daid iešguđetge dásunfágaid rastá. Lea dárbu ráhkadit báikkálaš fágaplánaid mat konkretiserejit ja duohtandahket oahppomihttomeriid guđege dásunfágii ja mat čielggadit iešvuoda, oasseulbmiliid ja fágalaš progreshuvnna oahppi agi ja dási ektui. Dát ovdánahttinbargu berre čađahuvvot suohkandásis dahje suohkangaskasaš dásis skuvlla sturrodaga, rámmafáktoriid ja organiserema mielde.

Viidodatprográmma

Vuordámušat oahpaheaddjái

- hukse oahppobirrasa gos lea loaktin, oadjebasvuolta, ovttasbargu ja ovttasdoaimma
- deattuha proseassa ja nákcema
- deattuha buriid gaskkustanvásáhusaid
- movttiidahtta hutkáivuhtii ja oahppamii dan bokte ahte addá ohppiide vejolašvuoda hábmet ja vásihit
- lea rabas viiddis fierpmádatovttasbargui

Oahppomihttomearit

Oahppi

- vásiha dássuma mánggabealatvuoda ja ilu
- ovttasbargá ja oassálastá aktiivvalaččat sosiála searvevuodas
- suokkardallá ja hukse iežas smávva ovdanbuktinvugiid
- lea oassálastán earkilis dásunovdanbuktimiiguin áigeguovdilis čájehanarenas
- lea oassin báikkálaš servodaga ealli kultureallimis ja lea mielde hábmeme oktasaš báikkálaš identitehta ja eallinmovtta

Guovddášprográmma

Dásunfálaldaga váldodoaimma berre leat dán prográmmas.

Prográmma lea ohppiid váste geat háliidit oazžut fásta oahpahusfálaldaga dásumis mii duste iešguđetlágan dárbbuid ja iešguđetlágan oahppanmokta- ja ambišuvdnadásiid. Dát sáhtta leat sihke eambo rabas viidodatfálaldat ja fálaldat ohppiide geat háliidit ovdánahttit iežaset doaimmaheaddji ja hutkkálaš gálggaid guhkesáiggi ja systemáhtalaš oahpahusa bokte.

Dán prográmmas ávžžuhit láchit saji mánggabealat fálaldahkii mas leat iešguđetlágan dásunfágat oassin, ja iešguđet ahke- ja dássejuohku. Dan mielde man stuoris skuvla lea, makkár gelbbolašvuolta oahpaheddjiin lea ja galle dásunoahppi leat, sáhttet ráhkaduvvot iešguđetlágan diibmoplánat ja joavkočoahkkádusat mat dustejit ohppiid iešguđetlágan eavttuid, dásunmiela ja ambišuvdnadásiid.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- láchčá saji systemáhtalaš hárjehallamii dan bokte ahte ovdánahtta fágii gullelaš vuodđogálggaid
- láchčá saji buori fágalaš progreshuvdnii ja kontinuitehtii easkaálgi ohppiid dási rájes veaháš oahppan ohppiid, hárjánan ohppiid ja joatkkadási ohppiid rádjái.
- hástala ohppiid persovnnalaš ovdanbuktinvuogi ja gaskkusteami
- láchčá saji kreatiiva oahppanproseassaide gos oahppit huksejit doaimma jurdaga rájes buktaga rádjái
- deattuha ovtasdoaimmama ja searvevuoda
- nanne ohppiid siskkáldas oahppomovtta, ángiruššama ja bargodisiplinna
- deattuha ohppiid iešárvoštallama ja reflekšuvnna, atná formatiiva árvoštallama aktiivvalaččat

Oahppomihttomearit

Oahppi

- máhtta ja nákke fágii gullelaš gálggaid iežas rupmaša, dási ja dásunfága iešvuoda mielde
- máhtta ja doaimmaha dásunovdanbuktimiid dynamihka, musihka, lanjaid ja arenaid mielde, akto ja iešguđetge joavkkuin
- máhtta earjkilis koreográfalaš prinsihpaid ja lea oassálastán hutkkálaš proseassain jurdaga rájes buktaga rádjái
- diehtá dánsuma mánggabealatvuoda ja rolla birra servodagas ja oassálastá ságastallamiin dánsuma birra
- reflektere iežas oahppama ja ovdáneami birra
- doahttala dásunkultuvrra norpmaid ja árvvuid, lea ráhkkanan, positiiva ja ángir dásunhárjehallamis ja čájeha buori hárjehallankultuvrra

Čiekŋudanprográmma

Oahpahusfálaldat váldá vuodu Guovddášprográmma dásiin, muhto galgá leat nannejuvvon sisdoalu ja viidodaga, árvoštallama ja čuovvoleami hárrái.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- láchčá saji ja bagadallá oahppamii ja ovdáneapmái alla fágalaš ja dáiddalaš dásis
- addá heivehuvvon oahpaha juohke ovttaskas oahppái
- láchčá saji dáiddalaš proseassaide ja dáiddalaš dihtomielalašvuoda ovdánahttimii
- láchčá dili nu ahte oahppit besset viidat vásihit čájáhusaid ja čájálmasaid iešguđetge arenain
- movttiidahtta iešheanalášvuhtii, disipliidnii ja struktuvrii
- addá aktiivvalaččat responssa ja árvoštallama
- láchčá dili nu ahte oahppit šaddet buorit ovdagovvan eará dásunohppiide

Oahppomihttomearit

Oahppi

- ovttaiduhhtá fágii gullelaš gálggaid ja atná daid dánsumis
- čájeha ipmárdusa iežas dásunteknihkalaš ja dáiddalaš ovdáneami hárrái ja dásun persovnnalaš ovdanbuktinvugiin ja oassálastá smávit ja stuorat buvttademiin
- dovda dáiddalaš proseassaid, koreográfalaš prinsihpaid ja gaskaomiid, suokkardallá ja ovdánahtta iežas komposišuvnnaid ja koreografiiid
- dovda dánsuma dáiddalaš, sosiála, historjjálaš ja kultuvrralaš ovdanbuktinvuohkin
- máhtta hárjehallanoahpu ja biebmodoalu, pláne ja strukturere iežas hárjehallanárgebeaivvi
- oassálastá aktiivvalaččat reflekšuvnnain, responssain ja árvoštallamiin

3.2.5. Sisdoallu

Sisdoallu lea *mii* oahpahusas, dat mii guoská oahppoávdnasiidda, iešguđetge dánsunfágaide, dánsunšánjeriidda, dánsunstiillaide ja ovdanbuktinvugiide. Iešguđetge dánsunfágain lea guđesge iežas erenoamášvuohhta, teknikka ja estetihkka.

Kulturskuvlla guovddáš dánsunfáogat leat:

- klassihkalaš baleahhta
- jazzdánsun
- dán áiggi dánsun
- árbevirolaš dánsun
- urbána dánsunstiillat

Kulturskuvlla dánsunfálaldat sáhhtá maidái sisttisdoallat lassi ja áigeguovdilis dánsunfágaid. Dát sáhhtet leat oassin dánsunfágain mat leat ovdalis namuhuvvon dahje fálojuvvot sierra fálaldahkan diibmoplánas.

Ovdamearkkat sáhhtet leat: mánáiddánsun ja dánsunstoahkan, kreatiiva dánsun, musikaladánsun, stepp, givrodát ja fanahallan, ođđasirkus, seahkalas dánsun ja/dahje akrobatihkka. Dás ferte ovttaskas kulturskuvla ávkkástallat báikkálaš gelbbolašvuodain.

Fágajuvlla olggumus gierdu

Fágajuvlla olggumus gierdu mii sisttisdoallá doaimmaid doaimmahit, gaskkustit, hutkat, vásihit ja reflekteret berre leat guovddáš sisdoallu ja perspektiiva buot dánsunfágain ja addit jurdagiid ja ávžžuhusaid das movt dánsunoahpahusa galgá láchit.

Doaimmahit

Hárjehallat doaimmahit lea buot vuđoleamos dánsundiimmus, ja dása ferte várret olu áiggi. Rumaš lea dánsuma instrumeanta, ja dán bokte oahppi ovdanbuktá iežas. Oahppi ferte oahppat automatiseret ja ovttaiduhhtit dánsunteknihka, leahkit mielde dáhpáhusas ja searvat dánsunovdanbuktímii ollásit. Doaimmahit mearkkaša vuosttažettiin čájehit ja ovdanbuktit eanjkilis lihkestagaid ja lihkanprinsihpaid iežas rupmašiin. Deaddu ferte leat das ahte ain ovdánahttit rupmaša fysalaš vejolašvuodaid ja dán bokte hábmet friddjavuoda ja oadjebasvuoda lándegaskkusteamis.

Gaskkustit

Dánsun dáiddavuohkin mearkkaša ovdanbuktit dovduidis rupmaša bokte. Jus dáinna galgá lihkestuvvat, de ferte oahppi deaivvadit iešguđetlágan stiila- ja vuoigŋaovttastusaiguin, ja muđui bargat dan badjelii ahte ovdanbuktit ja guoskkahit čiekŋaleappot. Smávva, siskkáldas čájáhusaid ja stuorát čájálmasaid bokte sáhhtá láchit saji iešguđetlágan gaskkustanvásáhusaide, repertoárii ja ovdanbuktímii mii speadjalastá dánsuma viidodaga ja máŋggabealatvuoda.

Hukset

Huksen lea dehálaš oassi dásunoahpahas. Oahppi galgá oassálastit dáiddalaš proseassain jurdaga rájes buktaga rádjái ja vásihit kreatiiva proseassa iešguđetge dásiid (geahča modealla maŋnelis).

Jurdaga ja konseptualiserema rájes, suokkardallama bokte, lihkadusávdnasa ovdánahttimii improvisašuvnnain ja komposišuvnnain. Viidáseappot koreografijja- ja hábmendássái gos ollislašvuohta gođđojuvvo oktii dramaturgijain, lávdebiktasiiguin ja vaikko maddái lávdegaskaomiiguin, gárvvistandássái gos hárbhallá ja geardduha, ja loahpas ieš čájálmassii ja árvvoštallamii maŋnel.

Kreatiiva proseassa dásiid

Vásihit

Dásunoahppin lea dehálaš vásihit dánsuma ovdanbuktinvuohkin mas lea dakkár sisdoallu mii sáhtá guoskkahit earáid. Dát mielddisbuktá ahte oahppi galgá maddái oahppat dánsuma «birra».

Lea sáhka fága oahppopotensiálas, máhttit bidjat dánsuma historjjálaš, kultuvrralaš, sosiála ja estehtalaš perspektiivii. Dat sáhtá dáhpuhuvvat dan bokte ahte oahpaheaddji muitala ja čájeha ovdamearkkaid teavstta, gova ja/dahje filmma bokte, dahje dan bokte ahte oahppit váldojuvvojit mielde profeseunealla čájálmasaide dahje deaivvadit guosseoahpaheddjiiguin geat dollet bargobájiid áigeguovdilis čájálmasaide vuodul.

Oahpaheaddjis lea ovddasvástádus viiddidit oahppi perspektiivva dánsuma hárrái kultuvrralaš ja dáiddalaš ovdanbuktinvuohkin ja nannet viidát beroštumi dánsumii go dušše dan maid ieš doaimmaha dahje ovdanbuktá. Vásiheapmi ferte čadnojuvvot fága boahhte dimenšuvdnii: Reflekeret.

Reflekeret

Mii oahppat dan bokte go čatnat teorijja ja geavada oktii, go reflekeret sisdoalu, min iežamet daguid ja go čatnat ođđa vásáhusa ja máhtu oktii daiguin vásáhusaiguin ja máhtuiguin mat mis juo leat. Lea dehálaš atnit reflekšuvnna oahppanávnnasin ja searvadahttit reflekšuvnna fága doaimmaheaddji ja hábmejeaddji dimenšuvnaiguin. Oahppi galgá oažžut eaiggátvuoda iežas oahppanprosessii reflekšuvnna, kritihkalaš jurddašeami ja verbaliserema bokte, ja dan bokte go oaidná dásunfága servodahkii gullelaš rámma siskkobealde. Reflekšuvdna mielddisbuktá maddái dásunovdanbuktima čilgema, dulkoma ja árvvoštallama.

Ságastallamat dánsuma birra leat maddái mielde buorideame ohppiid fágalaš ovdáneami.

Samtalene om dans vil også bidra til elevenes faglige utvikling.

3.2.6. Bargovuogit ja organiseren

Bargovuogit

Bargovuogit lea *movt* oahpahusas, guđet metodat ja oahppanaktivitehtat geavahuvvojit. Oppalaččat geavahuvvojit iešguđetlágan bargovuogit dásunoahpahusas:

- oahpaheaddji stivre oahpahusa
- buvttadus- ja čájálmasbargu
- bagadallan ja árvvoštallan
- ohppiidmielváikkuheapmi ja iešheanalaš bargu
- ovttasbargu
- suokkardeapmi ja hutkkálaš bargu
- prošeaktabargu ja fágaidrasttildeaddji bargu

Molsašuddan lea oahppama čoavdda. Dat eaktuda ahte oahpaheaddjis leat valjis iešguđetlágan metodat ja bargovuogit mat láchčēt dili oahppamii iešguđet konteavsttain, iešguđet ohppiiguin ja ohppiidjoavkkuiguin. Guovddáš čoavddasánit leat muđui čilgejuvvon fágajuvllas, gaskaleamos gierddus. Dáppe gávnnat oahppama ja ovdáneami láchčima «ávnaskássa».

Vurdojuvvo ahte oahppi hárjehallá ieš earret oahpahusdiimmuid. Prošeaktaáigodagat, bargobájit, vahkkoloahppakurssat ja geassekurssat sáhttet leat lassifálaldahkan dásunoahpahusas.

Organiseren

Dánsunfálaldat Guovddášprográmmas ja Čieknudanprográmmas organiserejuvvo dájvja vahkkosaš «luohkkán» mii bistá olles lohkanbaji dahje skuvlajagi, gos oahppit dásot ovttas fásta joavkkuin ja oahpaheddjiin. Prográmmaide ovttaiduhitto dájvja árvvoštallanluohkká/rabas luohkká ja smávva ja stuora čájáhusat/čájálmasat gos oahppit besset čájehit iežaset bohtosiid.

Oahpahus berre čađahuvvot vahkkosaččat, gos oahpahus lea juhkkjuvvon agi ja/dahje dási mielde. Man guhká dásunluohká oahpahus ain galgá bistit, lea dásunfága erenoamášvuoda, ohppiidlogu, agi ja máhttodási duohken.

Joavkku sturrodat berre váldit vuhtii ohppiid eavttuid, agi, dásunfága erenoamášvuoda ja latnjasturrodaga.

Kulturskuvllain gos dásunfágas leat olu oahppit organiserejuvvon stuorát joavkkuide, berrejit hálddahussii ja jodihangoddái várrejuvvot doarvái resurssat njuolga dásunfága hárrái. Dán resurssa sáhtta earret eará atnit diibmoplánabargui, sisaváldimii, ovttaskas ohppiid čuovvoleapmái, fágalaš ovdánahttinbargui, diehtujuohkinbargui, višuvdnii ja strategiijii, čájálmasaid buvttadeapmái ja čađaheapmái.

Lea gáibideaddji oahpahit stuora joavkkuid fysalaš fágain, ja dásunpedagoga ferte ieš ráhkadit ávdnasiid, hárjehusaid ja koreografijia. Dát berre speadjalastjuvvot oahpaheaddji bargoplánas, ja dásunpedagogaid bargoáigešiehtadusat berrejit čuovvut áigeguovdilis fágaserviid ja báikkálaš šiehtadusaid ávžžuhusaid.

Ovttasbargu eará aktevrraiguin

Dánsun berre ovttastahttojuvvot eará dáidda- ja kulturovdanbuktimiiguin kulturskuvllas. Dat nannešii oahppi gullevašvuoda kulturskuvllii ja čatná oahppama fágas hui viiddis geavahussurggiide.

Olgguldas ovttasbargoguoimmit sáhttet leat Kultuvrralaš skuvlalávka ja skuvla, kultureallin, valáštallan, ja maiddá psyhkalaš ja fysalaš dearvvašvuoda etáhtat. Dánsunfága kulturskuvllas lea lunddolaš aktevra báikkálaš kulturdeaivvadeimiin.

Kulturskuvla ferte deattuhit ovdáneami ja leat buorre ovttasbargoguoibmi vai sáhttá duohtandahkat iežas potenciála báikkálaš resursaguovddážin, ja dánsumis berre leat dehálaš rolla dán oktavuodas.

3.2.7. Árvvoštallan oahppama váste

Árvvoštallan lea dehálaš oassi oahppamis. Buot oahppit dárbbasit dovdat ahte sin oidnet, ja dárbbasit konkrehta responssa mii doarju progrešuvnna ja ovdáneami. Ulbmil árvvoštallamiin oahppama váste lea ahte dat galgá leat heivehuvvon indiviidii ja galgá doarjut oahppi persovnnalaš ja fágalaš ovdáneami. Stuora oassi árvvoštallanbarggus dáhpáhuvá eahpeformálalaččat beaivválaš luohkkádilálašvuodas go oahppi ja oahpaheaddji ságastallaba. Dánsumis sáhttá oahppama árvvoštallat joavkkuin dahje oktagaslaččat. Árvvoštallan oahppama váste lea dehálaš, muhto gáibida seammás olu resurssaid, man berre váldit vuhtii go ruđat galget juogaduvvot. Lea maiddá dehálaš ovdánahttit buriid formálalaš árvvoštallanrutiinnaid ja mitalit sihke ohppiide ja váhnemiidda/ovddasteddjiide joavkku ja ovttaskas oahppi oahppama ja ovdáneami birra.

Oahppi oahppaneavttut sáhttet nannejuvvot jus sii

- ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo
- ožžot responssa mii muitala sidjiide juoidá barggu dahje dagu kvalitehta birra
- ožžot rávvagiid movt sii sáhttet buoridit iežaset
- oassálastet iežaset oahppanbarggus dan bokte ahte árvvoštallet iežaset barggu ja iežaset ovdáneami
(udir.no, 2014)

Čuovvovaš árvvoštallanvuogit berrejit ovttaiduhttot oahpahusas. Ovttaskas kulturskuvla mearrida ieš movt ja man viidát:

Oahppomihttomearit leat dehálaš eavttut go árvvoštallá oahppi ovdáneami. Oahppit fertejit ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo. Go oahppit agi dáfus leat láddan, de sáhttet oahppomihttomearit leat lunddolaš vuolggasadjin sin iežaset dihtomielašvuoda hárrái fága oahppamis. Dát sáhttá mielddisbuktit dan ahte mearridit oasseulbmiliid.

Responssat mat dorjot oahppama. Oahpaheaddji addá konkrehta responssa ohppiide proseassa čadahettiin main leat čielga ja konstruktiivvalaš rávvagat. Dát lea formatiiva árvvoštallan ja lea guovddázis oahpaheaddji bagadallamis.

Dialoga fágalaš kvalitehta birra. Oahpaheaddji ságastallá ohppiiguin fágalaš kvalitehta birra ja nanne dán dan bokte ahte dahká sin dihtomielašžan das movt dan sáhttá olahit.

Oahppi árvvoštallá ieš iežas. Oahppi ráhkkanahttojuvvo árvvoštallat iežas barggu kvalitehta, guorahallat iežas ángiruššama ja ovdáneami. Buorre oahppanproseassa mielddisbukta sihke dan ahte diehtá maid máhttá ja ahte šaddá dihtomielaš dan hárrái mainna rahčá.

Ohppiidresponsa. Oahppit addet konkrehta responssa guhtet guoibmáseaset (ustitárvoštallan). Oahpaheaddji láchčá saji reflekterejeaddji ságastallamiidda ja mearrida dákkár resposnanjuolggadusaid.

Joavkoárvoštallan. Oahpaheaddji láchčá saji joavkoárvoštallamii mii lea mielde ovddideame buori ja fátmasteaddji oahppobirrasa.

Loggagirji. Loggačálin sáhttá leat buorre reaidu buoridit ohppiid dihtomielašvuoda iežaset oahppama ja ovdáneami hárrái.

Ovdánahttingságastallamat. Ovdánahttingságastallamat mat leat heivehuvvon agi ja dási mielde gaskal oahppi, oahpaheaddji ja vejolaččat váhnemiid/ovddasteddjiid, gullet lunddolaččat Guovddášprográmmii ja Čieknudanprográmmii. Fáttát maid birra sáhttá ságastallat, leat ovdáneapmi, fágalaš hástalusat, bargoáŋgiruššan, bohtosat, loaktin ja ambišuvnna.

3.2.8 Lanjat ja rusttegat

Lanjat

Fysalaš dánsunlatnja ja lávdedilálašvuodat fertejit lámččojuvvot dánsejeddjiid dárbbuid ja iešvuodaid mielde. Dát mielddisbukta earret eará ahte:

- Dánsunsále(t) berre(jit) leat doarvái stuoris (stuorrát), berre leat allat dáhki vuolde, buorit čuovggat ja ventilašuvdna, ja maidái boddolatnja ja molssodanlatnja gos sáhtta riššudit.
- Dánsunstudio lámhti lea dánsejeddjiid ja pedagoga bargolávdii. Dat berre leat heivehuvvon dánsejeddjiid lihkademiid mielde vai eastada noađuhemiid ja vahágiid. Bajildus berre leat dásset dánsungokčasiin dahje muorra-/parkeahttalámhtiin.
- Holggat seainni mielde dahje holggat maid sáhtta sirdit jus oahpahuvo dánsunfágain main dákkár gáibiduvvo.
- Heivvolaš vuorká/latnja gos vurkkoda lávdebiktasiid, lávdebiargasiid ja hárjehallanrusttegiid.
- Oahpaheaddjiis berre leat sierra molssodanlatnja, ja maidái kantuvra/bargolatnja.

Ovdanbuktinarenat

Dánsuma ovdanbuktinarenat leat hui dehálaččat ja buot oahppit, beroškeahhtá dásis dahje agis, berrejit juohke skuvlajagi ovdanbuktit dánsuma gehččiide. Arenat sáhttet leat smávva čájáhusaid rájes skuvlla lanjain dahje site specific ovdanbuktimat olgun, stuora čájálmasaid rádjái kulturviesuin, teáhteriin, servodatviesuin dahje valástallanháliin.

Stuorát dánsunbuvttadeapmi ferte ovdagihtii bures plánejuvvot, galget leat čorgadis buvttadusplánat gos ovddasvástádussuorggit leat dárkilit čielggaduvvon, ja gos maidái čielggada biktasiid, koreografijamannolaga, backstage-báikki , čuovggaid ja jiena.

Máhttit ovdanbuktit dánsuma lávddit lea dehálaš oassi ohppiid oahppamis ja dáiddalaš ovdáneamis. Dán berre váldit vuhtii bargiidressasaid, koreografijaresurssaid ja buvttadanruđaid dáfus (lanjat, čuovggat, jietna, lávdebiktasat, lávdehábmén, PR).

Rusttegat

Lea dehálaš ahte oahpahuš lámččojuvvo áigejuovdilis rusttegiiguin. Dát sáhttet leat:

- Musihkkačuojahanrusttegat mat leat álki olámuttos ja mat leat heivehuvvon lanja sturrodahkii sihkkarastin dihte buori jietnakvalitehta.
- Dárbbášlaš hárjehallanrusttegat nu go lámhtteokčasat maid nalde fanahallá, fadnibáttit, balánsaspáppat, breahat, boalstarat (guottát), rigge- ja deahkkegovvadásat ja soappit mat heivejit daid iešguđetge dánsunfágaid erenoamášvuodaide ja dárbbuide.
- Vuosttašveahkkerusttegat mat leat heivehuvvon dánsunhárjehallama dárbbuide.
- Dihtorrusttegat ja jietna-, govva- ja filbma-redigerenprográmmagálvvut.
- Dánsungirjerájus gos leat girjjit, govat ja filmmat (fysalaš ja/dahje digitála).

3.3. Fágaplána musihkka

3.3.1 Musihkka kulturskuvllas

Kulturskuvlla váldodoaibma musihkkaoahpahas lea čuojanas-/vokáloahpahas, ovttasčuojaheamit ja konsearttat, mat váldet vuodu guhkesáiggi motoralaš, tehnikkalaš ja ovdanbuktinvuđot hárhállamis, ja iešguđetlágan šánjeriin.

Doaimmaheaddji musihkkafágas leat nanu metodalaš oahpahasárbevierut iešguđetge njávkan- ja bosončuojanasaid dáfus, tangeantačuojanasaid ja lávluma dáfus, strángeačuojanasaid, álbmotmusihkkačuojanasaid ja joavkočuojanasaid dáfus, ja dán fidnosuorggi oahpaheddjiin lea alla gelbbolašvuhta. Nu šaddá musihkkafálaldat dehálaš vuolggasadjin sihke alit musihkkaohppui, báikkálaš/regioná musihkkaeallimii ja profešunealla musihkkadoaimmaheapmái.

Musihkkafálaldat galgá fuolahit ahte buot oahppit besset ávkkástallat iežaset potenciálain nu guhkás go oba vejolaš ge. Fálaldat galgá dustet daid ohppiid geat čájehit erenoamáš eavttuid ja geat maŋnel hálidit váldit profešuvdnaoahpu.

Oahppooaivila mielde lea buot nuorain potenciála lávlut ja čuojahit; oahpahas lea taleantaovdánahttin vuosttaš bottu rájes. Dehálaš doaimmat leat *doaimmahit*, *gaskkustit*, *guldalit*, *reflekteret* ja *hutkat*.

Okta áigumuš musihkkafágain lea oažžut ohppiid šaddat aktiivvalaš ja mielváikkuheaddji oasseváldin iežaset oahppanproseassain.

Viidodatprográmma, Guovddášprográmma ja Čieknudanprográmma galget ovttas addit ohppiide viiddis ja čieknalis musihkkafágavalljodaga.

Musihkkaoahpahas ja kultureallin

Kulturskuvlla musihkkaoahpaheddjiin ja báikkálaš birrasa korpsain, orkeastariin, čuojahanjoavkkuin, álbmotmusihkkajoavkkuin ja koarain lea buohkain stuora beroštupmi ovttasbargat ohppiid ovdánemiin, nákcemiin, movttain ja dárbbuiguin. Kulturskuvla fállá oahpaheaddjigelbbolašvuoda, ja ensembled fas fállat dehálaš ovttasčuojahanhárháneami ja jodiheami. Lea dehálaš ahte oahppit vásihit ollislaš oahpahasarena gos čuojanasoahpahas, hárhállan, ensemblečuojaheapmi ja gaskkusteapmi – ahkejoavkkuid rastá – lea ollislaš suorgin. Danne berre ásahuvvot lagas ovttasbargu organiserejuvvon ovttasčuojahanensembliid jodiheaddjiid ja stivrraid gaska báikkálaš birrasis. Dát sáhttá čađahuvvot buriid ovttasdoaimmodeallaid ja oktasaš gelbbolašvuodaovddideami doaimmabijuid bokte.

Musihkka dálááiggis ja boahtteáiggis

Musihkkaoahppit galget šaddat boahtteáiggi musihkkadoaimmaheaddjit, musihkkapedagogat, musihkkaráhkadeaddjit ja geahččit. Musihkkaoahpahas addá buriid eavttuid dán doaimmaheapmái go addá ohppiide máhtu ja vásáhusaid mainna sáhttet ávkkástallat olles eallinagi.

Musihkkadoaimmaheapmi lea, dan iežas dáiddalaš iešárvvu lassin, nákcema, iešdovdama, iešovdanbuktima, dovddasteami, imaštallama, fuomášeami ja ovttasdoaimmama gáldu.

Nuorat galget eallit servodagas mii šaddá dađistaga eambo globaliserejuvvon. Kulturskuvlla musihkkaoahpahus ferte leat mielde ovdánahttime gelbbolašvuođa mii dahká vejolažžan sin ráhkkanahhtit dása, šaddat dihtomielažžan árvvuid ja ovddasvástádusa hárrái, ovdánahttit persovnnalaš ovdanbuktinvuogi ja ealasmahttinnávcca. Ensemblet šaddet arenan gos dáid iešvuodađaid sáhtta duohtandahkat. Oahppit ohppet dustet fuomášumi indiviidida ektui, vuordámušgáibádusaid, ja gáibádusaid iežas «lávdebidjama» hárrái. Dás ovtastuvvet soločuojaheapmi ja joavkočuojaheapmi, dásseárvosaš musihkkárat guldalit guhtet guimmiideaset, boadus lea buohkaid duohken.

Dán áiggi lea kultur- ja servodatipmárdus báinnahallan jurddaváikkukhusain miehtá máilmmi. Ovdanbuktimis, sisdoalus ja gaskkustanhámiin lea stuora mánggabealatvuohka musihkkašánjera, čearddalašvuođa ja árbevieru dáfus. Dát addá vejolašvuođa háhkat ođđa ipmárdusa das mii musihkka sáhtta leat kultuvrralaš deaivvadanbáikin ja dáiddalaš ovdanbuktinvuohkin. Musihkkaoahpahus lea vássánaiggi, dáláiggi ja boahhteáiggi gaskkas. Dat galgá speadjalastit mánggabealatvuođa ja servodaga dynamihka, seammás go galgá áimmahuššat historjjá ja árbevieruid.

Doaimmaheaddji suorggi ođđamállet ipmárdus geažuha musihkkakollegiuma mii ovddasta sihke klassihkalaš, dulkonvuđot musihkkaarbevieru ja njálmmálaš, šuokjadovddavuđot árbevieru ja mii juogada, lonohallá ja váldá mielde dan buoremusa goappáge árbevierus. Doppe gos lea oahpaheaddjigelbbolašvuohka, berre erenoamážit deattuhit oahpahusfálaldaga mii lea čadnojuvvon čuojanasaide maid dáfus lea váilevaš rekrutteren. Nanu vuodđu lea dehálaš oahppogollosii.

Go nuorat besset oassálastit mánggakultuvrralaš ovdanbuktimis ja searvat čuojanasaineaset ođđa ovtastusaide gos lea musihkka, visuála ovdanbuktin, teaksta ja lihkadusovdanbuktin, de dat sáhtta nannet kulturipmárdusa ja cealkinfriddjavuođa.

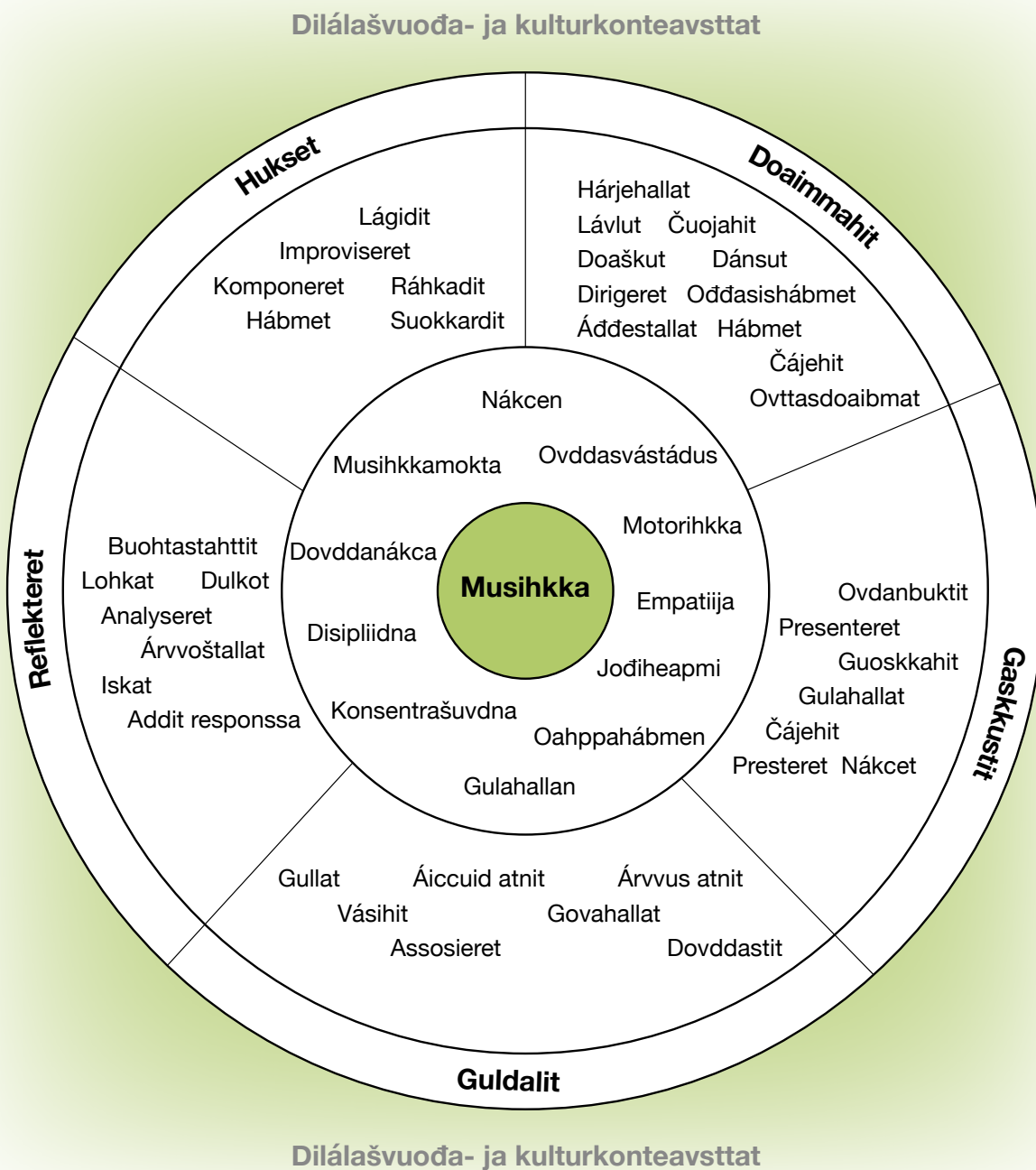
3.3.2. Bajitdási mihttomearit

Musihkkabarggu bokte galget oahppit

- háhkat buriid gálggaid iežaset čuojanasa dáfus, buot dásiin ja ambišuvdnadási mielde
- vásihit nákcenmovtta ja positiiva iešovdáneami
- ovdánit iešheanalaš čuojaheaddjin geat ávkkástallet musihkain olles eallinagi
- šaddat aktiivvalaš guldaleaddjin geain lea lagas oktavuoha musihkkii
- oahppat ovttasdoaimmat ja ovttasbargat
- oažžut vejolašvuoda čiekŋudeapmái mii sáhttá addit vuodu joatkka- ja alitohppui musihkas
- šaddat resursaolmmožin geat veahkin doalahit kultureallima ealasin

3.3.3. Fágajuvla

Inspirašuvdna fágajuvlii lea vižžojuvvon dáppe: skrivesenteret.no/ressurser/skrivehjulet

Fágajuvla – musihkka ovdanbuktingaskaoapmin

Fágajuvla čájeha musihka ovdanbuktingaskaoapmin.

Olggumus gierdu čájeha vihtta bajitdási dagu: doaimmahit, gaskkustit, guldalit, reflekteeret ja hutkat.

Nubbin olggumus gierdu čájeha «ávnnskássa» gos leat dat doaimmat maid láchčá vai musihkka šaddá olámuddui ohppiide.

Go joraha olggumus juvlla, de sáhtta oazžut ođđa dahko- ja aktivitehtaovttastusaid maid ii nu álkit soaitte fuomášit. Nubbin siskkimus gierdu čájeha oppalaš oahppahábmenárvvuid mat ovdánahttojuvvojit musihkkaohpahusa bokte.

Musihkkajuvlla ferte oaidnit daid iešguđetge konteavsttaid vuodul mas oahpahuš lea oassin. Danne leat kultur- ja dilálašvuodakonteavsttat biddjojuvvon olggobeallái ieš dan juvlla.

Kulturkonteaksta muitala dan mii lea dilálašvuoda birrasis. Dása gullet šánjerat, kodat, norpmat, árbevierut, ovdanbuktingeavadat, oahppomihttomearit ja kultuvrralaš mánggabealatvuoha.

Dilálašvuodakonteaksta leat dat konkrehta dilálašvuoha mii lea dás ja dál. Dat váldá vuhtii ohppiid eavttuid, joavkku oktavuodaid, konseartagehččiid. Dás lea mearkkašupmi sisdollui ja aktivitehtaide. Iešguđetlágan dilálašvuodakonteavsttat mielddisbuktet iešguđetlágan gaskkustanhámiid ja iešguđetlágan musihkkaválljemiid.

Oahpaheaddji ferte hábmet oktavuoda oahpahušdilálašvuoda ja áigeguovdilis kulturbeliid gaska. Ovdamearkka dihte heive konkrehta oahpahanbargu lunddolaččat oktii dainna historjjálaš konteavsttain mas musihkka lea čuožžilan. Dahje go oahpahuš heivehuvvo mánggakultuvrrat ohppiidjovkui, de berrejit maiddái dat kultuvrralaš bealit maid nuorat ovddastit, váldojuvvot mielde dilálašvuodakontekstii.

Fágajuvla sáhtta min veahkehit oaidnit iešguđetge beliid musihkkaohpahusas. Dan sáhttet oahpaheaddjit atnit go reflekterejit ovttas, dahje dalle go plánejit ja árvvoštallet oahpahusa.

3.3.4. Oahppomihttomearit ja ovdánandásit

Dás vuolábealde čilgejuvvojit dat golbma prográmma oktán oahppomihttomeriiguin, guovddášgelbbolašvuodaiguin ja vuordámušaiguin oahpaheaddjái.

Viidodatprográmma

Vuordámušat oahpaheaddjái

- ráhkada oahppobirrasa gos ovttasdoaimba, vásáhusat ja aktiviseren leat guovddázis
- deattuha proseassa ja nákcema
- láchčá sáji vuodđogálggaid ja musihkalaš vuodđoelemeanttaid oahppamii
- hárhállá fuomášumi ja das leahkima
- lea rabas viiddis fierpmádatovttasbargui

Oahppomihttomearit

Oahppi

- nákcce doaimmaheaddji vuodđogálggaid
- oassálastá aktiivvalaččat ovttasčuojaheamis ja sosiála searvevuodas
- oahppá stoahkama, suokkardallama, geahččaladdama ja reflekšuvnna bokte
- dovda musihkkafágalaš vuodđodoahpajiid
- hárhána gaskkustit musihka áigejuovdilis lávddiin
- lea oassin ealli kultureallimis báikkálaš servodagas ja lea mielde hábmeme oktasaš báikkálaš identitehta ja eallimovtta

Guovddášprográmma

Oahpahusa sisdoallu galgá leat mielde ovdánahttime duddjonvuđot ja dáiddalaš kvalitehta, iešheanalašvuoda ja ovttasčuojahannávcca. Oahpahus ja bagadallan heivehuvvo ovttaskas oahppái ja čadahuvvo oktagaslaččat, joavkkuiin ja iešguđetge ensembliin. Doppe gos lea oahpaheaddjigelbbolašvuoda, berre prográmma nannet/ásahit oahpahusfálaldaga dakkár čuojanasaid dáfus gos rekrutteren lea váilevaš, nu go orgela, dihto álbmotmusihkka- ja orkeasttarčuojanasaid dáfus. Nanu vuodđu lea dehálaš oahppogollosii.

Njeallje dási. Oahpahus juhkkjuvvo njealji dássái.

- 1. dássi: Álgodássi
- 2. dássi: Gaskadássi
- 3. dássi: Alit gaskadássi
- 4. dássi: Joatkkadássi

Okta ja seamma oahppi sáhtta leat iešguđetge dásiin musihkkaipmárdusa, teknikka, nohtalohkama dahje šuoknjadovddaovdánahttime dáfus. Oahppi oktagaslaš eavttut mearridit progreshuvnna ja sisdoalu válljema. Danne ii leat makkárga áigeplána čadnojuvvo daidda iešguđetge dásiide, muhto dábálaš progreshuvdna geažuha ahte manná gaskal jagi ja njeallje jagi guđege dássái.

Lea dárbu báikkálaš oahppoplánaide mat konkretiserejit oassemihtuid oahppomihttomeriid ja iešguđetge čuojanasjoavkkuid fágalaš progreshuvnna.

Lea dehálaš ahte oahpaheaddji oahpásnuvvá oahppi ollislaš dilálašvuhtii. Go diehtá makkár ovttasčuojahanhárháneami oahppit ožžot olggobealde kulturskuvlla, de sáhtta váikkuhit dasa

movt oahpaheaddji pláne ja deattuha iešguđetge fáttáid iešguđetge ohppiid dáfus. Dat addá oahpaheaddjái ipmárdusa oahppi oppalaš bargohivvodaga birra, ja dahká vejolažžan oktiiheivehit astoáiggedoaimmaid.

Guovddášgelbbolašvuodát

Guovddášprográmma oahpahus deattuha vihtta guovddášgelbbolašvuoda: *hárjehallat, ovdanbuktit, guldalit, lohkat, ráhkadit*. Dat ovddastit guhkesáiggi oahppooainnu ja leat čoavddan lihkestuvvamii fágas, beroškeahttá guđe dásis oahppi lea. Daid ferte oaidnit ovttas.

Hárjehallat

Máhttit hárjehallat mielddisbukta ahte oahppi oahppá iežas oahpahit. Oahppi ferte máhttit plánet ja čađahit hárjehallamiid, geardduhit, guldalit kritihkalaččat ja addit alcces konstruktiivlaš responssa. Mihttun lea doaimmahit musihka ja searvat musihkkaovdanbuktimii ollislaččat. Dasa ferte várret olu áiggi.

Ovdanbuktit

Máhttit ovdanbuktit mearkkaša olggosbuktit ja guoskkahit čiekŋalet dásis, bargat gaskkustemiin, konsentrašuvnnain, presentašuvnnain, huššadustemiin, báddemiin ja konsearttain. Dát guoská sihke soločuojaheapmái ja ovdanbuktimiidda joavkkuiguin/ensembliguin, korpsaiguin, orkeastariiguin, koaraiguin, profešunealla musihkkáriiguin ja eará dáiddasurggiid ohppiiguin.

Guldalit

Máhttit guldalit mearkkaša guldalit, analyseret, ovttasdoaimmat, ovttas čuojahit, áđđestallat ja improviseret jienain, čuojanasain ja dánsuma ja lihcadeami bokte. Dat mielddisbukta maiddái transkriberet musihka, guldalit kritihkalaččat iežas čuojaheami ja árvvus atnit musihka.

Lohkat

Máhttit lohkat mearkkaša fáhtet, dulkot ja ipmirdit musihkalaš vuodđoelemeanttain nu go mearkkaid, motiivvaid, fáttá ja hápmemannolaga notašuvnna vuodul, ja dasto ođđasishábmet dan. Go dovda ja atná elemeanttaid, de ovdána ipmárdus das movt struktuvrrat hábmejit musihkalaš ovdanbuktimiid. Ovttaskas oahpaheaddjejavku ferte digaštallat movt dán galgá deattuhit vai iešguđetge musihkkašáŋŋeriid árbevuodđu bisuhuvvo. Prima vista-čuojaheapmi lea oassin gelbbolašvuodas.

Ráhkadit

Máhttit ráhkadit mearkkaša bargat intuitiiva improvisašuvnnaid rájes komponerema ja lávllačállima bokte musihkalaš jurdagiid viidasit gaskkusteapmái ovttasčuojahettiin, ja dasa lassin ovdánahttit jietnadesigna, musihkkateknologijja ja konseartabuvttadeami gelbbolašvuoda. Máhttit iešguđetlágan notašuvdnahámiid ja iešguđet ládje áimmahuššat iežas komponeren musihka, lea mávssolaš.

1. dássi: Álgodássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- deattuha ovttasčuojaheami ja musihkkavásáhusa
- oahpásnuhtta oahppi bures čuojanassii ja čuojanasa vejolašvuodaide
- nanne oahppi fuomášumi ja áicannávcca
- addá vuodu nu buori teknihkalaš ovdáneapmái go vejolaš
- addá doarvái saji spontána ovdanbuktinmoktii
- ovttasbargá lahkalaaga váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin

Oahppomihttomearit

Oahppi

- áđđestallá, čuojaha/lávlu melodiijaid ja ritmmaminstantiid šuokjadovdagiid mielde
- guldala ja árvoštallá iežas musiserema
- čuojusta čuojanasa ja intonere
- gávdná musihka vuodđocoahkkima
- lohka nohtaid go lávlu melodiijaid nuohttanama, dási dahje sol-fa mielde ja dirigere vuodđočaskkástagaid
- lohka nohtaid go buohtastahtta ja gávdná ovttalágánvuodaid nohtagovas
- čuojaha earjkilis šuoŋaid prima vista
- komponere viidáseappot šuoŋaid gos álgu lea ráhkaduvvon
- komponere, dirigere ja notere iežas melodiijaid
- improvisere čuojaid, historjjáid, miellalági, čoavddasániid mielde
- viežžá dieđuid tihttela, komponistta, leahtu, táktašlájá, čuodjašlájá, dynámalaš mearkkaid ja musihkkaovdanbuktinvugiid vuodul bihtás maid galgá oahppat
- čielggada mii lea buori rumašguottu ja teknihkalaš vuodđogálggaid dovdomearkan čuojahettiin
- hárhállá dássedit ja ovttasbargá oahpaheddjiin ja váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin buriid hárhállanrutiinnaid hárrái
- čuojaha/lávlu musihka iešguđetge forain

2. dássi: Gaskadássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- deattuha vuosttažettiin čuojahanmovtta ja energijja
- láchčá saji iešguđetlágan ovttasčuojahanvásáhusaide
- nanne teknihkalaš vuodđogálggaid
- deattuha rumašdidolašvuoda
- čatná šuokjadovdagiid mielde čuojaheami ja teorijja doaimmaheaddji bargui
- addá oahppi komposišuvnnaide ja improvisášuvnnaide guovddáš saji
- nanne oahppi lohkanálggaid elementára musihkkateorijja, duogášmáhtu/historihka vuodul
- ovdánahtta rabasvuoda iešguđetge musihkalaš šáŋŋeriidda

Oahppomihttomearit

Oahppi

- áđđestallá musihkalaš hámi ja ovdanbuktima
- improvisere iešguđetge skáláid ja akoardaráidduid vuodul
- guldala aktiivvalaččat go ieš čuojaha ja go mieloahppit čuojahit ovttas
- atná golmmeššuoŋaid, skáláid ja intervállaid nohtalohkanreaidun
- čuojaha earjkilis bihtáid prima vista
- lohka, dulko ja atná musihkkateorijja ja duogášhistorihka proseassas go oahpahallá odđa bihtá
- komponere iežas melodiijaid iežas čuojanasa dáfus
- komponere musihka earjkilis musihkkateknologijja vehkiin

- improvisere akoardaráidduid vuodul
- dokumentere tehnikkalaš vuoddomáhtuid čuojanasa dáfus
- hárjehallá áŋgirit iešguđet ládje ja čovddusdeattuhemiin
- čuojaha konsearttaid iešguđetge gehččiidarenain
- ráhkada konseartaprográmma ovttasráđiid oahpaheddjiin ja mielohppiiguin

3. dássi: Bajit gaskadássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- atná musihkalaš gulahallama guovddázis
- viidáset ovdánahtta tehnikkalaš gálggaid
- deattuha rumašdidolašvuoda
- čatná šuoknadovdagiid mielde čuojaheami ja teoriija doaimmaheaddji bargui
- várre olu saji hutkkálaš proseassaide nu go improvisašuvdnii/komposišuvdnii/lágideapmái
- láchčá saji ovttasčuojaheapmái ja konsearttaid/čájálmasaid buvttadeapmái
- láchčá saji dáiddavásáhusaide mat hástalit ja repertoárii mii čájeha mánggabealatvuoda ja vejolašvuodaid

Oahppomihttomearit

Oahppi

- muiittohallá ja ođđasishábme moalkás musihkalaš mannolagaid
- árvoštallá iežas čuojaheami
- improvisere iešguđetge improvisašuvdnateknihkaid ja árbevieruid vuodul
- guldala ja reflektere olu iešguđetge lágan musihkaid
- lohka grafihkalaš ja eará notašuvdnahámiid
- lohka rumašgiela ja lihkestagaid
- ráhkada musihkkavideoid ja bádde musihka
- ovdánahtta ain musihkalaš materiála mii juo gávdno ja komponere akto dahje ovttasbarggus earáiguin
- pláne konseartaproševttaid ovttasráđiid oahpaheddjiin
- doaimmaha funkšunealla čuojanas-/vokálateknihka
- ipmirda earkilis anatomii ja atná ávkki máhtus čavgamiid ja boasttunoađuheami birra
- atná iežas čuojaheami báddemiid hárjehallanmetodan
- pláne hárjehallama oahpaheddjiin ovttas
- ovdanbukta ja dulko mánggabealat repertoára mas šáŋŋer- ja stiilapmárdus lea vuodđun
- ovttasbargá earáiguin buvttademiid hárrái gos iešguđet lágan dáiddaovdanbuktimat leat mielde
- čuojaha konsearttaid gaskkustandáhtuin

4. dássi: Joatkkadássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- deattuha čuojanasteknikkalaš gálggaid ja ipmárdusa alla dásis
- lámčá saji oassálastimii dáiddalaš ja čuojanasfágalaš rasttildeaddji ovttasbarggu arenain
- ráhkkanahtta oahppi sisaváldingeahččalemiide ja geahččalančuojahemiide
- nanne oahppi iešjođiheami, buriid bargo- ja hárhállanrutiinnaid

Oahppomihttomearit

Oahppi

- áđđestallá ja transponere melodijaid auditiiva analysavugiid ja “muitinrohkiid” vehkiin
- čađaha auditiiva analysaid musihkkabihtáid hámi ja sisdoalu dáfus
- oahpahallá ja ovdanbuktá musihka integritehtain
- analysere ja čilge musihka buriin doabaipmárdusain
- atná ávkin nohtagova viiddis dieđuid
- improvisere iešguđetge stiilašlájain
- heiveha lágidemiid, komponere ja lágida musihka áigequovdilis ovdanbuktiide
- ráhkada guhkesáiggi hárhállanplánaid ja bargá dássedit buoridit hárhállanvugiid
- atná mentála oahpahallanteknikkaid hárhálladettiin
- bagadallá ja hárhállá smávva ensembleiiguin
- čuojaha solokonsearttaid
- jođiha konsearttaid plánema, čađaheami ja ovdanbuktima

Čiekjudanprográmma

Oahpahusfálaldat váldá vuoddu guovddášprográmmas, muhto lea olu nannejuvvon sisdoalu ja viidodaga dáfus.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- lámčá dili nu ahte oahppi sáhtta ovdánit alla fágalaš ja dáiddalaš dásis
- movttiidahtta iešheanalášvuhtii, disipliidnii ja struktuvrii
- oaidná potenciála, inspirere ja addá impulssaid
- nanne oahppi iežas dáiddalaš dihtomielalášvuoda
- atná mihttomearrin leat mielde hábmeme dievaslaš olbmuid
- ovddida oahppi dihtomielalášvuoda ambišuvnnaid hárrái
- lámčá saji viiddis ovttasčuojaheapmái ja konseartahárjáneapmái
- árvvoštallá sihke proseassa ja buktaga ovttasráđiid ohppiin
- deattuha buori ja dearvvašlaš rumašfysiologiija
- deattuha buori ovttasbarggu gaskal ruovttu – kulturskuvlla – oahpaheaddji – oahppi

Oahppomihttomearit

Oahppi

- leat čuojanasteknikkalaš gálggat alla dásis
- máhtta oahpahallat ja ovdanbuktit musihka integritehtain ja persovnnalaš ovdanbuktinvugiin
- lea viiddis ja mánggabealat repertoára iežas instrumeantta dáfus
- lea bures ovdánan šuokŋagullu
- čatná teoriijamáhtu doaimmaheaddji bargui
- atná buori musihkkafágalaš terminologiija
- lea viiddis konseartahárjáneapmi
- lea viiddis hárhállanplánaid ensemblečuojahemiin ja konseartabuvttademiin
- máhtta áigequovdilis komposišuvdnaprinsihpaid

- atná iešguđetlágan liekkadan-, ložžen- ja konsentrašuvdnateknihkaid
- lea ásahan buriid hárhállan- ja oahpahállanstrategiijaid ja reflektere iežas ovdáneami čuojanasain
- lea buorre ovdangovvan eará ohppiide
- lea ráhkkanan sisaváldingeahččalemiide ja viidáset musihkkaoahpuide

Rámmat

Musihka čiekŋudanprográmma plánejuvvo fágalaš progreshuvnna mannolahkan. Dáiddalaš ja pedagogalaš bealit fertejit leat vuodus.

Nannejuvvon čuojahandiimmu lassin berre prográmmas leat ensemblehárhállan, teoriija-/ šuokŋagullooašppu ja geatnegahtton konseartahárhállan. Fertejit várrejuvvot resurssat ja áigi konseartaráhkkanemiide, mielčuojaheddjiide, jietnageahččalemiide ja diehtujuohkinbargui.

3.3.5. Sisdoallu

Sisdoallu lea *mii* oahpahusas, oahppoávdnasiid, fáddásurggiid ja repertoára birra.

Musihkkaoahpahusa sisdoallu fáttmasta iešguđetge surggiid: čuojanas-/vokálaoahpahusa, joavkočuojahemi, guldaleami, šuokŋadovddahárjehallama, komponerema, musihkkateoriija, musihkkahistorjjá, hárjehallama ja rumašgeavaheami, čuojanas máhtu, konsearttaid. Sisdoalloosit berrejit nu guhkás go lea vejolaš heivehuvvot oktii oahpahusas.

Čuojanas-/vokálaoahpahus lea vuodđogeađgi ja berre fálljuvvot daid čuojanasaid dáfus madda gávdnojit oahpaheaddjit geain lea alla doaimmaheaddji ja pedagogalaš gelbbolašvuohta. Doaimmahit musihka lea mávssolaččamus musihkkaoahpahas, ja dasa ferte várrejuvvot olu áigi. Lea dehálaš ahte oahppi beassá vásihit musihka dakkár ovdanbuktinvuohkin mii sakka nákke guoskkahit earáid.

Guovddášgelbbolašvuođat – fáttát

Dáid ferte oaidnit ollislašvuođas oahppomihttomeriid ja ovdánahtindásiid ektui, 4. oassi.

Hárjehallat

- Rumašdiđolašvuohta, rumašguoddu go čuojaha ja vuodđohárjehallan
- Teknihkkabargu
- Oahpahallanmetodihkka
- Mentála hárjehallan
- Hárjehallanstrategiijat
- Iešjodiheapmi
- Ovttasčuojahanhárjehallan ja joavkojodiheapmi

Ovdanbuktit

- Gulahallan
- Presentašuvdnanákcen
- Konseartabuvttadeapmi
- Repertoárabargu
- Báddemat ja musihkkavideot
- Ovttasbargu ja ovttasčuojahheapmi

Guldalit

- Assosierejeaddji ja reflektereaddji guldaleapmi
- Auditiiva analysa
- Áđđestallan ja transkripšuvdna
- Šuokŋadovdagiid mielde čuojahheapmi
- Improvisašuvdna
- Transponeren
- Ovttasčuojahheapmi
- Čuojanasa intonašuvdna ja čuojasteapmi

Lohkat

- Notašuvdna ja nohtaid lohkan Melodiija/harmoniija/ritmma ektui
- Absoluhtta ja relatiiva lohkanmetodat
- Oahpahallanteknihkat
- Analysa

- Musihkkahistorjá
- Musihkkateorija
- Šáŋŋer- ja stiiloadjebasvuohta
- Repertoáramáhttu

Ráhkadit

- Improvisašuvdna
- Komponeren
- Lágideapmi
- Hábmén

Ensemblečuojaheapmi lea dehálaš oassi čuojanas-/vokálahpahas buot dásiin.

Stuorat oktasašensemblet sáhttet čohkket ohppiid buot prográmmain ja ohppiid geat ožžot oahpaha eará dáiddafágain. Dát sáhtta leat mielde addime dehálaš sosiála vásáhusaid, oktasaš musihkkavásáhusaid, goddit buriid oktavuodaid ja leat mielde searvadahttime unnitgielohppiid.

Konseartaossálastin lea guovddáži buot musihkkadoaimmain ja lea danne dehálaš vuosttaš oahpahasjagi rájes juo.

Historjá ja kulturárbi báikkálaš birrasis berre geavahuvvot gáldun proševttaide ja multimodála buvttademiide/áigemátkkiide gos musihka, hutkkálaš čállima, dánsuma, teáhtera ja visuála dáidaga oahppit huksejit ja ovdanbuktet ovttas.

Spezialiserenkurssat sáhttet fálljuvvot lasáhussan Guovddášprográmma ja Čieŋudanprográmma ohppiide, ovdamearkka dihte komponerenbájit, čuovga-/ jietnakurssat, guldalančieŋjudeapmi, teorijakurssat, lávllačállinkurssat, álbmotmusihkka- ja álbmotdánunkurssat j.e.

Oassi fága oahppahábmensisdoalus lea máhttit oaidnit musihka historjjálaš, kultuvrralaš, sosiálalaš ja estehtalaš perspektiivvain. Oahppit ferttejit movttiidahttojuvvot reflekeret, kritihkalaččat jurddašit, jerrat gažaldagaid, verbaliseret ja oaidnit musihka mearkkašumi olbmuide.

Ávnnasválljen lea guovddáš didaktihkalaš bargu čuojanas-/vokálahpahas. Oppalaččat berre välljet ávdnasiid mat/main:

- nannejit oahppi dovddolaš áŋgiruššama
- lea dáiddalaš kvalitehta
- nannejit tehnikkabarggu
- lea struktuvra/progrešuvdna ja mat leat heivehuvvon ovdánandásiide
- ovdánahttet šuokŋa- ja čuodjašládjadiđolašvuođa, hápmeipmárdusa, harmoniija-, melodiija- ja ritmadiđolašvuođa
- heivejit ovttasčuojaheapmái

3.3.6. Bargovuogit ja organiseren

Bargovuogit

Bargovuogit leat *movt* oahpahusas, metodaidda ja oahppoaktivitehtaid birra.

Eaktuduvvo ahte oahpaheaddjis leat olu iešguđetlágan metodaidda *movt* bargat oahpahallamiin, tehnikkain, ritmmain, šuoŋain, ovdanbuktinnávccain, šuoŋadovdagiin, ollislašvuodain ja osiiguin, improvisašuvnnain, musihkalaš ipmárdusain ja bajiloahppamiin. Ávžžuhuvvo ahte oahpaheaddjejavku ovdánahtta buriid metodaidda das *movt* teorijja sáhtta čatnat oktii čuojanasa čuojahemiin.

Seammá guoská lávlumi, lihkadeapmái, šuoŋadovdaga mielde čuojaheapmái, improvisašuvdnii ja veahkkečuojanasaid geavaheapmái mat sáhttet nannet dan repertoárbarggu mainna oahppi lea bargame. Molsašuddan lea oahppama čovdda. Iešhárjehallan fertet leat hui guovddážiis oahpahusas, gos oahppi oazžu buriid metodaidda ja bagadallama. Fáddá berre válđojuvvot fárrui musihkkasekšuvnna geahččaladdama ja ovdánahttinbarggu bargoplánii.

Oahppi bargogirji. Deike biddjojuvvojit hárjehallanplánat, dáppe sáhtta oahppi reflekteeret bohtosiid ja proseassaid birra, bargat guldalanbihtáiguin, čovdit teorijabihtáid, ráhkkanahhtit gažaldagaid, liibmet áigeguovdilis áššiid, čohkket repertoára. Bargogirji šaddá duodášussan dasa maid oahppi lea bargan ja *movt* lea ovdánan, ja dan sáhtta atnit árvvoštallamis.

Oppalaččat galget čuovvovaš bargovuogit doaibmat bálddalaga musihkkaoahpahusas:

- oahpaheaddjebagadallan
- áđđestallan
- ohppiidmielváikkuheapmi ja iešheanalaš bargu
- ovttasčuojaheapmi buot dásiin oahpahusas
- guorahallan- ja geahččaladdanhámit
- stoahkanvuđot metodaidda
- hutkkálaš barggu ja aktiivvalaš guldaleami metodaidda
- meašttiluohkát
- konseartaráhkkanheapmi
- ohppiidovttasbargu
- prošeaktabargu
- digitála reaidduid geavaheapmi

Oktasaš refleškuvdna oahpaheaddjejavkkus áigeguovdilis bargovugiid birra iešguđetge ohppiide/ohppiidoavkkuide, berre leat bistevaš proseassa.

Čuovvovaš bealit ovttas rahpet viiddis oahppanaktivitehtaráju:

- Fágajuvla. Guovddáš čovddasánit leat čilgejuvvon fágajuvlla nubbin olggumus gierddus.
- Vihtta guovddášgelbbolašvuoda: hárjehallat, ovdanbuktit, guldalit, lohkat, ráhkadit.
- Iešguđetge organiserenmodeallat.

Metodalaš árbevierut. Čuojanas-/vokáloahpahus váldá vuodu iešguđet metodalaš árbevieruin: Nohtavuđot ja dulkonvuđot, mii geavahuvvo eanemus klassihkalaš eurohpálaš musihkkaarbevierus, ja njálmmálaš ja áđđestallanvuđot, mii geavahuvvo eanemus álbmotmusihkas, jazzas, popas ja rockas. Bargovuogit berrejit atnit ávkin goappaš árbevieruid buoremus beliid.

Organiseren

Geabbilis diibmoplána. Ovttaskas skuvla ja oahpaheaddji berre geahččaladdat iešguđetge vugiid mielde organiseret oahpahusa mii áimmahuššá oahppobirrasa ja ovttaskas oahppi oahppama ja oahppomovtta. Lea dehálaš ahte oahppi oažžu doarvái áiggi bargat čuojanasain iešguđetge oahppodilálašvuodain. *Molsašuddan* ja *geabbilvuolta* leat dehálaš čoavddasánit.

Korpsa, orkeastarat ja koarat leat oahpahusarenat main leat guhkes árbevierut ja main leat olu oahppit kulturskuvllas. Kultuvrralaš searvevuodain lea stuora mearkkašupmi ohppiid bargomoktii, ja kulturskuvllas lea erenoamáš ovddasvástádus ovttasbargat dáiguin oahpaheaddji-/bagadalli-/dirigeantadásis nu ahte oahppit vásihit ollislašvuoda ja ovttasusa. Repertoára, jahkejuvla, konsearttat, meašttingilvvut, deaivvadeamit ja loahpaheamit berrejit ovttasuvvot nu bures go vejolaš.

Geabbilis ja ođđahutkkálaš organisašuvdna addá oahpaheaddjái mánnggabealat bargojagi. Dát eaktuda dattetge dáhtu ja lášmatvuoda sihke oahpaheddjiin, bargoguimmiin, váhnemiin/ovddasteddjiin ja skuvlajodihangottis go diibmoplána mearriduvvo. Oahpaheaddji dárbbáša hálddahaslaš doarjaga ráhkadit jahkeplána mii molsašuddá iešguđetge organiseren- ja oahpahushámiid gaskka.

Joavkooahpahus. Dát mielddisbuktá ahte vahkkosaš oahpahusdiibmu kulturskuvllas čađahuvvo smávva joavkkuin, agi/dási/sisdoalu mielde. Joavkoorganiseren addá áigeresurssa mii dahká vejolažžan atnit dakkár metodihka gos oahpaheaddji oktiiheiveha ovdamearkka dihte tekniikkabarggu, ovttasčuojaheami, teorijja, ohppiidbargobihtáid ja ritmahárjehallama. Modealla heive erenoamážit 1. ja 2. dássái.

Luohkkáohpahus. Muhtun oktavuodain sáhtta vokála-/čuojanasoahpahus čađahuvvot stuorát luohkáin. Heivvolaš sisdoallu livččii musihkkateorijja, čuojanasmáhttu ja čuojanasdikšun, hárjehallantekniikat, liekkadanhárjehusat, olahusbuorideapmi ja čuojaheaddjikoara (njurggonaskoara, piano-orkeasttar jna.).

Oktagaslaš oahpahus. Dát lea čuojanasoahpahusa árbevirolaš organiseren ja čađahuvvo dihto bagadusminstara mielde. Modealla lea áigequovdil 2. dási rájes juo ja berre oažžut stuorát saji mađi eambo oahppi ovdána. 4. dásis ja Čieknudanprográmmas lea oktagaslaš organiseren váldomodeallan.

Viiddiduvvon oktagaslaš oahpahus. Oahppi bohtá 30 minuhta ovdal oahpahusdiimmu, oažžu sierra lanja ja heivehuvvon bargobihtá man galgá čoavdit dassázii go oahpahus álgá. Bargobihtá čađahuvvo ja dárkkistuvvo ja oahppi oažžu responssa. Modealla duppalastá oahppi áiggi kulturskuvllas.

Ohppiidmielváikkuheapmi. Oahppit geat agi, láddama ja dási dáfus leat ollen nu guhkás ahte sáhttet gaskkustit máhtu ja veahkehit earáid, sáhttet oanehis áigái oahpahusdiimmus oažžut ovddasvástádusa oahpahit mielohppiid. Oahpaheaddji sáhtta seammás addit oktagaslaš bagadallama ovttaskas ohppiide.

Ovttasčuojaheapmi. Ovttasčuojaheapmi kulturskuvllas dáhpáhuvvá čuojahanjoavkkuin gos leat gitta birrasiid logi oahppi, dahje korpsain/orkeastariin, stuorajoavkkuin/koarain ja nu ain. Ovttasčuojahanhárjehallan lea hui mávssolaš buot dásiin ja buot čuojanasaid dáfus.

Prošeaktaorganiseren. Oahppit oassálastet konseartta, báddema, čájálmasa, filmma ja sullasačča plánemis ja čađaheamis ovttasráđiid oahpaheddjiin ja earáiguin. Oahppi oahpásnuvvá iešguđetge dásiide ja dasa makkár bargu gáibiduvvo lihkestuvvat bohtosiin.

Máŋgaoahpaheaddjivuogádat. Jagiid dahje áigodagaid mielde sáhttet guokte dahje mánga oahpaheaddji ovttasbargat seamma ohppiid hárrái. Oahpaheddjiid iešguđetge gelbbolašvuodát dievasmahttet nubbi nuppi, modealla nanne bargo- ja oahppobirrasa. Bargobádjji. Ohppiidjoavku bargá bargobájiin fáttáiguin mat gusket oahpahussii. Sáhtta ovdamearkka dihte leat sámi musihkkabádjji, ritmabádjji, bargobádjji man komponista galleda jna.

Meaštirluohkká. Okta oahppi oazžu oahpahusa seammás go earát guldalit. Oahppit geat leat geahččin, sáhttet searvat gažaldagaiguin/kommeanttaiguin. Jus oahppobirrasis lea oadjebasvuohhta ja positiiva ja doarjaleaddji vuoignja, de sáhtta meaštirluohká atnit buot dásiin.

Latnjalasoahpahus. Oahppit bohtet buori áiggis ja oassálastet ovddit diimmu loahpaheamis, dahje báhcet maŋjel go iežaset oahpahusdiibmu nohká ja oassálastet maŋit diimmu álggus.

Latnjalasosiid sisdoallu sáhtta leat liekkadeapmi, ođđa repertoára čađačuoaheapmi nuoramusaid dáfus/prima vista čađačuoaheapmi boarrásepmosiid dáfus, kámmármusihkka ja eará. Boarráseamos oahppit ohppet váldit ovddasvástádusa nuoramusaid hárrái, sii doibmet ovdagovvan ja “oahpaheaddjin”. Nuoramusaide lea movttiidahti čuojahit boarráset ohppiiguin. Dákkár organiserema sáhtta čadahit muhtin áigodagaid jagis dahje eambo bistevaš ortnegin.

Ovttasbargu eará aktevrraiguin. Musihkkafálaldat berre čadnojuvvot oktii kulturskuvlla eará dáiddaovdanbuktimiiguin. Dát sáhtta nannet ohppiid gullevašvuoda kulturskuvllii ja čatná oahppama fágas olu iešguđetge geavahussurggiide.

Musihkkaoahpahus sáhtta maiddá čadnojuvvot kultuvrralaš skuvlálávkii, eaktodáhtolaš musihkkaeallimii, profešunealla musihkkaásahusaide, máŋggakultuvrralaš birrasiidda, fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema birrasiidda ja dutkanfierpmádagaide doppe gos lea vejolaš. Kulturskuvlla musihkkasekšuvdna lea lunddolaš aktevra báikkálaš kulturdeaiivvadeamiin.

3.3.7. Árvvoštallan oahppama váste

Árvvoštallan lea dehálaš oassi oahppamis. Buot oahppit dárbbášit dovdat ahte sin oidnet, ja dárbbášit konkrehta responssa mii doarju progrešuvnna ja ovdáneami. Ulbmil árvvoštallamiin oahppama váste lea ahte dat galgá leat heivehuvvon indiviidii ja galgá doarjut oahppi persovnnalaš ja fágalaš ovdáneami.

Oahppi oahppaneavttut sáhttet nannejuvvot jus sii

- ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo
- ožžot responssa mii muitala sidjiide juoidá barggu dahje dagu kvalitehta birra
- ožžot rávvagiid movt sii sáhttet buoridit iežaset
- oassálastet iežaset oahppanbarggus dan bokte ahte árvvoštallet iežaset barggu ja iežaset ovdáneami
(udir.no, 2014)

Čuovvovaš árvvoštallanvuogit berrejit ovttaiduhttot musihkkaoahpahusas. Ovttaskas kulturskuvla mearrida ieš movt ja man viidát:

Oahppomihttomearit leat dehálaš eavttut go árvvoštallá oahppi ovdáneami. Oahppit fertejit ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo.

Responssat mat dorjot oahppama. Dát lea formatiiva árvvoštallan ja lea oahpaheaddji rávvema guovddáš. Positiiva duodaštusas lea stuora oahppanpotensiála. Proseassaárvvoštallamii gullet čielga rávvagat mat muitalit mainna oahppi ain berre bargat.

Dialoga fágalaš kvalitehta birra. Oahpaheaddji láchčá saji bissovaš dialogii ohppiiguin fágalaš kvalitehta birra ja movt dan sáhttá olahit.

Ohppiidresponsa. Oahppit addet responssa nubbi nuppiid ovdanbuktimiidda, vai hárvánit aktiivvalaččat guldalit ja verbaliseret. Oahpaheaddji láchčá saji reflekterejeaddji ságastallamiidda ja mearrida dákkár responsanjuolggadusaid.

Joavkoárvvoštallan. Oahpaheaddji láchčá saji joavkoárvvoštallamii mii lea mielde ovddideame buori ja fátmasteaddji oahppobirrasa.

Ovdánahttingságastallamat. Ovdánahttingságastallamat mat leat heivehuvvon agi ja dási mielde gaskal oahppi, oahpaheaddji ja váhnemiid/ovddasteddjiid, gullet lunddolaččat Guovddášprográmmii ja Čieknjudanprográmmii. Ságastallamiin beassá muitalit ja gullat dieđuid, ja fáttát maid birra sáhttá ságastallat, leat ovdáneapmi, hárvhallan, fágalaš hástalusat, bargoáŋgiruššan, bohtosat, loaktin ja ambišuvnna.

Olahusaid čalmmustahttin. Dát árvvoštallanvuohki sáhttá leat buorre ovttaskas ohppiide. Dat ovddasta stašuvnna gaskamuttus gos ávvuda juogalágan olaheami, mii lea hui somás dáhpáhus. Čalmmustahttin addá oahpaheddjiidkollegiai oktasaš árvvoštallanvuodu iešguđetlágan čuojanasjoavkkuide ja lea buorre vuolggasadji oahppomihttomeriid reflektremii.

Oahppi árvvoštallá ieš iežas. Iešárvvoštallan berre praktiserejuvvo jo álggu rájes. Oahppi ráhkanahhttojuvvo árvvoštallat iežas čuojaheami kvalitehta, guorahallat iežas áŋgiruššama ja ovdáneami. Buorre oahppanproseassa mielddisbuktá sihke dan ahte diehtá maid máhttá ja ahte šaddá dihtomielalaš dan hárrái mainna rahčá.

3.3.8. Lanjat ja rusttegat

Musihkkaoahpamus dárbbasa lanjaid mat lea heivehuvvon fága rustteddárbbuide ja jietnafága iešvuhtii. Maiddái dalle go čuojanasoahpamus lea vuodđoskuvllas, fertejit oahpamuslanjat leat heivehuvvon dan mielde. Musihkkaoahpamus berre leat oidnosis diehtujuohkinsearpmain, konseartatávvaliin, oahpaheddjiidlisttuin, ja berrejit maiddái beassat amfiijaide, lávddiide ja iešguđetlágan ovdanbuktinarenaide mat ovddidit ealli oahppobirrasa.

Konseartaarenat

Searvat konsearttaide lea dehálaš oassi ohppiid oahppamis ja dáiddalaš ovdáneamis. Buohkat, beroškeahhtá agis, dásis ja muttus, berrejit mángii jahkái ovdanbuktit musihka guldaleddjiide. Arenat sáhttet leat kulturskuvlla oahpamuslanjat, sierra konseartasálet gos lea lávdi/amfi, eará almmolaš lanjat, kulturviessu/servodatviessu dahje heivvolaš olgolávddit. Lea dehálaš ahte lea buorre akustihkka ja ahte oahppi gullá bures.

Stuora konsearttat ja ovdanbuktimat gáibidit bargiidressasaid akkompagneremii, bajás- ja vulosbidjamii, áigeplánemii, jitnii/čuvvii, čuojanasaid guottašeapmái, jietnageahččalemiide, báddemiidda ja diehtujuohkimii.

Latnja ja rusttetrámmat

Čuovvovaš latnja- ja rusttetrámmat ávžžuhuvvojit vai dan golmma oahppoprográmma oahppomihttomearit ollašuvvet:

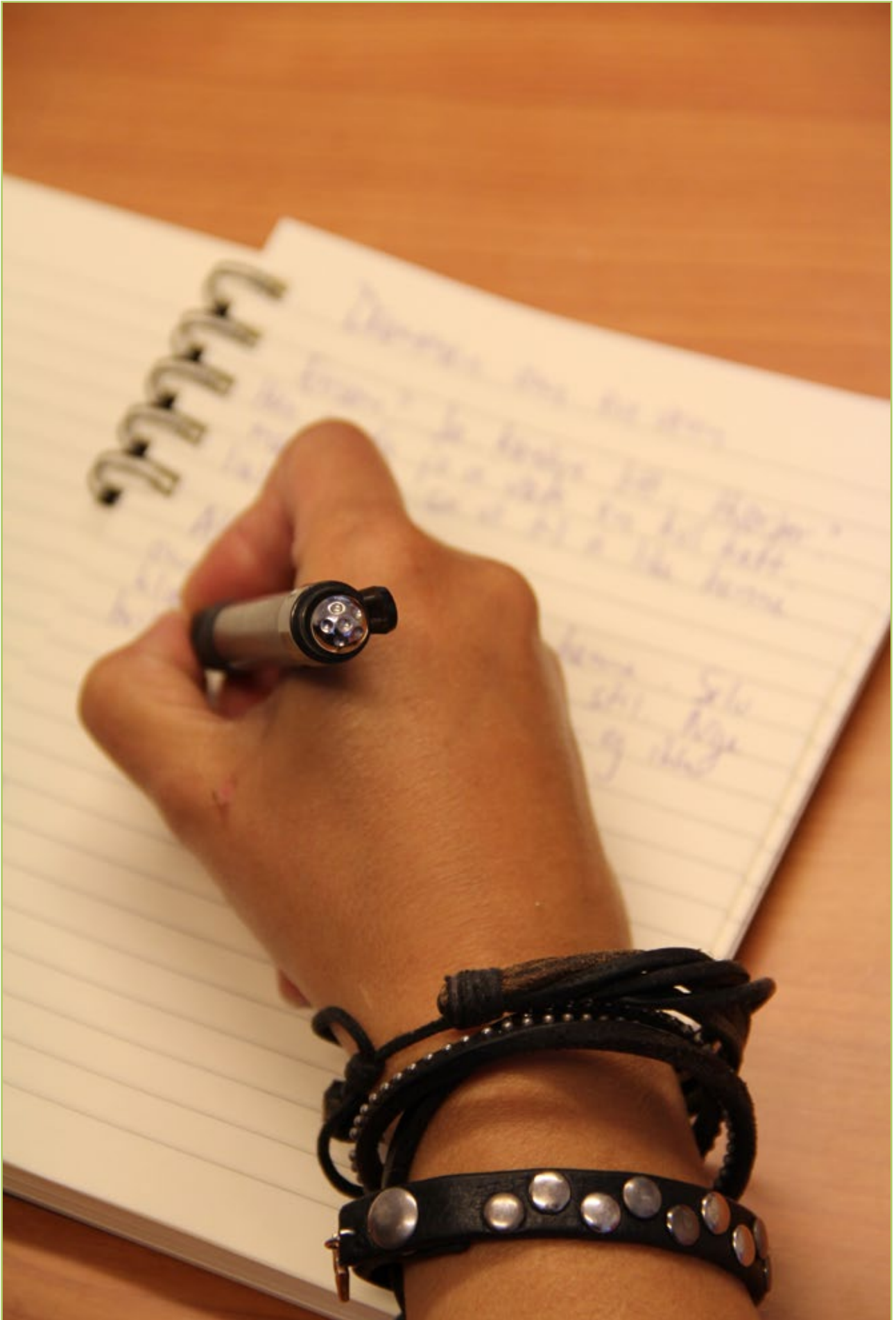
- Oahppit besset hárhellanlanjaide, sihke unna, stuorebuš ja stuora oahpahunlanjaide/ensembelanjaide gos lea buorre ventilašuvdna ja gos lea allat dáhki vuolde.
- Dárbbalaš akustihkalaš heiveheapmi mii lea heivehuvvon iešguđetlágan čuojanasdárbbuide. Oahpahunlanjain čuojahanjoavkkuid váste ja garra musihka váste ferte leat doarvái jietnaváidudeapmi, oahpahunlanjain jaskes musihka váste ferte leat buorre šuoknja ja sturrodát.*
- Ovttasčuojahanlanjain berrejit leat ávkkálaš rusttegat iešguđetlágan musihkkašlájaid.
- Buot oahpahunlanjain berre leat piano akkompagneremii ja stuolut mat leat heivehuvvon ohppiide iešguđet allodagas.
- Musihkkačuojahanrusttegat main lea buorre jietnakvalitehta galget leat álki olámuttos.
- Dihtorusttegat ja prográmmagávvut, jodaskeahtes interneahhta ja čálán galget leat olámuttos dárbbu mielde.
- Heivvolaš vuorká/latnja gos vurkkoda čuojanasaid ja eará dávviriid
- Skuvla ferte addit oahpaheddjiide áigeovdilis nohtamateriála oážžunláhká.

Lea lunddolaš jurddašit ahte ovttasčuojahanlanjaid sáhtášii atnit ovttas korpsaiguin, orkeastariiguin ja eará ensambliiguin mat dárbbášit stuorát lávddi ja vuorkká. Suohkana kulturviessu lea maid lunddolaš rámma ovttas atnimii, ovdanbuktimii ja kvalitehtaloktemii.

Buot oahpaheddjiin berre leat sierra kantuvra/bargosadji kulturskuvllas, maiddá gos ieža besset hárhellat. Oahpaheddjiin berre maid leat oktasaš boddosadji gos besset dovdat ahte leat oassin bargobirrasis.

**) Ávkkálaš neahtasiiddut musihkkanlanjaid standárddaid birra: standard.no ja musikklokal.no. Buorit ohcansánit dáid siidduin – ja muđui neahtas: [akustiske kriterier](#), [NS8178](#) og [faktaark musikkrom](#).*

3.4. Fágaplána hutkkálaš čállin

3.4.1. Hutkkálaš čállin kulturskuvllas

Viidodatprográmma, Guovddášprográmma ja Čieknudanprográmma sihkarastet ovttas ahte oahppit besset hutkkálaš čállima bokte hárrájit viiddis fágii mii speadjalastá čállaga sihke dáiddalaš ovdanbuktinvuohkin, gulahallamin, iešovdanbuktimin ja gálgan.

Hutkkálaš čállin lea fálaldat sidjiide guđet háliidit suokkardit persovnnalaš ovdanbuktima gos sánit/teaksta leat ovdanbuktima guoddit. Oahppit galget illudit buriin hámiin, muitalusain ja gaskkustemiin, go atnet doahpágiid ja teavsttaid iešguđet oktavuodain ja lávddiin, analogalaččat ja digitálaččat. Hutkkálaš čállimiin galgá oahppi lohkat vai oahppá čállit buorebut, ja čállit vai oahppá lohkat buorebut.

Stuora sátneriggodat ja giela mánggabealatvuohka lea dehálaš go maidege galgá ovdanbuktit. Muhtomin čielgasit, eará háve ges suollemasat ja geažuheadji vugiin, dahje suohttasit. Ohppiid miellagovahallama ja imaštallama ferte stimuleret.

Mánát ja nuorat ellet dakkár birrasis mas dán áiggi kultuvra lea hui oidnosis, ja sii bohtet eallit dakkár servodagas mii globaliserejuvvo eanet ahte eanet. Kulturskuvlla čállinoahpahuš ferte veahkin ovddidit gelbolašvuoda mii dahká vejolažžan sidjiide vuostáiváldit dáid boahttevaš hástalusaid: leat dihtomielalaš árvvuid hárrái, máhttit dahkat oaiviliid ja leat konstruktiivá. Hutkkálaš čállimiin ohppet sii dustet fuomášumi iežaset hárrái, vuordámušpreassa, ovdagovaid ja gáibádusaid ahte galget iežaset čájehit lávddis.

Hutkkálaš čállin ja oahppan

Nuorain lea stuora ovdanbuktindárbu, ja sii beroštit dávjá eksistensiála áššiin nu go gullelašvuodas, oktovuodas, olbmáin, oadjebasvuodas, luohtámušas, rehálašvuodas, eallinválljemiin, nieguin ja máilmmi boahtteáiggis. Čállin sáhtta leat geaidnu dáidda áššiide.

Fága bargguid ferte čatnat daid áššiide main nuorat beroštit, go nu šaddá hutkkálaš čállimis mearkkašupmi ohppiide. Go laktá čállima, lohkama ja iežas vásáhusaid oktii, dat sáhtta nannet sihke oahppanproseassaid ja gullelašvuoda máilbmái, olbmuide ja lundui. Čállinproseassat sáhttet čatnat iežas ja earáid kultuvrraid oktii. Oahppit fertejit hárrájit valjit muitalusaid, sihke unna ja stuora, ja čálalaš ja njálmmálaš.

Nuorra olbmuin lea iežaset mihtilmas giella, seammás go hupmet ja čállet iešguđet ládje iešguđetlágan dásiin. Čálalaččat gaskkustit juoidá lea maid oassi das ahte hábmet iežas subjektan, ovddidit persovnnalaš ovdanbuktima ja identitehta.

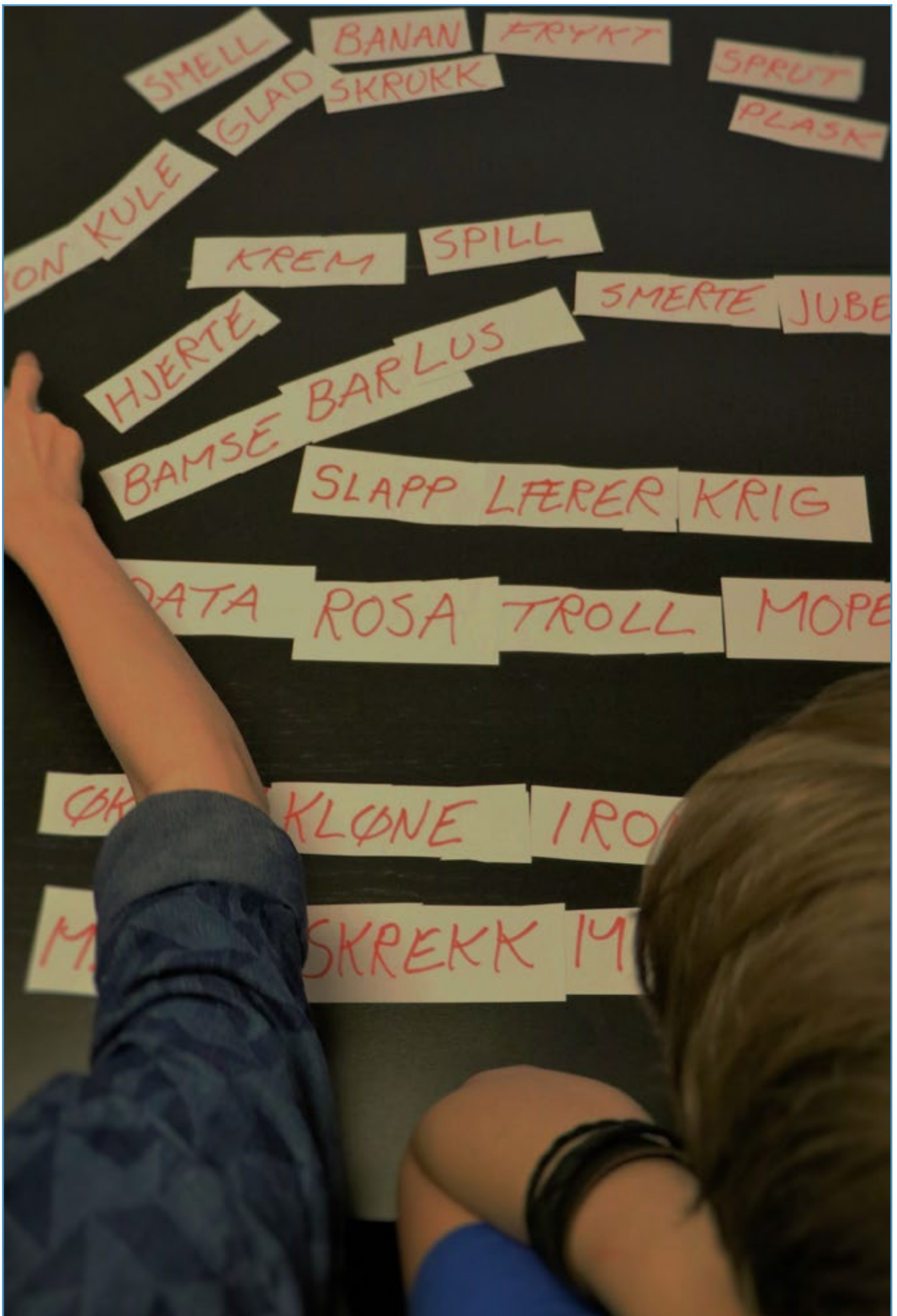
Čađa áigge lea sáni/teavstta ja eará hutkkálaš ovdanbuktimiid gaskka leamaš lagas oktavuohka, nu go teáhtera, drámá, musihka ja gova gaskka, ja dat oktavuohka dahká ahte sánit ollejit guhkkelebbui go muđui dagašedje. Hutkkálaš čállima oahpahuš ferte lunddolaččat laktit eará dáiddaovdanbuktimiidda kulturskuvllas. Hutkkálaš čállin ovdánahttojuvvo buoremusat čálalaš ja njálmmálaš ovttasbarggus ja das go oassálastá iešguđetlágan dilálašvuodain gos oahppit ságastallet, ságaškuššet, guldalit, addet responssa ja čovdet bargguid ovttas. Ulbmil lea movttiidahttit ohppiid čállit ja lohkat.

3.4.2. Bajitdási mihttomearit

Hutkkálaš čállin barggu bokte galget oahppit

- ovddidit čállin- ja lohkanmovtta stoahkama ja metodalaš oahpahusa bokte
- ovddidit iešheanalaš ovdanbuktinnávccaid ja hápmeáicama barggus
- ovddidit čállingelbbolašvuoda
- hávjánit ovdanbuktit iežaset dovdduid, oaiviliid ja vásáhusaid
- oahppat ovttasdoaimmat
- luohttigoahtit iežaset návccaide
- oazžut vejolašvuoda čiekŋudeapmái mii sáhttá addit vuodu joatkka- ja alitohppui
- šaddat resursaolmmožin geat veahkkín doalahit kultureallima ealasin
- bli ressurspersoner som bidrar til et levende kulturliv

Fágajuvla – hutkkálaš čállin ovdanbuktinvuohkin

Fágajuvla čájeha hutkkálaš čállima ovdanbuktingaskaoapmin.

Olggumus gierddus leat vihtta bajitdási doaimma maid áigumuššan lea buktit fága olámuddui ohppiide: *doaimmahit, gaskkustit, hutkat, vásihit, reflekteret*.

Nubbin olggumus gierddus lea “ávnaskássa” mas leat doaimmat mat sáhttet leat ávkkálaččat go galgá hutkkálaš čállima oahpahit ohppiide.

Nubbin siskkimus gierdu čájeha maid čállinoahpahusa bokte sáhttá olahit.

Fágajuvlla ferte oaidnit daid iešguđetge konteavsttaid vuodul mas oahpahus lea oassin. Danne leat kultur- ja dilálašvuodakonteavsttat biddjojuvvon olggobeallái ieš dan juvlla.

Kulturkonteaksta čájeha dan mii lea dilálašvuoda birrasis. Dat leat šánjerat, kodat, norpmat, árbevierut, ovdanbuktingeavadat, oahppomihttomearit ja kultuvrralaš mánggabealatvuodát.

Dilálašvuodakonteaksta leat dat konkrehta dilálašvuoha mii lea dás ja dál. Dat váldá vuhtii ohppiid eavttuid, joavkku oktavuodaid ja ovdanbuktinarenaid. Dás lea mearkkašupmi sisdollui ja aktivitehtaide.

Iešguđetlágan dilálašvuodakonteavsttat mielddisbuktet iešguđetlágan gaskkustanhámiid, dahje oahppi vuohki dulkot teavsttaid vuolgá das makkár kultuvrii son gullá. Oahpaheaddji ferte hukset oktavuoda oahpahusdilálašvuoda ja áigeguovdilis kulturbeliid gaskka.

Fágajuvla sáhttá min veahkehit oaidnit iešguđetge beliid čállinoahpahusas. Dan sáhttet oahpaheaddjit atnit go reflekterejit ovttas, dahje dalle go plánejit ja árvvoštallet oahpahusa.

3.4.4. Oahppomihttomearit ja ovdánandásit

Dás vuolábealde čilgejuvvojit dat golbma prográmma oktan oahppomihttomeriiguin ja vuordámušaiguin oahpaheaddjái. Oahppomihttomearit leat oppalaččat daid iešguđetge čállinfágaid rastá. Lea dárbu ráhkadit báikkálaš fágaplánaid mat konkretiserejit ja duohtandahket oahppomihttomeriid fága progreshuvdnii agi ja dási ektui. Dát ovdánahttinbargu berre čađahuvvot suohkandásis dahje suohkangaskasaš dásis skuvlla sturrodaga, rámmafáktoriid ja organiserema mielde.

Viidodatprográmma

Kulturskuvllas ja vuodđoskuvllas lea stuora potenciála ovttasbargat hutkkálaš čállin- fágas. Sáhtášii ovdamearkka dihte leat fágafálaldat ohppiide geain lea erenoamáš beroštupmi hutkkálaš čállimii/girječállimii, dahje mánáide geat dárbbasit nannejuvvon dáiddafágafálaldaga oassin giellaoahpahusas vuodđoskuvllas.

Sáhtáše maid fálojuvvot kurssat muhtin dihto šánjeriin, dahje čállinprošeavttat mat ovttasbarget psyhkalaš dearvvašvuoda -birrasiguin, báhtareddjiid vuostáiváldiiguin, girjerádjosiguin, Kultuvrralaš skuvlalávkkain, AÁF:in, mánáidgárddiiguin ja olbmuiguin geain ii leat dárogiella eatnigiellan.

Vuordámušat oahpaheaddjái

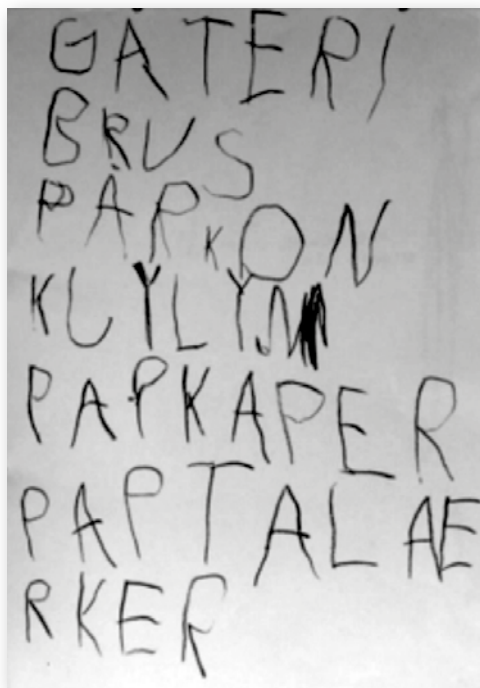
- hukse oahppobirrasa gos lea ovttasdoaimma, vásáhusat, hutkáivuohta ja aktiviseren
- deattuha proseassa ja nákcema
- hárjehallá áicannávcca, fuomášumi ja das leahkima
- movttiidahtta lohkat ja čállit
- diktá ohppiid refleketer iežaset bargguid birra
- láidesta ohppiid ovdanbuktimiidda ja presentašuvnnaide
- lea rabas viiddis fierpmádatovttasbargguide

Oahppomihttomearit

Oahppi

- máhtta teakstahábmema vuodđogálggaid
- lea oahppan čállima vuodđohámiid birra
- dovda iešguđetlágan lávddiid čállimii ja lohkamii
- lea hárjehallan ovdanbuktit iežas teavsttaid unna gehččiidjovkkožiidda

Čállinguovddázis (Skrivesenteret). Máná vuosttaš deaivvadeapmi čállimiin – teakstahábmen lunddolaš oassi árgabeaivvis.

Guovddášprográmma

Guovddášprográmma lea oaivvilduvvon ohppiide geat háliidit bargat hutkkálaš čállimiin guhkit áiggi badjel ja geain lea mokta čađahit eanebuš oahpahusa ja ánggiruššat. Oahpahusa sisdoallu galgá veahkkin ovdánahttit hutkkálaš dáidduid, reflekterema, giehtačehppodaga, iešheanalašvuoda ja ovttasbargonávccaid.

Guovddášprográmma deattuha guhkit áiggi badjel ovdánahttit čállingálggaid, hámiid ja iešguđetlágan surggiid main sáhtta čálalaččat ovdanbuktit. Deattuhuvvo maid ahte oahppit galget movttáskit ovdanbuktit iežaset čálalaččat. Dat eaktuda ahte ovttaskas kulturskuvla ieš ráhkada báikkálaš fágaplána mas oahppomihttomearit leat vuodđun.

Guovddášprográmma lea juhkkuojuvvon golmma oassái maid vuodđu ohppiid oahppamii leat oahppomihttomearit. Ohppiin geain lea leamaš seamma mađe oahpahas, sáhttet leat ovdanbuktiin- ja lohkanávccat iešguđetge dásis. Danne ii leat makkár ge áigeplána čadnojuvvon daid iešguđetge dásiide.

1. dássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- lámčá buriid bargooktavuođaid ja hukse buori sosiála birrasa
- lámčá saji čállinstoahkamiidda ja hutkkálaš álggahemiide
- nanne oahppi áicannávcca ja fuomášumi lohka/guldaleami bokte
- movttiidahtta govahallat ja imaštallat
- heiveha nu ahte ohppiidčállosat besset almmuhuvvot ja presenterejuvvo iešguđetlágan arenain
- álggaha májggafágalaš/fágaidrasttildeaddji ovttasbarggu

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea oahppan čállima vuodđogálggaid
- lea bargan iešguđetlágan teakstaelemeanttaiguin
- lea nannen iežas miellagovahallama ja imaštallama
- lea hárvánan friddjačállimii
- lea hárvánan atnit áđđestallama metodan
- máhtta juogadit iežas vásáhusaid ja ságastallat iežas teavsttaid birra
- lea ovdanbuktan iežas teavsttaid oadjebasvuodas
- lea hárvánan ja ovdánahttan teavstta
- lea hárvánan ipmirdit iešguđetlágan teavsttaid oaiviliid ja gaskaomiid
- máhtta stoahkat iešguđetlágan doahpagiiguin
- dovda čálalaš ovdanbuktimá iešguđetlágan geavahussurggiid
- lea ožžon buriid bargovugiid

2. dássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- movttiidahtta oahppi persovnnalaš ovdanbuktima ja gaskkusteami
- deattuha vásáhusaid ja hutkanmovtta
- nanne oahppi áican- ja fuomášannávccaid lohkama ja guldaleami bokte
- láhčá dili nu ahte ohppiideavsttat, lohkanbottut ja presentašuvnnat sáhttet almmuhuvvot
- oahpásnuhtta ohppiideavsttat digitála lávddiide
- ovttasbargá eará dáidda- ja kulturoahpaheddjiiguin kulturskuvllas

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea nannen iežas čállingálggaid
- diehtá čállima gaskaomiid ja proseassaid birra
- reflektere iežas čállima birra
- máhtta geahččaladdat gielalaš gaskaomiiguin, šuoŋaiguin ja ritmmaiguin
- lea hárhellan atnit iešguđetlágan girjjálaš ovdanbuktimiid ja šáŋŋeriid, maiddái guhkit teavsttain
- máhtta čállit iešguđetlágan geavahussurggiid váste
- lea lohkan iežas teavsttaid earáide – gulahallanhárhellan
- máhtta ságastit iežas ja mielohppiideavsttaid birra
- lea bures hárhellan ipmirdit teavsttaid ulbmila ja gaskaomiid
- máhtta atnit digitála lávddiid

3. dássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- čájeha oahppái viiddis geavahussurggiid gos heive čálalaččat ovdanbuktit
- deattuha ahte oahppit ovdanbuktet iežaset teavsttaid iešguđetlágan arenain
- láhčá saji reflekterejeaddji ságastallamiidda ja ohppiideavsttat iešipmárdusa ovdáneapmái
- árvvoštallá sihke proseassa ja buktaga ovttas ohppiiguin
- lea fágalaš ovdagovva, kulturgaskkusteaddji ja movttiideaddji

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea ovdánahttan iežas čállingálggaid joatkkadássái
- lea nannen iežas miellagovahallama ja sáhkkiivuoda
- lea geahččalan čállit guhkit teavsttaid ja šáŋŋeriid maid ieš lea válljen
- lea bargan huksehusain, álgguin, ovdánemiin ja loahpain
- lea šaddan dihtomielalaš sátneválljema, nyánssaid ja molsašuddama hárrái teavsttas
- dovda čálalaš ovdanbuktimiid viiddis geavahussurggiid
- máhtta ságaškuššat teavsttaid ja hápmegiela
- máhtta ságastallat mielohppiiguin guhtet guimmiideaset teavsttaid birra ja addit posiitiiva ja vuđolaš responssa
- lea dulkon teavsttaid ja hápmegiela
- lea geahččalan mánggalálgan vugiiguin hábmet teavstta, árbevirolaš ja digitála vugiiguin
- lea šaddan eanet dihtomielalaš iežas čállin- ja bargoproseassaid hárrái
- lea hárhellan bargat jurdaga rájes almmuhuvvon čálloša rádjái
- lea ovdanbuktan iežan čállošiid ovttas eará ohppiiguin, kulturskuvllas ja eará sajiin

Čiekŋudanprográmma

Oahpahusfálaldat vuodđuduvvo Guovddášprográmma dásiid ala, muhto galgá sisdoalu ja viidodaga dáfus leat sakka nannejuvvon.

Čiekŋudanprográmma fanuha čállindáidaga guvlui. Oahpaheaddji bagadallá oahppi iešheanalaččat válljet šáŋŋeriid, hámiid ja ovdanbuktinvugiid. Oahppit berrejit iešheanalaččat bargat. Seammás lea oahppobirrasii dehálaš ahte oahppit juogadit iežaset vásáhusaid, ságaškuššet, addet responssaid earáid čállosiidda ja ovttasbarget gaskkustanprošeavttaiguin.

Oahppit ožžot hástalussan bargat viiddis teavsttaiguin maid galget gárvet ja gaskkustit. Váldosisdoallu lea čiekŋudeapmi muhtin ovdanbuktimiidda maid ieža leat válljen. Dat ahte ovdánahttit dihtomielalašvuoda hámi ja sisdoalu hárrái, ja ahte gávdnat iežas persovnnalaš ovdanbuktima, leat dehálaš oahppomihttomearit čiekŋudanprográmmas.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- láchčá saji ovdáneapmái alla fágalaš ja dáiddalaš dásis
- movttiidahtta iešheanalašvuoda, disipliinna ja struktuvrra
- oaidná vejolašvuodaid, movttiidahtta ja addá impulssaid
- nanne oahppi dáiddalaš dihtomielalašvuoda
- sus lea mihttomearrin veahkkin ovdánahttit ollislaš olbmuid
- ovddida oahppi dihtomielalašvuoda ambišuvnnaid hárrái
- bagadallá sihke oktagaslaččat ja joavkkus
- árvoštallá sihke proseassa ja buktaga ovttas ohppiin
- deattuha buori ovttasbarggu ruovttu – kulturskuvlla – oahpaheaddji – oahppi gaskka

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea ain ovdánahttan iežas čállingálggaid alla dásái
- čállá guhkes teavsttaid šáŋŋeriin dahje hámiin maid ieš lea válljen
- lea šaddan dihtomielalažžan šáŋŋeriid dáfus ja lea oahppan gaskaomiid ja hámiid birra iešguđetlágan čállin- ja lohkanšáŋŋeriin
- lea čađahan čiekŋudanprošeavtta mas ohppiidmielváikkuheapmi lea leamaš buot dásiin hui olu
- ipmirda dálaáiggegirjjálašvuoda mii lea áigeovuodil iežas čiekŋudanprošeavtta hárrái
- máhtta dádjadit fágagirjjálašvuodas čállima ja lohkama birra
- ipmirda eambbo teoriijaid ja doahpágiid birra
- lea bures hárvánan ovdanbuktit ja gaskkustit iežas čállosiid
- lea hárvánan reflekeret iežas ja earáid čállima birra
- máhtta ságaškuššet buori čállosa árvoštallankriteraid
- váldá várá iežas čállosiin duodaštan dihte iežas ovdáneami, ja atná logga reflekerema ja gulahallama váste
- máhtta viidát atnit reaiduid teakstačállima, redigerema ja multimodalitehta váras
- lea almmuhan iežas teavsttaid iešguđetlágan mediain/gulahallangaskaomiin
- lea aktiivvalaččat searvan iežas teavsttaiguin ovdanbuktimiidda earáiguin ovttas, kulturskuvllas ja eará sajiin

3.4.5. Sisdoallu

Sisdoallu lea oahpahusa *mii*, oahppoávdnasiid, lohkanmeari, fáddásurggiid ja šánjeriid birra.

Oahppi vásáhusduogáš lea dehálaš vuolggasadji čállimii. Čállima vuodđogálggat ovdánit buoremusat somás bargguid bokte. Narratiiva teavsttat fertejit oazžut guovddáš saji fágas, eará riikka teavsttat, luonddu- ja olbmogovvadásat, myhtat ja cukcasat, divttat, lyrihkka, noveallat, lávllateavsttat, árgabeaivválaš teavsttat, ruovttu- ja ođasgovat – buot mat sáhttet darvehit oahppi beroštumi ja mat addet impulssaid čiekŋudeapmái.

Ságaškuššan ja ságastallan šaddá dehálažžan, dainna lágiin čadnojuvvo oahppi čálu oktii earáid čállosiiguin.

Stuora oassi čállinoahpahusas sáhtta leat čállinbájiin. Čállinbájis sáhttet leat čuovvovaš komponanttat:

Poesiija

Poehtalaš teavsttat nugo

- Divttat
- Haiku
- Hoahkamat
- Runcendivttat
- Árvádusdivttat
- Prosadivttat
- Lávllateavsttat

Oahppit oahpásnuvvet girjjálašvuoda gaskaomiide dego sielloaddin, álgošuoŋa, vuostálasvuodát, geardduheamit, linjámolsun, ritma ja álkis gargaoahppa.

Prosa

- Vuodđodramaturgiija
- Prosateavsttat dego:
- Muitalusat
- Máidnasat
- Oanehisprosat
- Románat*
- Jurddareferáhtat
- Lávdi mitalusas
- Dialoga

**) Čállit teavsttaid mat sáhttet leat oassin ovttá románamannolagas, oahppat iešguđet ládje plánet*

Dramáhtalaš teavsttat

- Lávdeteavsttat
- Filbmamanus
- Gulddalmasat

Ákkastalli teavsttat

- Aviisa-/bloggačállosat
- Girjeárvoštallamat
- Artihkkalat
- Tweeta
- Sártnit

Hearvasáhka/logaldallan

Teaksta, musihkka ja govat

- Govvaráidoteavsttat
- Govvateavsttat
- Musihkkateavsttat

Digitála teavsttat

- Teakstagiedahallan
- Blogga
- Vlogga
- Podcasta
- Sosiála mediat

3.4.6. Bargovuogit ja organiseren

Bargovuogit

Bargovuogit leat oahpahusa movt, metodaid ja oahppanaktivitehtaid birra.

Bargovugiid ja oahpahusmetodaidda válljen ferte leat heivehuvvon oahppomihttomeriide ja oahppi ovdánandássái. Árra dásis ferte oahpaheaddji movttiidahttit gielalaš aktivitehtaide stohkosiid ja leikkaid bokte. Hutkkálaš ja suohtas álggaheamit ja oanehis teavsttaid čállin leat buorit. Friddjačállimiin dahje jurddačállimiin šaddá oahppi oadjebas čállit ja oadjebas mielohppiid joavkkuin.

Maŋŋel nákkejit oahppit buorebut konsentreret ja sii deattuhit maiddá máhtu eambo. Sii dárbašit odđa hástalusaid, ovdamearkka dihte geahččaladdat šárŋeriiguin, iskat mediaid, válljet čállinjoavkkuid, buvttadit ja árvoštallat guhtet guimmiideaset bargguid. Oahppimielváikkuheapmi berre deattuhuvvot olu.

Lohkan lea guovddáš bargovuohki fágas. Oahppit lohket iešguđetlágan teavsttaid mat leat oaiivilduvvon iešguđetlágan ulbmiliidda. Sis berre leat oazžunláhká dakkár mánáid- dahje nuoraidgirjjálašvuohta mainna sáhttet identifiseret iežaset, divttat, mitalusat, čáppagirjjálašvuohta dahje áššeprosa, buot mii sáhtta movttiidahttit lohkat ja mii dahká gelddolažžan ja mii sáhtta addit odđa jurdagiid iežas čállimii.

Buot prográmmain ja dásiin berrejit oahppit oassálastit ságastallamiin gos ohcet ulbmiliid ja gos besset geahččaladdat ja addit responssa guhtet guimmiideaset teavsttaide, maiddá čálidettiin.

Vuodđobargovuogit leat:

- Lohkat ja čállit oktagaslaččat ja ovttas earáiguin čállinjoavkkus
- Lohkat ja čállit
- Čállit musihkkii ja govaide
- Juogadit teavsttaid
- Čállit logga
- Addit responssa
- Ovdanbuktit/gaskkustit iežas teavsttaid
- Prošeaktabarggut
- Báddet iežas ovdanbuktimiid
- Fágaidrasttildeaddji bargu sihke kulturskuvllas ja eará sajiin
- Fitnat girjerádjosiin ja eará áigeguovdilis kulturarenain

Bargovuogit fertejit movttiidahttit čállit ja ovdanbuktit, ja dat fertejit heivehuvvot daid iešguđetge prográmmaide. Dat fertejit fátmastit sihke jotkkolaš giehtačállima ja boallobeavdečállima ovdáneami.

Teavsttaid gaskaoamit berrejit deattuhuvvot, nu go ovdamearkka dihte dramaturgijja. Iežas teavsttaid presentašuvnna ja ovdanbuktima sáhtta čatnat drámáaktivitehtaide ja rumašgiela ja hupmama dihtomielalašvuhtii.

Odđa teknologijja mielde leat odđa gulahallanvuogit čuvvon. Multimodalitehta, gos čála, hupman, govat, filmmat ja musihkka ovttaiduhthojit, rahpet odđa gulahallanhámiid ja oahpahus heivehuvvo boahteáigái.

Čájáhushámit sáhttet leat teavsttaid jitnositlohkamat, antologijjat, almmuheamit báikkálaš aviissain ja teakstačájáhusat báikkálaš servodagas.

Kurssat ja bájit sáhttet lágiduvvot báikkálaččat ja regionálalaččat ja sáhttet leat fágaidrasttildeaddjit, čoahkkanemiid mielde ja áigeráddjejuvvon.

Organiseren

Joavkku sturrodat sáhtta veaháš molsašuddat dan mielde makkár dásis oahppi lea. Kulturskuvlla čállinjoavkkus berrejit goitge dábálaččat leat gaskal vihtta ja guoktenuppelohkái oahppi. Okta oahpahusvuorru berre bistit unnimusat 90 minuhta.

Čállin lea áddjás doaibma, ja oahppit fertejit oažžut áiggi bargat guhkit dárbbu mielde.

Vuosttažettiin berre hutkkálaš čállin čadnojuvvot oktii eará dáiddaovdanbuktimiiguin kulturskuvllas. Dat nanne ohppiid gullelašvuodadovddu kulturskuvllii ja čatná fágaoahppama viidát geavahussurggiide.

Lagas ovttasbargu ávžžuhuvvo álbmotgirjerádjosiin, Kultuvrralaš skuvlalávkkain ja skuvllain, ja maid eará girjjálašvuodáaktevrraiguin nu go girječállidguovddážiiguin, girjjálašguovddážiiguin ja girjjálašvuodaviesuiguin.

Kulturskuvla lea lunddolaš aktevra báikkálaš girjjálašvuodádeaivvademiin ja čállingilvvuin mat leat mánáid ja nuoraid váras.

3.4.7. Árvvoštallan oahppama váste

Árvvoštallan lea dehálaš oassi oahppamis. Buot oahppit dárbbášit dovdat ahte sin oidnet, ja dárbbášit konkrehta responssa mii doarju mannolaga ja ovdáneami. Ulbmil árvvoštallamiin oahppama váste lea ahte dat galgá leat heivehuvvon indiviidii ja galgá doarjut oahppi persovnnalaš ja fágalaš ovdáneami.

Stuora oassi árvvoštallanbarggus dáhpáhuvvá eahpeformálalaččat vahkosaš oahpahusas, go oahpaheaddji ja oahppi ságastallaba. Hutkkálaš čállimis árvvoštallo oahppan ovddemusat oktagaslaččat, muhto sáhtá maid joavkkus. Lea dehálaš ovdánahttit buriid árvvoštallanrutiinnaid ja muitalit sihke ohppiide ja váhnemiidda/ovddasteddjiide joavkku ja ovttaskas oahppi oahppama ja ovdáneami birra.

Oahppi oahppaneavttut sáhttet nannejuvvot jus sii

- ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo
- ožžot responssa mii muitala sidjiide juoidá barggu dahje dagu kvalitehta birra
- ožžot rávvagiid movt galget buoridit iežaset
- oassálastet iežaset oahppanbarggus dan bokte ahte árvvoštallat iežaset barggu ja iežaset ovdáneami
(*udir.no, 2014*)

Čuovvovaš árvvoštallanvuogit berrejit deattuhuvvot:

Dásit ja oahppomihttomearit leat lunddolaš vuolggasajit go galgá hutkkálaš čállima proseassaid ja buktagiid árvvoštallat.

Responsat mat movttiidahttet oahppi persovnnalaš ovdanbuktima, ja geahččaladdat ja suokkardallat čállinbargguin.

Formatiiva árvvoštallan mas leat čielga ja ávkkálaš responsat ohppiide.

Summatiiva árvvoštallan mas leat responsat almmuhuvvon ohppiidčállosiidda, jitnositlohkamiidda ja prošeavttaide gos oahppis lea leamaš stuora ovddasvástáduš.

Responsajoavkkut. Oahppit addet responssa guhtet guimmiideaset čállinbargguide. Oahpaheaddji láchčá saji ságastallamiidda gos besset reflekteeret, ja mearrida dákkár responsanjuolggadusaid.

Jotkkolaš dialoga ohppiiguin dan birra ahte mii lea čállinbarggu kvalitehta, ja muittuhit alo atnit árvvoštallaneavttuid mielas.

Joavkoárvvoštallan. Oahpaheaddji láchčá saji joavkoárvvoštallamii mii lea mielde ovddideame buori ja fátmmasteaddji oahppobirrasa.

Loggačállin. Loggačállin sáhtá leat buorre reaidu buoridit ohppiid dihtomielalášvuoda iežaset oahppama ja ovdáneami hárrái.

Ovdánahttingságastallamat. Ovdánahttingságastallamat mat leat heivehuvvon ahkái ja dássái, gaskal oahppi, oahpaheaddji ja vejolaččat váhnemiid/ovddasteddjiid, gullet lunddolaččat Guovddášprográmmii ja Čieknudanprográmmii. Áššit maid birra sáhtá leat áigeguovdil ságastallat, leat ovdáneapmi, fágalaš hástalusat, bargoáŋgiruššan, bohtosat, loaktin ja ambišuvnnat.

3.4.8. Lanjat ja rusttegat

Čállinlatnjii berre čáhkat olles joavku, ja latnja berre leat dakkár sajis gos oahppit bállejit ráfis bargat ja gosa olggobeale jienat eai gullo ja ráfehuhte. Dat lea erenoamáš dehálaš danne go čállin gáibida konsentrašuvnna ja fuomášumi guhkit áiggi ain hávális.

Lea dehálaš ahte ohppiin lea buorre ovdanbuktinarena kulturskuvllas mii lea viidát go čállinbádjji. Eanemus lunddolaš lea oktasašlávdi/-amfi eará dáiddafágaiguin. Ferte báikkálaččat árvoštallojuvvot makkár eará arenat das lagasbirrasis heivejit ovdanbuktimiidda.

Dasa lassin ahte buot oahppit besset atnit dihtoriid, de berre buohkain leat čállingirji masa gieđain čállet.

Oahppit fertejit beassat atnit teknologijja mainna álkit besset ohat ja atnit teavsttaid, neahttasiidduid, bloggaid, govaid ja filmmaid interneahtras. Iešguđetlágan čállinprográmmat galget maid leat oažžun ládje. Dasa lassin galgá leat unnimusat okta čálán lahkosis.

Musihkkačuojahanrusttegat berrejit maid leat oažžun ládje dárbbu mielde. Ávžžuhuvvo ahte juohke oahppái joavkkus gávdno dihtorduolbbus.

Oahpaheaddjis berre leat vejolašvuohta dihtora/dihtordulbosa čatnat projektorii. Dat álkidahttá oahpaheaddji barggu go galgá presenteret teavsttaid dahje bargobihtáid ohppiide.

Oahpaheaddjis berre leat bargo-/kantuvrasadji dakkár sajis gos beassá oaidnit eará dáiddafága oahpaheddjiid ja beassá leat oassin dynámalaš bargobirrasis.

3.5. Fágaplána teáhter

3.5.1. Teáhter kulturskuvllas

Teáhter kulturskuvllas fátmasta drámápedagogalaš proseassaid, ja bargguid rollaiguin, dilálašvuodaiguin ja teáhterbuvttademiin. Teáhterfágalaš bargo- ja ovdanbuktinhámiid bokte galget oahppit oahppat doaimmahit, gaskkustit, hábmet, vásihit ja reflekteeret.

Mánát ja nuorat ellet birrasis mas dán áiggi kultuvra lea hui oidnosis, ja dakkár servodagas mii globaliserejuvvo eanet ahte eanet. Sii galget boahhteáiggis leat teáhtera huksejeaddjit, neavttárat ja geahččit. Kulturskuvlla teáhteroahpahuš ferte veahkkin ovddidit gálggaid mat dahket vejolažžan ohppiide vuostáiváldit dáid boahttevaš hástalusaid: šaddat dihtomielažžan árvvuid ja ovddasvástádusaid ektui, iešheanaláčat máhttit válljet, leat konstruktiivvat ja hutkát.

Teáhterlávddis leat nuorain buorit vejolašvuodát hervvohallat. Teáhter lea kollektiiva dáiddasuorgi man bokte oahppit ohppet reflekteeret fuomášumi birra ovttaskas olbmuide, vuordámušaide ja ovdagovaide. Ovttasdoaimman lea buot teáhterproseassaid osiid vuodđu.

Go neaktá teáhteris, de maid hukse iežas indiviidá ja ovdánahtta persovnnalaš ovdanbuktivuogi dan bokte go aktevrán gaskkusta rolla, dilálašvuoda, muitalusa. Oahppit besset dahkat oaiviliid ehtalaš áššiid birra ja ovdánahttit kritihkalaš refleksuvnna. Teáhteroktavuohta ovdánahtta ja riggudahtta sihke jurddaváikkhusaid, ovdanbuktima ja ipmárdusa.

Teáhter sáhtta leat oassin dehálaš oahppahábmenproseassas ovttaskas oahppái. Okta áigumuš fágain lea ahte oahppit galget šaddat aktiiva oasseváldin geat oassálastet oahpahušas ja buvttadanbarggus.

Viidodatprográmma, Guovddášprográmma ja Čiekŋudanprográmma sihkarastet ovttas ahte oahppit hárrjaniit ain odđa teáhterfága beliide. Dat guoská drámápedagogalaš metodaide, šáŋŋermáhttui, lávdebagadallamii, teakstaanalyseremii, ja lávdehábmema ja teknihkalaš gaskaomiide.

Teáhter ja oahppan

Stoahkan lea dehálaš oahppanvuohki teáhteris. Sihke neavttár ja mánná stoahkaba áiggiin, lanjain, rollaiguin ja diŋggaiguin. Stoahkan lea ovttasbargu ja ipmárdus – rupmašiin, jienain, áiccuiguin, dovdduiguin ja miellagovahallamiin. Stoahkan lea “láhttet dego” livččii muhtin eará, eará sajis, eará áiggis, eará oktavuodas. Eará sániiguin sáhtta dadjat ahte neaktindáidda lea vuodduuvvon seammalágan geahččaladdamii áiccuiguin go maid stoahkan lea, mii mánnái lea oahpis.

Teáhter lávdedáiddan

Teáhter kulturskuvllas vuolgá teáhteris lávdedáiddan. Dáiddasuorggis lea rikkis historjá, mii lea speadjalastán, kommenteren ja cuiggodan fámuidd, eallinvugiid, stivrenvugiid, luonddu, oskku ja kultuvrra iešguđet áigodagaid. Lohkameahttun olu ovttastemiid bokte rupmašiin, jienain, lihastagaiguin, lanjaiguin ja teavstaiguin leat olbmot rievdadan dáid symbolalaš, performatiiva ovdanbuktimin.

Lávdi sáhtta leat kulturskuvllas, vuoddoskuvllas, mánáidgárddis, teáhteris, kulturviesus, museas, dahje boarrásiidsiiddas. Muhto dat sáhtta maid leat báikkálaš historjjálaš olgoteáhteris, sáttogáttis dahje gávppašanguovddázis. Teáhtera hámis hábme olmmoš guoimmuheami, álbmotdiehtujuhkima ja servodatcuiggodeami. Otná kultur- ja servodatipmárdus lea báinnahallan olles máilmmi muitogovaiguin. Mánngabealatvuohta lea báidnán ovdanbuktimiid ja gaskkustanhámiid. Nu rahpasa ođđa ipmárdus dasa ahte movt teáhter sáhtta leat kultuvrralaš deaivvadansadji ja dáiddalaš ovdanbuktin,

Kulturskuvla dárbbáša teáhterpedagogaid geat ovttasbarget ain ovdánahttit teáhtera ovttas mánáiguin ja nuoraiguin boahtteáigái.

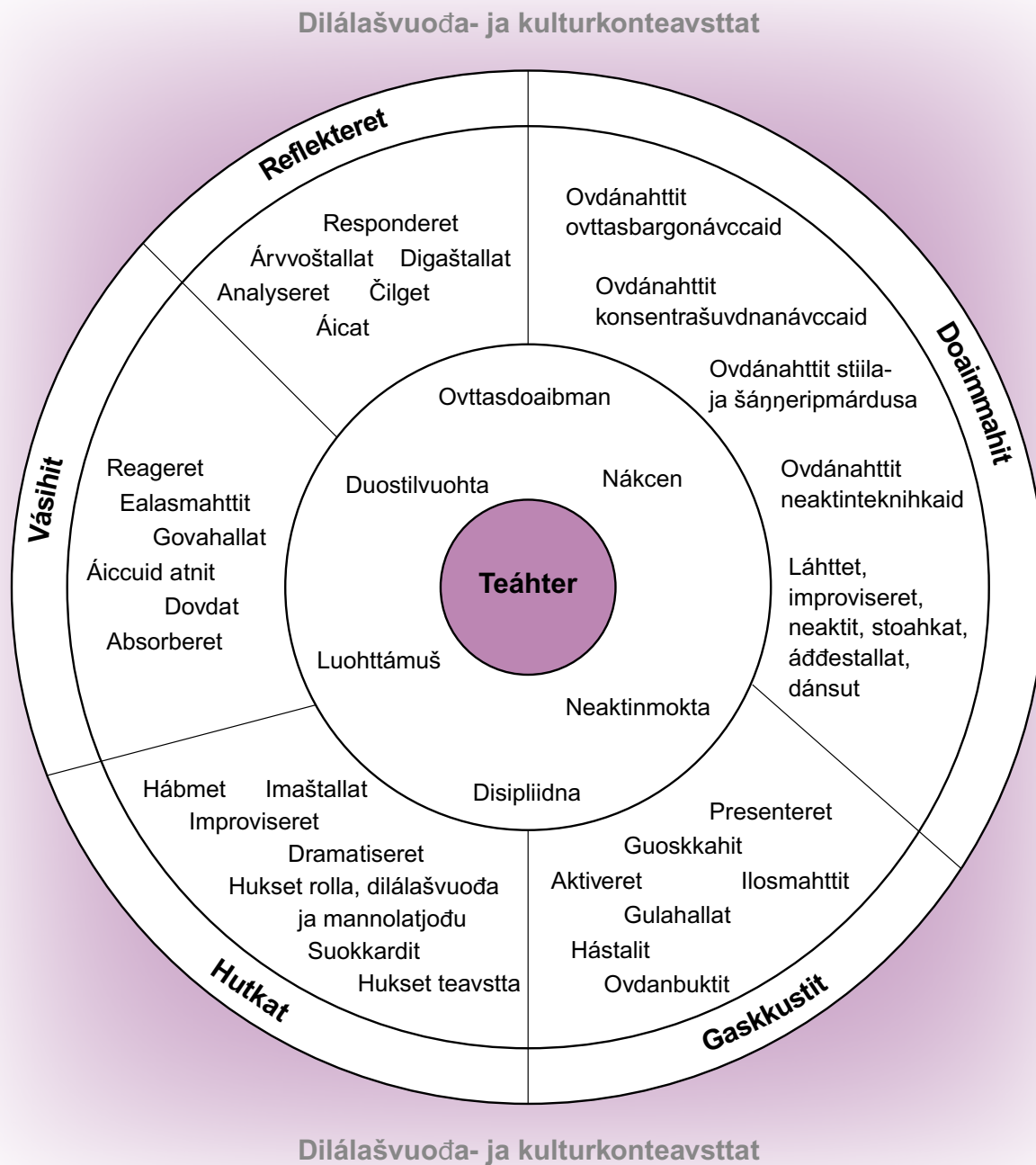
3.5.2. Bajitdási mihttomearit

Teáhterbarggu bokte galget oahppit

- ovdánahttit ovdanbuktinnávccaid, hápmeáiccuid ja láhttengálggaid
- máhttit atnit teáhtera gulahallangaskaoapmin
- vásihit nákcenmovtta ja posiitiiva iešovdáneami
- ovdánahttit návccaid jurddašit kritihkalaččat, dovdat empatiija ja ovttasbargat
- ovdánahttit návccaid guorahallat vássánáigi, dálááiggi ja boahtteáiggi
- oažžut čiekŋudanvejolašvuodaid mat sáhttet leat vuodđun alitohppui teáhteris
- šaddat resursaolmmožin geat veahkkín doalahit kultureallima ealasin

3.5.3. Faghjul

Inspirašuvdna fágajuvlii lea vižžojuvvon dáppe: skrivesenteret.no/ressurser/skrivehjulet

Fágajuvla – teáhter ovdanbuktingaskaoapmin

Fágajuvla čájeha teáhtera ovdanbuktingaskaoapmin. Neaktinhárjáneapmi ja neaktingelbbolašvuohta deattuhuvvo.

Olggumus gierdu čájeha vihtta bajitdási doaimma fágas: *doaimmahit, gaskkustit, hutkat, vásihit ja reflekteret*.

Nubbin olggumus gierdu čájeha “ávnaskássa” gos leat dat doaimmat maid lámhá vai teáhter šaddá olámuddui ohppiide.

Go joraha olggumus juvlla, de sáhttet ilbmat daguid ja doaimmaid ovtastusat maid muđui ii várra fuomášivčče nu álkit.

Nubbin siskkimus gierdu čájeha teáhteroahpahusa eavttuid ja ávkki.

Fágajuvlla ferte oaidnit daid iešguđetge konteavsttaid vuodul mas oahpahus lea oassin. Danne leat kultur- ja dilálašvuođakonteavsttat biddjojuvvon olggobeallai ieš dan juvlla.

Kulturkonteaksta muitala dan mii lea dilálašvuođa birrasis. Dasa gullet šárjjerat, kodat, norpmat, árbevierut, ovdanbuktingeavadat, oahppomihttomearit ja kultuvrralaš mánggabealatvuohta.

Dilálašvuođakonteaksta lea dat konkrehta dilálašvuohta mii lea dás ja dál. Dat váldá vuhtii ohppiid eavttuid, joavkku oktavuodaid, gehččiid. Iešguđetlágan dilálašvuođakonteavsttat mielddisbuktet iešguđetlágan lávdeovdanbuktimiid ja aktivitehtaid.

Oahpaheaddji ferte ráhkadit oktavuodaid oahpahallandilálašvuođa ja áigeguovdilis kulturaspeavttaid gaskkas. Ovdamearkka dihte lea lunddolaš geahččat konkrehta oahpahallanbarggu historjjálaš konteavsttas mas teáhterbihtta lea čuožžilan. Go oahpahus heivehuvvo mánggakultuvrrat ohppiidjovkui, de berrejit maid dat kultuvrralaš bealit maid nuorat ovddastit, válđojuvvot mielde dilálašvuođakontekstii.

Fágajuvla sáhtta min veahkehit oaidnit iešguđetge beliid teáhteroahpahasas. Dan sáhttet oahpaheaddjit atnit go reflekterejit ovttas, dahje dalle go plánejit ja árvvoštallet oahpahusa.

3.5.4. Oahppomihttomearit ja ovdánandásit

Dás vuolábealde čilgejuvvojit dat golbma prográmma oktan oahppomihttomeriiguin ja vuordámušaiguin oahpaheaddjái. Lea dárbu ráhkadit báikkálaš fágaplánaid mat konkretiserejit ja duohtandahket oahppomihttomeriid guđege lávdešánjerii ja mat čielggadit iešvuoda, oasseulbmiliid ja fágalaš progrešuvnna oahppi agi ja dási ektui. Dát ovdánahttinbargu berre čađahuvvot suohkandásis dahje suohkangaskasaš dásis skuvlla sturrodaga, rámmafáktoriid ja organiserema mielde.

Viidodatprográmma

Vuordámušat oahpaheaddjái

- hukse oahppobirrasa gos lea loaktin, oadjebasvuolta ja ovttasbargu
- deattuha vuodđogálggaid
- deattuha proseassa ja nákcema
- movttiidahtta ohppiid konsentreret, áiccuid atnit ja govahallat
- hukse buriid gaskkustanvásáhusaid
- lea rabas viiddis fierpmádatovttasbargui

Oahppomihttomearit

Oahppi

- máhtta stoahkat drámáin ja improviseret earáiguin fárrolaga
- ovttasbargá ja aktiivvalaččat oassálastá sosiála searvevuodain
- máhtta presenteret álkis rollaid ja lávdedilálašvuodaid smávva neaktimiin
- lea oassálastán álkis čájálmasain relevánta arenain
- lea oassin báikkálaš servodaga ealli kultureallimis ja lea mielde hábmeme oktasaš báikkálaš identitehta ja eallinmovtta

Guovddášprográmma

Guovddášprográmma lea teáhterfálaldaga váldoráhkanus. Oahppit čiekŋudit teáhterfágalaš doaimmaide *doaimmahit*, *gaskkustit*, *hutkat*, *vásihit* ja *reflekteret*. Lávdeduodji, dáiddalaš ovdáneapmi ja ovttasbargu leat guovddázis.

Guovddášprográmmii ja Čiekŋudanprográmmii sáhttet gullat spesialiserenkurssat nu go revya, lávdebivttas- dahje hápmakurssat, lávdehábmekurssat dahje čuovga/jietna jna.

Oahpahus lea juhkkovuvvon golmma dássái.

1. dássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- deattuha ovttasdoaimmaid hárjehallama, hábmema, gaskkusteamii ja reflekterema gaskkas
- hukse oahppobirrasa gos lea loaktin, oadjebasvuolta ja ovttasbargu ja ovttasdoaimman
- deattuha proseassaid ja nákcema
- hukse buriid gaskkustanvásáhusaid
- deattuha ensembleovdáneami ja ensembledovddu
- láchá saji teáhterovdanbuktimiidda iešguđetlágan arenain

Oahppomihttomearit

Oahppi

- máhtta neaktima vuodđogálggaid, sihke rupmašiin ja jienain
- máhtta rupmašiin ja jienain ovdanbuktit mánggalágan dáhpáhusaid
- máhtta hutkat neaktima álkis, improviserejuvvon mannolagaiguin
- máhtta hutkat neaktima álkis teavsttaiguin
- diehtá muhtin hárhjehusaid ja stohkosiid liekkadeami váste
- lea hárhjehallan fuomášumi ja áicannávccaid, miellagovahallama ja govahallannávccaid
- lea dihtomielalaš lihkkadeami ektui (jođán/njoahci, stuoris/unni, čoahkis/biedgguid, olu/unnán deahkkevuosttaldus)
- dovda ovttasdoaimma vuodđoprinsihpain (dohkkehit ja guldalit)
- lea drámástoahkama bokte vásihan ahte joavku lea hutkkálaš ensemble
- lea čájehan álkis drámáovdanbuktimiid áigejuovdilis čájálmasarenas
- máhtta addit ja vuostáiváldit responssa geavatlaš barggus
- dovda guovddáš drámáfágalaš doahpagiid

2. dássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- deattuha neaktinteknikkaid ja improviserenmetodaid
- hukse oahppobirrasa gos oahppi dovda nákcema ja positiivvalaš iešovdáneami
- nanne oktavuodaid ja ensembleidentitehta

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea ain ovdánahtán iežas neaktinálggaid sihke rupmašiin ja jienain
- máhtta improviseret rollaid, dilálašvuodaid, mannolagaid ja mielladili teavstta/muitalusa, dingga, gova, fáttá, musihka/jiena, báikki ja iežas vásáhusaid vuodul
- nákcema daid iešguđetlágan teáhterbarggu dásiid: liekkadeami, konsentrašuvnna, teknikka, loahpaheami presentašuvnnain ja árvvoštallama
- lea ain ovdánahtán fuomášumi ja áicannávccaid ovttasdoaimmas
- praktisere teáhterbarggu ovttasdoaimma vuodđoprinsihpaid
- lea hárhjánan juogadit vásáhusaid mielohppiiguin, addit ja vuostáiváldit konstruktiivna responssa
- lea ožžon disipliinna ja buori hárhjehallankultuvrra
- máhtta gaskkustit rollaid ja dilálašvuodaid lávddis sihke smávva ja stuora buvttademiin
- lea searvan ollislaš buvttademiide álgojurdagat/konseapta hutkama rájes gárvvisteami ja árvvoštallama rádjái
- lea geahččan teáhterčájálmasaid ovtta eará ohppiiguin ja máhtta ságastallat daid birra
- ipmirda geavatlaš teáhterbarggu ja buvttadeami vuodđodoahpagiid

3. dássi

Vuordámušat oahpaheaddjái

- čájeha ohppiide viiddis ja mánggabealat šánjeriid, hámiid ja neaktinmáliid
- láchčá dili nu ahte oahppit besset mielde váikkuhit buvttadanbargui
- deattuha ovttasbarggu ja searvevuoda
- deattuha ohppiid iešárvvoštallama ja reflekšuvnna, atná formatiiva árvvoštallama aktiivvalaččat

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea olahan teáhterspesifihkka gálggaid ja ipmárdusa joatkkadásis
- lea hárvánan iešguđetlágan šánjeriidda, hábmenvugiide ja neaktinmálliide
- lea geahččan teáhterčájálmasaid ovttas ohppiiguin
- máhtta olu doahpajiid vai sáhtta analyseret, dulkot ja ságastallat teáhtersisdoalu birra
- lea olahan áigeguovdilis teorehtalaš máhtu
- dovdá teáhtera rolla servodagas
- lea ovttasbargan ollislaš buvttadanapparáhtain oktan lávdebiktasiiguin, hámaiguin, lávdehábmemeiin, musihkain, jienain ja čuovggain
- máhtta addit ja vuostáiváldit konstruktiivu ja ákkastallojuvvon kritihka
- lea oahppan buriid vugiid movt bargat iešstivrejumiin ja ráhkkanemiin
- lea searvan dáiddalaš ovttasbargoarenaide gos olu kulturskuvlla dáiddaovdanbuktimiin maiddá leat searvvis

Čieknudanprográmma

Oahpahusfálaldat vuodđuduvvo Guovddášprográmma dásiide, muhto leat sakka nannejuvvon sisdoalu ja viidodaga dáfus. Oahpahus deattuha čieknudeami neaktinteknikkaide. Stuorebuš teáhterbuvttadus lea guovddážiis, ja mas erenoamážit ensembleovttasbargu deattuhuvvo.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- heiveha ja bagadallá oahppama ja ovdáneami alla dáiddalaš dásis sihke oktagaslaččat ja ensembles
- ovddida oahppi dihtomielalašvuoda ambišuvnnaid hárrái
- deattuha ovttasdoaimma oahppi, joavkku, materiála ja oahpaheaddji/rešissevra gaskkas
- movttiidahtta iešheanalašvuhtii ja disipliidnii
- atná iešguđetlágan árvvoštallanmálliid oahpahusas

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea ovdánahttan gálggaid alla dáiddalaš dássái ja main lea persovnnalaš ovdanbuktin
- máhtta hábmet rollaid, dilálašvuodaid ja miellalágiid sihke čállojuvvon dahje fysalaš neaktinteknikkaiguin
- doaimmaha rumaš- ja jietnaovdanbuktima ealasmahttinávccain ja integritehtain
- lea hárvánan rollabargui/rollaovdánahttimii
- lea bargan čieknudemiin ovtta šánjerii/neaktinmálli/bargomálli
- lea dihtomielalaš dasa movt atná lanja, teavstta ja musihka/jiena go hábme ovdanbuktimiid lávdaí
- atná relevánta teáhterfágalaš giela
- diehtá movt teáhter lea dáiddalaš, sosiála, historjjálaš ja kultuvrralaš ovdanbuktin
- čájeha iešheanalašvuoda ja ipmárdusa iežas dáiddalaš ovdáneami hárrái
- lea searvan ollislaš buvttadeapmái mas leat olu elemeanttat
- lea aktiivvalaččat ságastallan, addán responssa ja árvvoštallan proseassaid ja buktagiid
- lea gaskkustan lávdedáidaga iešguđetlágan hámiin ja iešguđetlágan lávddiin
- lea buorre ovdagovvan mielohppiide
- lea ráhkkanan sisabeassangeahččalemiide ja viidásit teáhteroahpuide

3.5.5. Sisdoallu

Sisdoallu lea *mii* oahpahusas, teáhtera iešguđetlágan árbevieruid birra, lávdešáŋŋeriid birra ja ovdanbuktimiid birra nu go performance, improvisašuvdna, teáhtervalášstallan, muitaleapmi, klassihkalaš neaktin, áđđestallan, revya, musikála, kabarea. Sisdoallu sáhttá maid leat iešguđetlágan sisdoallokomponenttat nu go lávdebiktasat, muhtovuoidan, lávdebiergasat, hámat, lávdehábmén ja čuovga/musihka.

Fága sisdoalu berre laktit dakkár fáttáide main nuorat beroštit. Oahppit sáhttet guorahallat iežaset vásáhusaid ja dainna lágiin buktit ođđa máhtu ja nannet iežaset čanastaga máilbmái. Sisdoalu sáhttá maid viežžat áigeguovdilis ođasáššiin, teáhtera klassihkkáriin, dahje iešguđetlágan teavsttain.

Oahppit berrejit bargat máŋggalágan šáŋŋeriiguin, málliiguin ja hutkkálaš teáhterbargguiguin. Gaskustit teáhtera lea sihke ulbmil ja sisdoallu buot prográmmain. Dasa gullet hárhellanproseassa dásiid ja ovdánemiid vásáhusat, duostilvuolta lávdegulahallamis, neaktinmokka ja guoskkahannákca. Dasa gullá maid dat ahte heivehit sisdoalu, málle ja hámi gehččiidjovkui ja čájálmasarenai.

Improvisašuvdna lea sihke sisdoallu ja vuodđobargomálle teáhterfágas. Dat movt improvisašuvdna sáhttá atnit iešguđet ládje, sáhttá maid leat váldofáddán oanehis áigodagas dahje sáhttá leat guovddáš bargomálle teáhterbuvttadeamis.

Oahppit ráhkadit teáhtera improvisašuvnnain, masa vuolggasadjin atnet

- teavsttaid/metodaid mat leat teavsttain. Hivvodat, giella ja fáttát heivehuvvojit agiid mielde
- rupmaša/fysalaš metodaid. Heivehuvvon oahpahus, oktagaslaččat ja searvevuodas
- fáttá/dokumeantta/materiála. Joavkoproseassat ja prošeavttas vuodđuduvvon teáhter

Drámahárjehusat ja stohkosat. Dehálaš oassi teáhteroahpahusas leat drámahárjehusat ja stohkosat mat hárhallet ohppiid konsentrašuvdna, miellagovahallama ja fuomášumi áiccuid, rupmaša, lanja ja joavkku hárrái. Drámastohkosa vuodđun leat juogo rollat/dilálašvuodát dahje iešguđetlágan impulsamateriálat nu go diŋggat, lávdebiktasat, musihka ja govat. Oahppit improviserejit rupmašiin ja jienain stoahkan ládje.

Neaktinteknikkat leat fága doaimmaheami sisdoalu guovddážiis. Oahppit berrejit hárhallat neaktit máŋggalágan rollaid, dilálašvuodaid ja manlagaid. Jiena ovdanbuktin, jiena atnin, jiena liekkadeapmi ja artikulašuvdna leat guovddáš fáttát. Málle ja šáŋŋeripmárdus leat mearkkašahtti momeanttat go galgá neaktit iešguđetlágan teáhteriid ja árbevieruid.

Áđđestallan ovdanbuktinmállen čájeha rumašgiela mearkkašumi buot gulahallamiin.

Improvisašuvdna ja teavsttaid analyseren nanne dan movt rolla, dilálašvuolta ja mannolat ovdanbuktojuvvojit. Dat movt lanja mearkkašumi čájeha lihkademiin ja lávdebiergasiiguin lea maid dehálaš oassi fága sisdoalus, ja ferte laktojuvnot neaktimii.

Teáhterbuvttadeapmi. Fágasuorggit lávdebiktasat, hápma, lávdebiergasat ja muhtovuoidan leat guovddážiis teáhterbuvttadeamis. Guovddášprográmmas ja Čieknudanprográmmas sáhttá liigekurssaid fállat dáin surggiin. Joatkkadási oahppit berrejit oazžut stuora ovddasvástádusa dáin fágasurggiin.

Sisdoalloelemeanttat. Musihkka, lávlun ja dánsun leat dehálaš sisdoalloelemeanttat revyas, kabareas ja musikálas. Lávdeteknikkalaš fágasuorggit nu go čuovga-, jietna- ja lávdeteknikkka leat rollaid ja dáhpáhusaid rámmát mat huksejit vuoiŋŋa bihtás.

Báikkálaš birrasa historjá ja kulturárbi berrejit adnojuvvot gáldun prošeavttaide ja multimodála buvttademiide/áigemátkkiide gos teáhter-, musihkka-, hutkkálaš čállin-, dánsun- ja visuála dáiddaoahppit hábmejit ja ovdanbuktet searválaga.

Okta oassi fága oahppahábmensisdoalus lea ahte máhttá oaidnit teáhtera lávdedáiddan historjjálaš, kultuvrralaš, sosiálalaš ja politihkalaš oaidninsajis. Oahppit fertejit movttiidahttojuvvot reflekteret ja jurddašit kritihkalaččat, jearrat gažaldagaid ja sániid bidjat áššiide ja maid oaidnit teáhtera mearkkašumi olbmuide.

3.5.6. Bargovuogit ja organiseren

Bargovuogit

Bargovuogit lea *movt* oahpahusas, metodaid ja oahppanaktivitehtaid birra.

Vai teáhterfága sáhtta duohtandahkat, de leat fágajuvlla oahppanaktivitehtat *doaimmahit*, *gaskkustit*, *hutkat*, *vásihit* ja *reflekeret* guovddážiis buot prográmmain ja ohppiid ovdánandásiin, ja dat láidestit ja buktet ođđa jurdagiid teáhteroahpahussii.

Teáhterfága oahpahus lea dávjá guovtti válđooasis:

- 1) Vahkkosaš oahpahus mas geavatraš bargu ja teáhterfága bargo- ja ovdanbuktinmállet deattuhuvvojit. Buori joavkodynamihka ásaheapmi gos sihke ovttaskas oahppit ja joavku servet konstruktiiiva oahppamii, lea guovddážiis.
- 2) Teáhterbuvttadeapmi, gos oahppi beassá hárrjaniit leat oassin hutkkálaš, buvttadeaddji ja gaskkusteaddji searvevuodas.

Oahpaheaddji lea čađaáiggi bagadalli ja pedagoga oahpahusas. Buvttadeamis lea oahpaheaddji maiddá rešissevra.

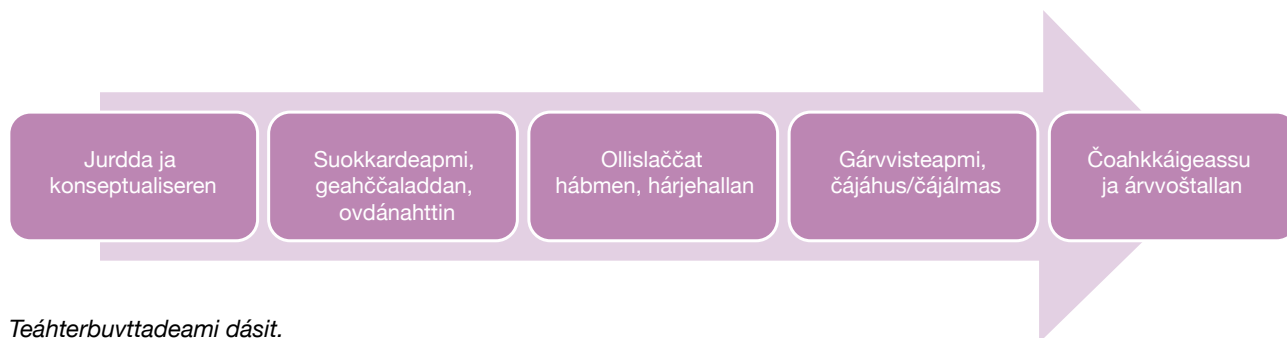
Ohppiidmielváikkuheapmi berre leat olahusmearri, gos oahppit hábmejit sisdoalu dihto rámmaid siskkobealde. Performance-šánjer heive erenoamáš bures dasa. Joatkkadási oahppit berrejit oážžut fágalaš mielovddasvástádusa ja geavatraš bargguid ovddasvástádusa.

Bargomálla čuovvu šánjera, hámi ja muitalanmálla.

Okta vahkkosaš oahpahusvuorru berre čuovvut oahpes ráhkadusa, ovdamearkka dihte liekkadeapmi – konsentrašuvdna – tekniikka – presentašuvdna – loahpaheapmi – árvoštallan.

Teáhterbuvttadeapmi

Teáhterbuvttadeami sáhtta organiseret dásiide, nu movt oaidnit dán mállis:

Teáhterbuvttadeami dásiit.

Sihke árbevirolaš teaksta- ja regiijastivrejuvvon teáhter sáhtta čuovvut dákkár dássemálla.

Teáhterbuvttadeapmi kulturskuvllas sáhtta leat mángga sturrodagas. Dat ahte man guhká bistá, galle aktevrra leat ja dáiddalaš ja tehnikkalaš doaimmat heivehuvvojit ohppiidoavkku ahká, ovdánandássái, lanjaide ja oahpaheaddjegelbbolašvuhtii.

Siskkáldas ja olgguldas ovttasbargu

Teáhter berre laktojuvvot oktii kulturskuvlla eará dáiddaovdanbuktimiidda, ovdamearkka dihte hutkkálaš čállimii, ođđasirkusii, dánsumii, visuála dáidagii dahje musihkkii. Dat sáhtta stimuleret oahppi gullevašvuoda kulturskuvllii ja čatnat fágaoahppama olu geavahussurggiide.

Ávžžuhuvvo maid ovttasbargat Kultuvrralaš skuvlalávkkain ja vuoddoahpahusain, ovdamearkka dihte media-, vuoktačuohppan-, hápme- ja ivdnelinjjáiguin joatkkaskuvllain, báikkálaš teáhterserviiguin ja fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuodabirrasiguin. Kulturskuvlla teáhterfága lea lunddolaš oassi báikkálaš kulturdeavvademiin.

Organiseren

Oahpahus organiserejuvvo iešguđet sturrosaš joavkkuide. Galle oahppi joavkkus leat molsašuddá oahpahusa sisdoalu mielde ja ohppiid agi ja láddandási mielde, hárnjemiid ja sosiála oktavuodaid mielde.

Čuovvut dásiid Guovddášprográmmas ja Čieknudanprográmmas sáhtta leat lunddolaš organiserenprinsihppa.

Joavkkut agi mielde sáhttet doaimmat bures: 6-7 jahkásaččat, 8-9 jahkásaččat, 10-12 jahkásaččat, 13-15 jahkásaččat ja/dahje joatkkaskuvlaoahppit.

Fágasurggiid mielde juohkin sáhtta leat okta vuohki dakkár suohkaniin gos lea stuora ohppiidoavvot (drámastohkosat, teáhter, musikála, revya, teáhterfaláštallan jna.).

Oahpahushivvodat. Oahpahus berre leat vahkkosaččat, oahpahus joavkkuide juhkkujuvvon agi mielde ja/dahje dási mielde. Man guhká juohke oahpahusvuorru berre bistit, vuolga ohppiid agis, man olu oahppit joavkkus leat ja ohppiid gálgadásis.

Guokteoahpaheaddjivuogádat ávžžuhuvvo, ja dáiddalaš ja pedagogalaš bealit leat vuodđun joavkku bargui.

Čieknudanprográmma oktavuodas lea dárbu ráhkadit smávva jovkkožiid main ovttaskas oahpahus ja árvoštallan deattuhuvvo.

Teáhterfága dárbbasa geabbilis diibmoplána dan dáfus ahte man olu áigi vahkkosaččat adnojuvvo oahpahussii ja buvttadandásiide. Dávjá šaddá hoahppobargu buvttadanáigodaga loahpas. Lea dehálaš dan birra mitalit váhnemiidda/ovddasteddjiide buori áigis. Ferte rehkenastit resurssaid ja áiggi ráhkanemiide, jietnageahččalemiide, generálageahččalemiide ja diehtujuohkinbargui.

Teáhteroahpaheaddji dárbbasa doarvá áiggi daid bargguide maid fága ja kvalitehtabargu gáibida. Dat guoská erenoamážit buvttadanáigodagaide. Dáppe dárbbasuvvojit resurssat hálddašepmái ja jodiheapmái.

3.5.7. Árvvoštallan oahppama váste

Árvvoštallan lea dehálaš oassi oahppamis. Buot oahppit dárbbasit dovdat ahte sin oidnet, ja dárbbasit konkrehta responssa mii doarju progresuvnna ja ovdáneami. Ulbmil árvvoštallamiin oahppama váste lea ahte dat galgá leat heivehuvvon indiviidii ja galgá doarjut oahppi persovnnalaš ja fágalaš ovdáneami.

Stuora oassi árvvoštallanbarggus dáhpáhuvvá eahpeformálalaččat beaivválaš luohkkádilálašvuodas, go oahpaheaddji ja oahppi ságastallaba. Teáhteris sáhtá oahppama árvvoštallat joavkkuin dahje oktagaslaččat. Árvvoštallan oahppama váste lea dehálaš, muhto gáibida seammás olu resurssaid, man berre váldit vuhtii go ruđat galget juogaduvvot. Lea maiddá dehálaš ovdánahttit buriid formálalaš árvvoštallanrutiinnaid ja mitalit sihke ohppiide ja váhnemiidda/ovddasteddjiide joavkku ja ovttaskas oahppi proseassaid, oahppama ja ovdáneami birra.

Mihttomearit ja eavttut fertejit buktojuvvot oidnosii. Dan sáhtá áinnas ohppiiguin dahkat ovttas.

Oahppi oahppaneavttut sáhttet nannejuvvot jus sii

- ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo
- ožžot responssa mii mitala sidjiide juoidá barggu dahje dagu kvalitehta birra
- ožžot rávvagiid movt galget buoridit iežaset
- oassálatet iežaset oahppanbarggus dan bokte ahte árvvoštallat iežaset barggu ja iežaset ovdáneami
(*udir.no, 2014*)

Formatiiva árvvoštallan, mas leat čielga responssat bargoproseassain, lea dehálaš buori oahppamii. Deháleamos árvvoštallanmetoda lea dan dihte ságastallat oahppi barggu birra oahpahusas. Oahppi berre olles áiggi leat aktiiva árvvoštallamis. Čuovvovaš aspeavttat árvvoštallamis berrejit ovttaiduvvat oahpahussii. Ovttaskas kulturskuvllat välljejit ieža movt ja man olu:

Oahppomihttomearit iešguđetge dásiin leat árvvoštallama eavttut ja šaddet lunddolaš vuolggasadjin fága proseassaid ja buktagiid árvvoštallamii. Oahppit ožžot čielga ja konstruktiiva responssa ja rávvagiid.

Responsajoavkkut. Oahppit gehččet ja addet responssa guhtet guoibmáseaset. Oahpaheaddji láchčá saji reflekterejeaddji ságastallamiidda ja mearrida dákkár responsanjuolggadusaid. Árvvoštallan galgá stimuleret buori oahppobirrasii mas buohkat leat searvvis.

Dialoga fágalaš kvalitehta birra. Gulahallan ohppiiguin fágalaš kvalitehta birra teáhterbarggus ja čađa áigge dahká sin dihtomielažžan das movt dan sáhtá olahit.

Oahppi árvvoštallá ieš iežas. Iešárvoštallan berre praktiserejuvvot álggu rájes. Oahpaheaddji oahpaha ohppiid árvvoštallat iežaset bargguid ja maid árvvoštallat iežaset ángirusšama ja ovdáneami. Buorre oahppanproseassa mielddisbukta sihke dan ahte diehtá maid máhtá ja ahte šaddá dihtomielaš dan hárrái mainna rahčá.

Loggagirji. Loggačállin sáhtá loktet ohppiid dihtomielašvuoda iežaset oahppama ja ovdáneami hárrái.

Ovdánahttingságastallamat. Ovdánahttingságastallamat mat leat heivehuvvon agi ja dási mielde gaskal oahppi, oahpaheaddji ja váhnemiid/ovddasteddjiid, gullet lunddolaččat Guovddášprográmmii ja Čiekŋudanprográmmii. Ságastallamiin beassá mitalit ja gullat dieđuid, ja sáhtá ságastallat áššiid birra nu go ovdánahttima, fágalaš hástalusaid, ángirusšama, bohtosiid, loaktima ja ambišuvnnaid birra.

3.5.8. Lanjat ja rusttegat

Lanjat

Oahpahaslanja berre leat stuoris ja geabbil, vuogas sturrodas mii addá buriid buvttadanvejolašvuodaid lea gaskal 40 ja 50 njealjehasmehtera. Lanja berre leat bures isolerejuvvon jienaid vuostá. Lásiid berre sáhttit gokčat oalát.

Láhtti bajildus berre leat dakkár mas soahpá bargat fysalaš bargguid, ovdamearkka dihte dánsunrátnu dahje heivvolaš muorraláhtti. Láhtti ja dahkki berrejit leat málejuvvon čáhppadin, ja nu ahte eai šalgá (blackbox), dahje vielgadin (whitebox). Lea ovdamunni jus stuolut ja beavddit leat oážžun láhkái.

Lávdebiktasiidda, lávdeelemeanttaide, čuovgarusttegiidda ja dávviriidda dárbbahuvvo maid vuorkásadji mii lea oahpahaslanjaid lahka. Neavttároahppit dárbbasit maid saji muhtovuoidamii, molssodanlanjii ja boddolanjii.

Ovdanbuktinarenat

Teáhterčájálmaset leat dehálaččat ohppiid oahppamii ja dáiddalaš ovdáneapmái ja leat dehálaččat moktii. Buohkat, beroškeahttá prográmmas, agis ja dásis, berrejit mángii jahkái beassat neaktit teáhtera gehččiid ovddas. Arenat sáhttet leat kulturskuvlla oahpahaslanjat, sierra lanjat lávddiin/amfiin, olgguldas almmolaš lanjat, kulturviessu/servodatviessu dahje heivvolaš olgolávddit.

Stuorat buvttadeamit gáibidit bargiidressasid bajás- ja vulosbidjamii, áigeplánemii, jitnii/čuvгии, birrasii, jietnageahččalemiide, báddemii ja diehtujuohkinbargui.

Rusttegat

Gaskaoamit nu go čuovgadesign, jietnaeffeavttat/musihkka, lávdehábmén, lávdebiktasat, lávdebiergasat, muhtovuoidan ja animašuvdna leat guovddáš elemeanttat teáhterbuvttadeamis ja nannejit fágalaš kvalitehta. Ovttasbargolanjain berrejit dát rusttegat várrejuvvot sierra teáhterossodahkii.

Lávdebiktasiid ja lávdeelemeanttaid ges sáhttá heivehit nu ahte daid luoikkahit dahje ovttas atnet eará kulturskuvllai(gui)n, ásahasai(gui)n, servvii(gui)n jna.

Beaivválaš oahpahasas lea dárbu lávdebivttasgiisái, lávdebiergasiidda ja ovttageardánis lávdehábmenelemeanttaide nu go kássaide, gaskaseinniide ja eará. Jus oahpahaslanjas eai leat čuovgarusttegat, de sáhttet ovttageardánis čuovggat statiivvain leat buorit.

Kámera ja projektor leat buorit veahkkeneavvut sihke oahpahasdiimmuin ja čájálmásain. Musihkkarusttet berre leat olámuttos das hui lahkosis. Seamma guoská maid dihtorrusttegiidda main leat vuogas prográmmagávvut ja mainna gávdná girjjálašvuoda.

Visot oahpaheddjiin berre leat sierra kantuvra-/bargosadji kulturskuvllas. Oahpaheddjiide ferte leat oktasaš boddosadji gos besset leat oassin ovtta bargobirrasis.

3.6. Fágaplána visuála dáidda

3.6.1. Visuála dáidda kulturskuvllas

Visuála dáiddasuorgi kulturskuvllas lea viiddis ja gokčá olu iešguđetlágan ovdanbuktinhámiid ja spesialiserejuvvon fágasurggiid.

Dáiddalaš gaskaoamit nu go ávdnasat, reaiddut, teknikkat ja movttiidahtti oahpahas addet ohppiide vejolašvuodaid ovdánahttit iežaset návccaid. Ohppiid miellagovahallan ja hutkáivuoha stimulerejuvvo. Dát, ovttas dárkilis geahčastemiiguin ja geahččaleaddji gieđaiguin, hábmejit veahkkin ovttaskas identitehta.

Mánát ja nuorat fertejit oažžut sihke dovdduide čuoheci ja analyhtalaš hástalusaid sihke oahpahas visuála dáidaga birra ja dalle go vásihit visuála dáidaga. De lea teknikmaid ja ávdnasiid geavaheami oahpahas ulbmil ja addá ohppiide reaidduid hutkat ja bidjat sisdoalu iežaset bargguide. Sin persovnnalaš hábmeniella speadjalastá de nyánssaid, guottuid ja vuosteguottuid. Visuála ovdanbuktimis sáhttet sii jurddašit juoidá mii ii lean jurddašuvvon, oaidnit juoidá mii ii lean oidnojuvvon ja dadjat juoidá mii ii lean daddjojuvvon.

Nie sáhtta oahpaheaddji nannet sihke oahppoproseassaid ja čanastagaid birrasiid, eará olbmuid ja lundui.

Oktagaslaš ja kollektiiva proseassaid bokte galget oahppit maiddá háhkat estehtalaš hárdneami go oahpásnuvvet dán áiggi dáidagii ja vássánaiggi dáidagii. Dat ahte vásihit reflekterejeaddji ságastallamiid ja daid bokte imaštallet, viiddida oaidninsaji ja kulturipmárdusa.

Visuála olmmoš

Buot olbmot leat riegeadan vuodđonávccaiguin ja -dáhtuin visuálalaččat ovdanbuktit iežaset. Duohtavuoha ráddje mánáid miellagovahallama ja govahallannávccaid áibbas unnán. Lea dehálaš mihttomearri dán hutkanmovtta seailuhit ja ovdánahttit.

Visuála dáidda gullá stuora kultursearvevuhtii seammás go ovddasta oktagaslaš ja persovnnalaš ovdanbuktima dan ektui ahte leat olmmožin dihto áigái.

Dávviin, minstariin ja ávnnasgeavaheamis sáhttit mii oaidnit movt kultuvrrat leat ovdánan. Máilmmiárbi ja kulturárbi čájeha dan, go leat máilmmiviidosas dynamihkkaguoddit hábmemma ja odđasishábmemma gaskkas.

Juogadeami ja ovttasbarggu bokte besset mánát ja nuorat oaidnit man dehálaš oahppahábmenprošeakta visuála dáidaga oahpahas sáhtta leat. Go lea ulbmil hutkat, fátmastit ja searvadahttit, de rahpasa maid sadji cealkinfriddjavuhtii.

Viidodatprográmma, Guovddášprográmma ja Čieknudanprográmma sihkarastet ovttas ahte oahppit besset hárdnit viiddis ja čieknalis fágii mii čájeha ahte visuála dáidda lea dáiddalaš ovdanbuktinvuohki, gulahallan, kulturárbi, iešovdanbuktin ja giehtaduodji/gálggat.

3.6.2. Bajitdási mihttomearit

Visuála dáidaga barggu bokte galget oahppit:

- ovdánahttit iežaset ovdanbuktinnávccaid, hábmendáidduid ja iežaset dáiddafágalaš gálggaid
- ovdánahttit iežaset hutkanmovtta ja vásihit nákcema
- viiddidit iežaset oaidninsaji ja kulturipmárdusa vássánaiggi, dáláaiggi ja boahhteáiggi guorahallama bokte
- ovdánahttit gulahallan-, analyseren- ja reflekterennávccaid oahppo- ja bargosearvevuodas
- oažžut čiekŋudanvejolašvuodaid mat sáhttet leat vuodđun alit ohppui visuála dáidagis
- šaddat resursaolmmožin geat veahkkín doalahit báikkálaš birra ealasin

Fágajuvla – visuála dáidda ovdanbuktingaskaoapmin

Fágajuvla čájeha visuála dáidaga ovdanbuktingaskaoapmin. Olggumus gierddus leat njealje bajit doaimma fágas: *hábmēt, gaskkustit, reflekteeret ja áiccuid atnit*.

Nubbin olggumus gierddus lea “ávnnskássa” mas leat doaimmat maiguin oahpaheaddji čájeha visuála dáidaga ohppiide. Doaimmat leat geavtlaččat leat čuldojuvvon oktii. Go joraha olggumus juvlla, de sáhttet ihtit dakkár dahko- ja aktivitehtaovttastusat maid muđui ii livčče fuobmán.

Nubbin siskkimus gierdu čájeha árvvuid ja oppalaš oahppahábmema iešvuodaid maid sáhttá ovdánahttit visuála dáiddafága oahpu bokte.

Fágajuvlla ferte oaidnit daid iešguđetge konteavsttaid vuodul mas oahpahus lea oassin. Danne leat kultur- ja dilálašvuodakonteavsttat biddjojuvvon olggobeallai ieš dan juvlla.

Kulturkonteaksta muitala dan mii lea dilálašvuoda birrasis. Dása gullet šánjerat, kodat, vierut, árbevierut, ovdanbuktingeavadat, oahppomihttomearit ja kultuvrralaš mánggabealatvuohta.

Dilálašvuodakonteaksta lea dat konkrehta dilálašvuohta mii lea dás ja dál. Dat váldá vuhtii ohppiid eavttuid, oktavuodaid joavkkus, čájáhusarena. Dat váikkuha sisdollui ja aktivitehtaide. Iešguđetlágan dilálašvuodakonteavsttat mielddisbuktet iešguđetlágan gaskkustanmáliid ja iešguđetlágan sisdoalloválljejamiid.

Oahpaheaddji ferte čatnat oahpahusdilálašvuoda ja áššáigullelaš kulturaspeavttaid oktii. Ovdamearkka dihte oidno muhtin dihto visuála hábmengiella lunddolaččat áššáigullelaš historjjálaš ja servodatlaš fáktoriid oktavuodas. Go oahpahus heivehuvvo mánggakultuvrrat ohppiidjovkui, de berrejit maiddá dat kultuvrralaš bealit maid nuorat ovddastit, váldojuvvot mielde dilálašvuodakontekstii.

Fágajuvla sáhttá min veahkehit oaidnit visuála dáidaga oahpahusa mángga guovllus. Dan sáhttet oahpaheaddjit atnit go reflekterejit ovttas, dahje dalle go plánejit ja árvvoštallet oahpahusa.

3.6.4. Oahppomihttomearit

Dás vuolábealde čilgejuvvojit dat golbma prográmma oktan oahppomihttomeriiguin ja vuordámušaiguin oahpaheaddjái. Oahppomihttomearit leat oppalaččat daid spesifihkka fágasurggiid/teknihkaid rastá visuála dáiddasuorggis. Lea dárbu ráhkadit báikkálaš fágaplánaid mat konkretiserejit ja duohtandahket oahppomihttomeriid guđege visuálafágii ja mat čielggadit iešvuoda, oasseulbmiliid ja fágalaš progrešuvnna oahppi agi ja dási ektui. Dát ovdánahttinbargu berre čađahuvvot suohkandásis dahje suohkangaskasaš dásis skuvlla sturrodaga, rámmafáktoriid ja organiserema mielde.

Viidodatprográmma

Vuordámušat oahpaheaddjái

hukse oahppobirrasa gos lea ovttasbargu, vásáhusat ja hutkáivuoha

- deattuha proseassa ja nákcema
- láchčá saji ohppiidreflekšuvnnaide sin bargguid birra
- heiveha dáiddafágalaš doaimmaid, lea kulturgaskkusteaddji ja movttiidahtti
- láidesta ohppiid čájáhusaide ja presentašuvnnaide
- hárhállá fuomášumi, áicannávccaid ja das leahkima
- lea rabas viiddis fierpmádatovttasbarguide

Oahppomihttomearit

Oahppi

- lea olahan vuodđo ávnnasgelbbolašvuoda ja nákke dihto teknikaid
- vásiha hutkanmovtta ja fágalaš ovdáneami
- oahppá stoahkama, guorahallama, geahččaladdama ja reflekšuvnna bokte
- lea ovdánahttan sáhkkiivuoda ja fitmatvuoda
- dovda dáidaga ja dáiddaduoji, ja bargguid main lea báikkálaš málle
- lea searvan hutkkálaš proseassaide ovttas eará ohppiiguin
- lea searvan iežas bargguiguin relevántta čájáhusarenai
- lea oassin báikkálaš servodaga ealli kultureallimis ja lea mielde hábmeme oktasaš báikkálaš identitehta ja eallimovtta

Guovddášprogramma

Dán programmas berrejit leat visuála dáidaga váldodoaimmat. Oahppit bohtet čiekŋudit doaibmasurggiide hábmet, gaskkustit, reflekteret ja áiccuid atnit.

Oahpahusa sisdoallu galgá veahkkin ovdánahttit giehtaduoji ja dáiddalaš kvalitehta, hutkáivuohta, iešheanalašvuoda ja kritihkalaš jurddašeami.

Bagadallan ja rávven dáhpáhuvvá joavkkuin ja oktagaslaččat. Dan mielde man stuoris skuvla lea ja galle visuála dáiddaoahppi leat, sáhttet hábmejuvvot iešguđetlágan mihttomearit, diibmoplánat ja joavkočoahkkádusat mat heivejit ohppiid viidodat- dahje čiekŋudandárbbuide.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- láchčá saji buori fágalaš ovdáneapmái ja jotkkolašvuhtii
- stimulere ohppiid persovnnalaš ovdanbuktima ja gaskkusteamii
- oahpaha ohppiid áicat ja gieđahallat áicoipmárdusaid
- stimulere vásáhusaid ja hutkanmovtta
- láchčá saji reflekterejeaddji ságastallamiidda ja iešipmárdusa ovdánahttimii
- árvvoštallá sihke proseassa ja buktaga ohppiiguin ovttas
- láchčá dili nu ahte besset hárvjaniid doallat čájáhusaid ja presentašuvnnaid iešguđetlágan arenain
- lea fágalaš ovdagovva, bargojodiheddji, kulturgaskkusteaddji ja movttiideaddji
- láchčá saji buori bargosearvevuhtii ja hukse buori sosiála birrasa

Oahppomihttomearit

Oahppi

- nákke fágaspesifihkka vuodđogálggaid iešguđetlágan teknikain, hámiin, ávdnasiiguin ja ovdanbuktimiin
- lea oahppan viidát ávdnasiid birra
- lea searvan hutkkálaš proseassaide álgojurdaga rájes buktaga rádjái
- lea ovdánahttan kritihkalaš áiccu, vuđolašvuoda ja gierdevašvuoda
- lea oahppan dárbbalaš doaba- ja analyserenreaidduid maiguin analysere, dulko ja ságastallá visuála ovdanbuktimiid
- reflektere iežas oahppama, áigumušaid ja ovdáneami birra
- juogada vásáhusaid mieloahppiiguin
- ráhkkaná oahpahusaide nu movt lea šiehtadan
- lea oaidnán dáiddačájáhusaid ja máhtta ságastallat daid birra
- lea bargan dáiddahistorjjáin, báikkálaš historjjáin ja/dahje bargan geavatlaš bargguin mas lea báikkálaš vuolggasadji
- lea oassálastán fágaidrasttildeaddji dáiddalaš ovttasbargoarenain gos mángga kulturskuvlla dáiddaovdanbuktimat leat searvvis

Čiekŋudanprográmma

Váldosisdoallu lea čiekŋudeapmi iešválljen ovdanbuktimiid siskkobealde. Dat ahte olahit diehtomielalaš guottuid hámi ja sisdoalu/hámi ja doaimma hárrái ja gávdnat persovnnalaš ovdanbuktinvuogi, leat dehálaš ulbmilat čiekŋudanprográmmas.

Rámmat. Visuála dáidaga čiekŋudanprográmma sáhttá organiserejuvvot ovttaskas ohppiide dahje fállujuvvot joavkkuide. Viidodat árvvoštallojuvvo dan mielde makkár dárbu oasseváldiin lea bagadallamii ja nevvodeapmái ja makkár mihttomearit ovttaskas ohppiin lea searvamiin. Jus mihttomeari lea ohcat alit dáiddaohppui, de ferte kulturskuvla heivehit fáldaga studeantasisaváldima gáibádusaid mielde. Jus mihttomeari lea oktagaslaš dáiddalaš ovdánahttin, de sáhttet oasseváldit álggos čoahkkanit oktasaš álggaheapmái ja čađaheapmái ja dasto bargat iešheanalaččat oktagaslaš bargguiguin.

Mentorprográmma ja fidnohutkiáivuoha sáhttet maid leat oassin prográmmas. Berre álgit presentašuvnnain/čájálmasain/čájáhusain ovttas báikkálaš aktevrraiguin, ovdamearkka dihte báikkálaš kulturbeivviid oktavuodas.

Vuordámušat oahpaheaddjái

- heiveha ja nevvoda oahppamii ja ovdáneapmái alla dáiddalaš/pedagogalaš dásis
- heiveha oahpahusa ovttaskas oahppi eavttuid mielde
- láchá saji fágaspesifihkka čiekŋudeapmái
- oaidná potensíala, movttiidahttá ja addá impulssaid
- stimulere oahppi dáiddalaš dihtomielalašvuoda
- ovdánahttá oahppi dihtomielalašvuoda ambišuvnnaid hárrái
- árvvoštallá sihke proseassa ja buktaga ohppiin
- deattuha buori ovttasbarggu gaskal ruovttu – kulturskuvlla – oahpaheaddji – oahppi
- láchá dili nu ahte besset viidát hárránit čájálmasaide/čájáhusaide
- lea fágalaš bagadeaddji, ságastallanguoibmi, mentor ja ovdagovva

Oahppomihttomearit

Oahppi

- hábme ja čađaha alla dásis
- oahppá stoahkama, suokkardallama, geahččaladdama ja reflekterema bokte
- lea oažžume persovnnalaš ovdanbuktinvuogi ja bargá iešheanalaččat
- lea ain ovdánahttán geavattlaš ja teorehtalaš gálggaid maiguin beassá alit ohppui
- máhttá buori fágagiela
- searvá aktiivvalaččat reflektearmiidda proseassaid ja buktagiid birra
- atná hámiid, dáidagiid ja dáiddárvuoda fágalaš inspirašuvdnan
- diehtá movt visuála dáidda lea historjjálaš ja kultuvrralaš ovdanbuktin

3.6.5. Sisdoallu

Visuála dáidaga sisdoallu lea oahpahusa *mii*, mii lea čadnojuvvon iešguđetlágan fágasurggiide/teknihkaide. Visuála dáidda fátmasta olu iešguđetlágan fáttáid, bargosurggiid, fágasurggiid ja fágaid mat belohahkii leat sierra ovttadagat, belohahkii suddet oktii ja mat belohahkii leat oktasaš, fátmasteaddji fáttát. Oahpahusa sisdoalu sáhtta viežžat miehtá dán viiddis suorggis ja sáhtta organiseret olu iešguđet vugiiguin.

Ovdamearkkat mat čájehit sisdoallokomponeantajoavkkuid ja evttohusat movt daid atná geavatlaččat:

- **Sáhcu ja duolbbus:** tevdnen, sáhcu, broderen
- **Ivdni ja bajáshápmi:** njuohtan, govven, filbmen, lásehastin, čuovga
- **Komposišuvdna, struktuvra ja taktilitehta:** collage, línodaddin, čuoldin, tekstiila, duhppen
- **Áigi ja latnja:** performance, báikespesifihkka dáidda, jietnadáidda
- **Oaidnit/persepšuvdna:** croquis, perspektiiva, govvalatnja, orru hámit (still life)
- **Golmmadimensšuvnnat hápmi:** modelleren, leiken, huksen
- **Hápmi ja doaibma:** design/redesign, ráhkadit atnudiiggaid, čijaheapmi, lávdehábmén, arkitektuvra, digitála dáidda
- **Hápmi ja sisdoallu:** konseptadáidda, tevdnen, málen, bázzi, performance
- **Abstrakšuvdna ja álkidahttin:** bázzi, animašuvdna, govvaráidu
- **Gávdnat ulbmila ja oaidnit oktavuodaid:** áicat, analyseret, assosieret
- **Teknihkka-/reaido-/ávnasgeavaheapmi:** ovdánahttit ja hárjehallat gieđaguin bargat, seaguhit ivnniid, redigeret filmmaid, báberbarggut, mosaihkka, muorra, láse, metálla

Eará fáttat visuála dáidagis mat leat guovddázis hutkkálaš/doaimmaheadji doaimmain:

- Teorija hámi ja ivnni birra
- Komposišuvdnaoahppa
- Ávnasgelbbolašvuohta
- Gelbbolašvuohta reaiduid birra
- Dáiddahistorjjálaš fáttát
- Ávdnasiid ekologijja ja guoddevašvuohta
- Dáidda almmolašvuođas
- Teknologijageavaheapmi ja -ovttaiduhttin

Báikkálaš servodagas gos lea reálagelbbolašvuohta dáidagis ja duojis, dahje relevánta dávvirvuorkkát, duodjearvit, dáiddárat ja dáiddaduojarat, lea lunddolaš ahte oahppi oahppá dološ giehtabargoárbevieruid, maidái duoji. Kulturskuvla sáhtta maid hábmet fágaidrasttildeaddji proševttaid gos áimmahuššet ja ain ovdánahttet dakkár árbevieruid. Go bargá báikkálaš árbevieruiguin, de oahppit hábmejit identitehta ja ožžot odđa movtta.

3.6.6. Bargovuogit ja organiseren

Bargovuogit

Bargovuogit leat *movt* oahpahas, makkár oahppanaktivitehtat váldojuvvojat atnui. Oppalaččat berrejit visuála dáidaga bargovuogit leat liikka mánggabealagat ja hearvát go ieš dat fága lea – muhto maid disipliinlaččat ja ulbmillaččat.

Suokkardeaddji ja hutkkálaš bargguin adnojit sihke oahpahas maid oahpaheaddji stivre, bagadallan, iešheanalaš bargu, ovttasbargu ohppiid gaskkas ja prošeaktabargu.

Sihke Guovddášprográmmas ja Čiekŋudanprográmmas vurdojuvvo ahte oahppit barget ieža dalle go ii leat oahpahas. Prošeaktaáigodagat, bargobájit, kurssat vahkkoloahpain ja kurssat geasset sáhttet leat liigefálaldagat.

Vurdojuvvo ahte oahpaheaddji atná mánggalágan metodaidda ja bargovugiid maiguin heiveha oahpahas iešguđetlágan ohppiide ja ohppiidoavkkuide. Oahppan bohtá molsašuddamis.

Suohkaniidda gos lea dušše okta oahpaheaddji visuála dáidagis, sáhtta leat ovdamunnin jus kulturskuvlla jodhangoddi heiveha nu ahte sáhtta doallat jámma oktavuoda ránnjásuohkaniid visuála dáiddaoahpaheddjiiguin. Dat sáhtta nannet oahpaheaddji oahpahas ja ángirvuoda.

Vai sáhtta duohtandahkat visuála dáidaga, de leat fágajuvlla oahppanaktivitehtat *hutkat*, *gaskkustit*, *reflekteret* ja *áiccuidda atnit* guovddázis beroškeahhtá fáttás, ja dat buktet ođđa jurdagiid oahpahasii ja láidestit dan.

Hutkat

Hutkkálaš olmmoš lea guovddázis. Hutkan dahje huksen lea dat vuđoleamos gelbbolašvuohta maid oahppi galgá oahppat, ja dasa ferte biddjojuvvot olu áigi. Hutkkálaš proseassaid sáhtta álggahit muitogovaiguin, jurdagiiguin ja ideaiguin, joatkit čielga evttohusaiguin ja sárggastemiin, joatkit geahččaladdamiin oktagaslaš dahje searve ovdanbuktima guvlui. Proseassaid bokte besset oahppit geahččalit bargat olu ovdanbuktingaskaomiiguin ja tehnikkaiguin ja oahppat atnit reaiduid ja rusttegiid ulbmillaččat.

Ohppiide lea mávssolaš ja movttiidahtti bidjat sierra mihttomeriid bargui.

Modeallaoahppan lea vuogas gaskaoapmi mii eaktuda lagas neavvuma. Áđđestallan lea dohkkehuvvon tehnikka mainna hárjehallá geavatalaš gálggaid ja áicannávccaid. Dulkot, dahje approprieret, earáid dáidagiid, masa biddjojuvvo ođđa hápmi ja/dahje ođđa sisdoallu, sisttisoallá sihke ođđasishábmema ja ođđahutkama. Redesign lea dat ahte addit ođđa ulbmila, ovdamearkka dihte “árvvohis” ávdnasiidda nu go plástadovnnjiide ja bázahusaide, hilgojuvvon biktasiidda, adnongálvvuide ja čuojanasaide. Oahppit gávdnet ođđa estehtalaš ovdanbuktimiid dahje ođđa doaimmaid.

Gaskkustit

Čájáhusaid/čájálmasaid buvttadit lea sihke fága mihttomearri ja bargovuohki. Smávva ja stuora čájáhusaid bokte sáhtta oahpaheaddji heivehit molsašuddi ohppiidbargguid mat čájehit fága mánggabealatvuoda. Go oahppit ožžot ovddasvástádusa bajás-/vulosbidjami, máinnusteapmái, bovdehusaide, vuovdimii ja márkantievrrideapmái, de sii ožžot ipmárdusa ollislaš prosessii.

Ohppiid barggut berrejit oktiičadnojuvvot presentašuvnnaiguin go mitalit iežaset ja joavkku bargguid birra.

Gaskusteapmi lea maid dat ahte juogadit máhtu raporterema dahje čilgehusaid bokte. Oahppit besset oahpásnuvvat teknihkaide mat gullet visuála/auditiiva presentašuvnnaide ja digitála reaidduide.

Reflekteret

Oahppodilálašvuohta buktá proseassa gos ohppiid oktagaslaš dulkojumi, imaštallamat, assosiašuvnna, áigumušat ja imaštallamat iežaset ja mieloohppiid ovdanbuktimiid birra leat dehálaččat. Dákkár ságastallamiid bokte ohppet oahppit verbaliseret. Dan barggu ferte ovttahttit ámmátlaš dáidagiid analyseremiin ja dulkomiin, vai ipmirda ulbmila, oaivilsisdoalu, oaidninsajiid ja symbolihka.

Oahppi fágalaš ovdáneapmái lea dehálaš máhttit árvvoštallat kvalitehta. Proseassaárvvoštallan, buvttáárvvoštallan ja responssat mieloohppiin berrejit čadat leat doaimmas. Dat ahte oahppit ipmirdit makkár mearkkašupmi visuála dáiddafágas lea olbmuide ja servodahkii, lea maid okta mihttomearri.

Áiccuid atnit

Taktiila hárijáneami. Oaidnit oainnu ja gieđa gaskavuođa, máhttit guoskkahit ja dovdat bajildusaid, temperatuvrraid, sturrodagaid ja ávdnasiid, leat ovdamearkkat taktiila hárijáneamiide.

Rumašlaš hárijáneami ja persepšuvnna. Dat ahte Leahkit lanjas addá hárijáneami gaskkaid, sturrodagaskavuođaid, lagasvuođa ja ávdnasiidda hárrái. Sáhtta maid leat áigeguovdil musihka atnit visuála barggus.

Gávdnat iežas persovnnalaš ovdanbuktinvuogi. Go lea áicil dasa maid oahppi háliida ovdanbuktit ja makkár hámmis, sáhtta buoridit nákcema ja njuovžillisvuođa.

Iešipmárdus. Oahppi galgá oahpásnuvvat iežas dovdduide/reakšuvnnaide, addit ja vuostáiváldit konstruktiivaa responssa. Dat mearkkaša earret eará oahppat vuosttaldit ja gierdat vuostegieđageavvamiid ávdnasiid, teknihka, ideahábmema ja čađaheami dáfus.

Ovdamearkkat áigeguovdil bargovugiide:

Teknihkkabargu/bargobádji

- Identifiseret ja juogadit teknihkaid
- Animašuvdna, filbma
- Grafihkka
- Tevdnen, málen
- Govven, filbmen, digitála mediat
- Keramihkka
- Báikespesifihkka dáidda
- Árbevirolaš ja báikkálaš giehtaduodji
- Čájáhusbargu, bajás bidjan

Deaivvadeapmi visuála máilmmiin

- Ráhkadit máidnosiid/máinnusfilmmaid, bargat symbolageavahemiin ja mearkkaiguin, govvaanalysa

Deaivvadeapmi visuála máilmmiin – odđa teknologiija

- Atnit odđa teknologiija, leat dihtomielalaš ja hutkái visuála gulahallamiin virtuála duohtavuodas

Prošeaktabargu

- Fágaidrasttildeaddji/mánnggafágalaš
- Dáidda luonddus
- Animašuvdnafilbma
- Gáhtadáidda

Buvttadeami

- Čájáhus
- Fágaidrasttildeaddji buvttadeapmi
- Performance – happening
- Lávdehábmén, čuovga-/jietnadesign

Deaivvadeapmi ámmátlaš dáidagiin

- Leat dihtomielalaš dáidaga ektui, dulkot, oahppat doabahivvodaga ja fágagiela
- Fitnat čájáhusain/čájálmasain
- Fitnat atelierain

Árvvoštallat iežas proseassaid

- Atnit loggačállinreaidduid ja analysaid

Analysa

- Govvaanalysa
- Dáiddahistorjá
- Dávvirat (doaibma – hápmi)
- Báiki (guovlu, báiki, luondu, biras)

Organiseren

Dat man stuorrát joavkkut galget leat ja man olu oahpaheaddjit adnojit, vuolgá ohppiid agis ja ovdánandásis, das makkár aktivitehtat leat ja hástalusat rusttegiid/ávdnasiid dáfus. Norpmat maid sáhtta čuovvut sáhttet leat:

- Guovddášprográmma: Joavkkut main leat gitta čieža – gávccii oahppi, gos ohppiin leat bissovaš bargosajit.
- Viidodatprográmma: Joavkkut main leat gitta guoktenuppelohkái oahppi. Buorre molssaeaktu Viidodatprográmmas ja Guovddášprográmmas sáhtta lea guokteoahpaheadjivuogádat.
- Čieknudanprográmma: Sáhtta leat ulbmilaš molsašuddat oktagaslaš bagadallama ja meašttiluohká gaskkas. Meašttiluohkká sáhtta maid organiserejuvvot ovttasbargun suohkaniid gaskkas.

Áigi

Jotkkolašvuoda dihte ávžžuhuvvo vahkkosaččat doallat oahpahusa. Okta oahpahusvuorru berre bistit unnimusat 1 ½ - 2 diimmu. Áddjás tehnikkaide heivešii doallat guhkit oahpahusa. Fága iešvuohta ferte leat mearrideaddji.

Soames háve sáhttá intensiiva kursa vahkkoloahpas leat buoremus vuohki, ja eará háviid ges sáhttet loahpaheaddji kurssat bistit vahkkoviissaid. Dan fertejit ovttaskas kulturskuvllat ieža árvvoštallat.

Joavkojuohkin/dássi

Ollesjahkeoahppit geain leat bistevas bargosajit sáhttet juhkkjuvvot ahkehomogena joavkkuide. 5–6 jahkásaččain leat eará dárbbut go 9–10 jahkásaččain. Go agi mielde juohká, de šaddá oahpaheaddji álkít heivehit oahpahusa, ja sáhttá maid plánet oahpahusmannolaga mángga jahká.

Muhtin dáhpáhusain sáhttá heivet juohkit ohppiid gelbbolašvuodadási dahje fáttá mielde. Ovdamearkka dihte sáhttá álgokursa animašuvnnas buot agi easkaálgiide sáhttit šaddat ahkeseaguhuvvon animašuvdnaluohkkán Guovddášprográmmas.

Unnit kulturskuvllain lea dábálaš seaguhit ohppiid beroškeahtta sin agis, ja das berre váldit ovdamuniid. Nuoramusat ohppet boarrásepmosiin, boarrásepmosat ohppet fágalaččat go oahpahit nuoramusaid. Muhtin fáldadagat, ovdamearkka dihte croquis-luohkká, sáhttá heivehuvvot olu agiide, maiddái rávisolbmuide.

Ovttasbargu eará fágaiguin/aktevrraiguin

Visuála dáidaga oahpahus berre laktojuvvot oktii kulturskuvlla eará dáiddaovdanbuktimiiguin. Dat sáhttá stimuleret oahppi gullevašvuoda kulturskuvllii ja čatnat fágaoahppama olu geavahussurggiide. Ovttasbargu ovdamearkka dihte hutkkálaš čállimiin graffiti-fáttá birra, teáhteriin lávdedáidaga birra, dahje musihkain animašuvdnaproševttaid birra, livččii buorre fágaidrasttildeapmi.

Visuála dáiddafáogat čalmmustahttojít bures čájáhusain almmolašvuodas: ráđđeviesuin, dearvvašvuodaviesuin, konferánsain, girjerádjosiin, girkuin, festiválain ja oahppoásahusain. Dat lokte fága servodatarenai, rávida ohppiid ja movttiidahtta ain ánggiruššat ja stuorrut. Kulturskuvlla visuála dáiddafágaoahppit leat lunddolaš aktevrrat báikkálaš kulturdeaivvadeamiin.

Guorahallat iešguđetlágan beliid visuála dáidaga oahpahasas ovttasráđiid dutkanbirrasiiguin lea sihke ođđajurddašeddi ja dehálaš.

3.6.7. Árvvoštallan oahppama váste

Árvvoštallan lea dehálaš oassi oahppamis. Árvvoštallama ulbmil lea ovdánahttit oahppi persovnnalaččat ja dáiddalaččat. Oahppi galgá árvvoštallojuvvot dan vuodul movt lea láddan fágas. Visuála dáidagis lea proseassa liikka dehálaš go boadus. Dáhttu ja návccat geahččaladdat, čiekŋudit ja leat rabas odđa dieđuide, leat dehálaččat.

Oahppi oahppaneavttut sáhttet nannejuvvot jus sii

- ipmirdit maid sii galget oahppat ja mii sis vurdojuvvo
- ožžot responssa mii muitala sidjiide juoidá barggu dahje dagu kvalitehta birra
- ožžot rávvagiid movt sáhttet buoridit iežaset
- oassálastet iežaset oahppanbarggus dan bokte ahte árvvoštallat iežaset barggu ja iežaset ovdáneami (*udir.no, 2014*)

Visuála dáidaga oahppit árvvoštallojuvvojit sin iežaset ovdanbuktimiid vuodul ja sin návccaid vuodul gaskkustit ideaid mat leat vuodđuduvvon teknikkaide maid leat oahppan. Oahppit galget máhttit reflekteret iežaset välljeumiid birra, dádjadit iešguđetlágan välljeumiid gaskkas ja ipmirdit makkár bohtosat čuvvot. Persovnnalaš välljeumit ja oaivilat fertejit oidnot dáiddaovdanbuktimis. Iešvuohta ja dat mii lea albma dahje genuina leat kvalitehtaeavttut.

Árvvoštallama guovddázis leat ságastallamat oahppi barggu birra barggadettiin.

Čuovvovaš árvvoštallanaspeavttat berrejit ovttaiduhttot oahpahussii. Ovttaskas kulturskuvllat mearridit ieža movt ja man olu.

Oahppomihttomearit doibmet árvvoštallaneaktun ja leat lunddolaš vuolggasajit fágaárvoštallamii.

Responsa mii doarju oahppama čielga ja konstruktiivna responssaiguin ja rávvagiiguin ohppiide barggadettiin. Dát lea formatiiva árvvoštallan ja lea oahpaheaddji neavvuma guovddázis.

Dialoga ohppiiguin dan birra ahte mii lea dáiddalaš kvalitehta ja álo muittuhit ahte galgá leat dihtomielalaš árvvoštallaneavttuid hárrái.

Ohppiidresponsa, gos oahppit addet responssa guhtet guoibmáseaset. Oahpaheaddji láchčá saji reflekterejeaddji ságastallamiidda ja bidjá maid njuolggadusaid dán bargovuohká.

Proseassaárvoštallan ja buvttáárvoštallan, oktagaslaččat dahje joavkkus.

Ovdánahttingságastallamat oahppi, oahpaheaddji ja vejolaččat váhnemiid/ovddasteddjiid gaskkas, leat lunddolaččat Guovddášprográmmas ja Čiekŋudanprográmmas. Áššit maid birra sáhtta ságastallat, leat ovdánahttin, fágalaš hástalusat, bargoáŋgiruššan, bohtosat, loaktin ja ambišuvnna.

Oahppi ieš árvvoštallá iežas. Iešárvoštallama berre praktiseret álggu rájes. Oahppi oahppá árvvoštallat iežas barggu kvalitehta ja maidái árvvoštallat iežas áŋgiruššama ja ovdáneami. Buori oahppanprosessii gullá dat ahte diehtit sihke maid ieš máhtta ja fuomášit mii vel lea báhcán oahppat.

Loggagirji sáhtta leat reaidu mainna lokte ohppiid diehtomielalašvuoda iežaset ovdanbuktima/ barggu ja iežas ovdáneami hárrái.

3.6.8. Lanjat ja rusttegat

Oahpahus- ja bargolatnja

Visuála dáidaga fágas berrejit leat várrejuvvon lokalitehtat vai lea álkit fas álgit áddjás bargguiguin.

Oahpahus galgá leat oidnosis, das galget leat diehtujuohkinšearpmat ja čájáhuslanjat ja dainna lágiin galgá váikkuhit rabas ja movttiidahtti bargobirrasii gos visuála dáidaga estetihkka vuhtto. Maiddái dain oktavuodain go oahpahus lágiduvvo vuodđoskuvllas, fertejit oahpahuslanjat leat heivehuvvon oahpahusa iešvuhtii ja rusttetdárbbuide.

Buot prográmmaide leat seamma gáibádusat heivvolaš lanjaid, rusttegiid ja ávdnasiid dáfus. Heivvolaš lanjat sáhttet leat kulturskuvlla fásta oahpahuslanjat dahje vuodđoskuvlla dáidda- ja duodjelanjat.

Čájáhusarenat

Čájáhusarenat visuála dáidaga váste leat hirbmat dehálaččat ja buot oahppit, beroškeahttá dásis dahje agis, berrejit beassat juohke skuvlajagi čájehit dahje presenteret muhtin oasi iežaset bargguin gehččiide.

Ferte deattuhit gávdnat buriid čájáhusarenaid sihke skuvllas, iešguđetlágan almmolaš sajiin, girjerádjosiin, konferánsain, ealáhusvisttiin, dearvvašvuodaviesuin, dahje muhtomin muhtin dihto sajis olgun. Go leat seamma lanjain go eará dáiddafátagat, de lea lunddolaš ovttasbargat dainna.

Kantuvra/girjerájus

Buot oahpaheddjiin berre leat sierra kantuvra-/bargosadji. Lea dehálaš ahte girjerájus lea olámuttos, ja lassin vel oktasaš boddosadji oahpaheddjiide gos besset dovdat iežaset oassin bargobirrasis.

Rusttegat ja ávdnasat

Dáiddalaš bohtosat vulget das ahte leat go ávdnasat, rusttegat ja reaidut buorit. Dat guoská buot oahppoprográmmaide.

Rusttegiid ja ávdnasiid oastin lea fágalaš bargu ja guovddáš oassi oahpahusplánemis. Oahpaheaddji gelbbolašvuolta lea mearrideaddji das go galgá välljet ja oastit rusttegiid ja ávdnasiid, ja dát berre plánejuvvot guhkit áigái.

Oahppomihttomeriid ollašuttima dihte leat čuovvovaš latnja- ja rusttetrámmat rávvejeddji mállen dan golmma oahpahasprográmma oahpahasaid:

- Latnja mas lea allat dáhki vuolde, buorre ventilašuvdna, buorre čuovga ja gos lea bassangárri.
- Jus juogada lanjaid vuodđoskuvllain, de berre atnit dáidda- ja duodjelanja. Doppe dárbbášit kulturskuvlla oahpaheaddjit ja oahppit sierra vurkkodansaji ávdnasiidda ja bargguide.
- Buorit goikadan- ja vurkkodanvejolašvuodát ohppiibargguide.
- Heivvolaš vurkkodanlatnja ávdnasiidda oahpahaslanja lahka.
- Vuodđo rusttetválljenmunni: keramihkkaomman, deaddilanrusttet, heavvalbeaŋka jna. galget leat olámuttos jus doaibma dan gáibida.
- Dihtordulbosat, dihtorat ja prográmmagálvvut, jodaskeahces interneahcca ja čálán lahka olámuttos.
- Stuora bargobeavddit ja stuolut mat sáhttet heivehuvvot ohppiide iešguđet allodagain.
- Skábet maid sáhtta lásset.

Rusttetválljenmunni heivehuvvo báikkálaš kulturskuvlla fágafálaldagaide.

Referánssat

Bergem, T. (1996) *Yrkesetikk i lærerutdanningen. Hvorfor – hva og hvordan?* I P. Arneberg og R. Midtbø (red.): *Mellom makt og avmakt*. Etikk for pedagoger. Oslo: Bedre Skole/Norsk Lærerlag.

Hanken, I.M. (2004) *Musikkundervisningens etikk*. I G. Johansen, S. Kalsnes og Ø. Varkøy (red.): *Musikkpedagogiske utfordringer*. Artikler om musikkpedagogisk teori og praksis. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Hattie, J. (2013) *Synlig læring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Oahpahusdirektoráhta (2014) *Vuodđodokumeanta. Árvvoštallan oahpaheami várás 2014–2017 nákcabidjama joatkka*. <http://www.udir.no/Upload/Vurdering/Grunnlagsdokument-2014-2017.pdf>.

Kapihtal 4 – Kvalitehtasihkkarastinvuogádaga málle

Kulturskuvlla kvalitehtaovdáneami barggu ulbmil lea ain ovdánahttit skuvlašlájja buot rámmaaplána ulbmilsurggiin. Jotkkolaš ja ulbmillaš iešárvoštallan ja refleksuvdna iežas geavada hárrái leat eaktun dán barggus.

Heivvolaš reaidut maiguin kvalitehtain bargá dahket álkibun systemáhtalaččat bargat kvalitehtaovdánahttimiin. Gávdnojit iešguđetlágan analysa- ja proseassareaidut dakkár bargui, mat sáhttet veahkehit ain ovdánahttit doaimma kapasitehta dan bokte ahte atnit árvoštallandieđuid dainna lágiin ahte šaddá kollektiiva ipmárdus ja oktasaš beroštupmi.

«**PULS**» lea dutkan- ja evideansavuđot reaidu mii ovdalis lea ráhkaduvvon vuodđoskuvlla ja mánáidgárddi vástte. Norgga kulturskuvlaráđđi lea ovttas Conexusiin ovdánahttan “PULS kulturskuvlii”. Dán ávdnasa raporttat sáhtáše leat kvalitehta- ja dilálašvuodáraporterema vuodđu kulturskuvlaeaiggádii. www.conexus.no/puls/.

KS lea ovdánahttan kvalitehtareaiddu maid suohkan sáhtta atnit, juogo oassin “PULS” diehtujuohkinvuodus dahje vuodđun kvalitehtavuogádahkii maid ieža leat ovdánahttan. www.ks.no.

Oahppodirektoráhtas leat buorit ja informatiiva neahttasiiddut maid maddái kulturskuvlaeaiggádat ja jodiheaddjit sáhttet atnit máhttovuodđun. www.udir.no.

Norgga kulturskuvlaráđđi lea ovdánahttan nevvodanávdnasa mii lea čadnon kvalitehta- ja kvalitehtaovdánahttinbargui. Dat gávdno kulturskuvlaráđi neahttasiiddus. www.kulturskoleradet.no.

Go kulturskuvla lea dakkár skuvlafálaldat mii lea lágas nannejuvvon, de lea lunddolaš ahte suohkaniin – kulturskuvlaeaiggádin – lea vuogádat maddái kulturskuvlla kvalitehtaárvoštallamii, ja ahte fátmmasta kulturskuvlla jahkásaš dilálašvuodáraportii, nu movt oahpahuslágas § 13-10 daddjo.

Loahppasátni

Norgga kulturskuvlaráđđi lea iežas miellahtuin, Norgga suohkaniin, ožžon bargun ráhkadit ođđa rámmaplána kulturskuvlii – “Máנגgabealatvuohta ja čieknudeapmi”. Dán dokumeantta bokte buoriduvvojit riikka kulturskuvllat innovatiivvalaččat ja kvalitatiivvalaččat.

Norgga kulturskuvlaráđđi lea kulturskuvlla ovdánahttin- ja beroštusorganisašuvdna mii veahkeha kulturskuvlaeaiggádiid ja kulturskuvllaid rámmaplánabargguin viiddis neavvumiin. Rámmaplána áimmahuššá Norgga kulturskuvllaid iešvuođa, seammás go plána vuodđuda našuvnnalaš oktasašjurddašeami mii maiddá buorida kulturskuvlla kvalitehta.

Dát rámmaplána lea kulturskuvlla máhttolokten!

Almmuheaddji

- Norgga kulturskuvlaráđđi, 2016

Rámmaplánalávdegoddi – 1. ja 2. kapihtal

- Eirik Birkeland, jodiheaddji
- Morten Christiansen
- Kristin Geiring
- Eivind Nåvik
- Inger-Anne Westby
- Wenche Waagen
- Robert Øfsti
- Knut Øverland, čálli

3. kapihtala álgaheami čálli ja fágaplánaid ovddasvástideaddji struktuvrra, harmoniserema ja gielalaš hábmema hárrái

- Wenche Waagen, vuosttašlektor musihkkainstituhtas, NTNU

3. kapihtala bargojodiheaddji

- Åste Selnæs Domaas

Fágaplánajoavkkut – 3. kapihtal

Dánsun

- Ina Dahl, fága- ja joavkoovddasvástideaddji ja dánsunoahpaheaddji, Namsosa kulturskuvla
- Heidi Haraldsen, allaskuvlalektor ja prošeaktajodiheaddji, Baleahittaallaskuvla – Oslo Dáiddaallaskuvla
- Sigurd Johan Heide, dánsejeaddji/dánsunpedagoga/koreográfá
- Sally Parkinson, dánsuma fágajodiheaddji, Romssa kulturskuvla
- Irmelin Robertsen, dánsuma fágajodiheaddji, Fredrikstada kulturskuvla

Musihkka

- Reidun Gran, musihkkapedagoga, Troandima suohkanlaš kulturskuvla /hárjehallankoordináhtor ja metodihkkaoahpaheaddji, NTNU / fágagirječálli
- Jo Asgeir Lie, rektor, Ole Bull Akademii
- Hilde Norbakken, universitehtalektor, Agdera universitehta / musihkkár
- Grete Helle Rasmussen, vuosttašamanueansa ja seksuudnajokodiheaddji čuojanaspedagogaoahpus, Barratt Due musihkkainstituhtta / musihkkár
- Tor Yttredal, professor ja jazza ja improvisašuvdnamusihka fágajoavkku fágalaš jodiheaddji Stavangera Universitehtas / musihkkár

Hutkkálaš čálli

- Widar Aspeli, čálli / kursadoalli
- Siw Cathrine Christiansen, čálli / kursadoalli / pedagoga, Oppedgård kulturskuvla
- Solveig Hirsch, gaskkustanjodiheaddji, Hamsunguovddáš
- Dag Larsen, oahpajodiheaddji, Norgga mánáidgirjeinstituhtta
- Siri Thue, čálli

Teáhter

- Vigdis Aune, vuosttašamanueansa drámás ja teáhteris, Dáidda ja mediadiehtaga instituhtta, NTNU
- Kjersti Haugen, rešissevra, Trøndelag Teater
- Kristin Nordstrøm, teáhterpedagoga, Troandima suohkanlaš kulturskuvla
- Kirsten Jæger Steffensen, doaimbi rektor, Karmøya kulturskuvla
- Sissel Ruste, teáhteroahpaheaddji, Bergena kulturskuvla

Visuála dáidda

- Aase-Hilde Brekke, govvejeaddji / filmbadahkki / performance-artista / kursadoalli / pedagoga
- Stine Wexelsen Goksøyr, pedagoga visuála dáiddafágain, Nittedala kulturskuvla / govvadáiddár
- Margrete Gunnes, dáiddapedagoga, Brønnøya kulturskuvla
- Ragnhild Slettner, fágakonsuleanta, jodiheaddji ja pedagoga visuála dáiddafágain, Oslo musihkka- ja kulturskuvla
- Robert Øfsti, suohkanarkiivadoalli, Steinkjer suohkan / govvadáiddár

Fágaplánajoavkkuid koordináhtorat

- Siri Singsaas, dánsun
- Ingrid Almås, musihkka
- Elin Kvernmoen, hutkkálaš čálli
- Hilde Roald Bern, teáhter
- Fabiola Charry, visuála dáidda

4. kapihtala čálli

- Morten Christiansen

Doaimmaheaddjit

- Åste Selnæs Domaas
- Egil Hofslí

Korrektuvralohkki

- Torlaug Løkenstgard Hoel (dárogiel veršuvdna)

Govvejeaddjit

- Egil Hofslí
- Thor Nielsen
- Paolo Cipriani
- Andrey Kiselev
- Volodymyr Melnyk

Design

- Guri Jermstad
- Fabiola Charry (olgoš)

Davvisámegillii jorgalan

- Berit Margrethe Oskal

Korrektuvralohkki

- Lisa Baal (sámegiel veršuvdna)

Deaddileapmi

- Fagtrykk Trondheim

Giitu Malvika suohkanlaš kulturskuvlla rektorii, oahpahedjjiide ja ohppiide buorredáhtolašvuoda ovddas govvema oktavuodas doppe.

NORGGA KULTURSKUVLARÁÐÐI

NORSK KULTURSKOLERÅD

kulturskoleradet.no